

Sastamalan Jouluku



1999

Väinö Ojala - 1999.



VAMMAS
*Turvaa
sinunkin
matkasi*

 **Patria Vammass**
PL 18, 38201 Vammala, puh. 03-51-971, fax 03-519 7240

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta
Vuotta!*

 **Säästöpankki**

Vammala, Puistokatu 6, puh 514 2750
Äetsä, Länsitie 1, puh. 513 5100



Sastamalan Joulu

1999

n:o 12

Kustantaja:

Lions Club Vammala r.y.

Toimituskunta:

Pentti Hannula (pj)

Pekka Mäkinen

Erkki Vainio

Jussi Lehtinen

Veikko Ilvesmäki

Ilmoitushankinta:

Veikko Ilvesmäki (pj)

Heimo Kuusisto

Simo Lehtomäki

Pertti Tihveräinen

Matti Järvelä

Rauno Jalkanen

Myyntitoimikunta:

Heikki Aho (pj)

Kalevi Harmaala

Pentti Karhu

Asko Laiho

Kansikuva:

Väinö Ojala

Ladonta ja taitto:

IDEA-mainos

Paino:

Painohäme Oy 1999



Sastamalan Joulu kiittää
kirjoittajia ja ilmoittajia
arvokkaasta tuesta!

Hyvää Joulua!

Kirjoitusten runsauden vuoksi ei
ole voitu julkaista kaikkea aineistoa.

Sisällys

Sastamalan Joulua tusina täyteen, <i>Veikko Ilvesmäki</i>	2
Joulu ja kirkko, <i>Osmo Ojansivu</i>	3
LC-Vammala 40 vuotta, <i>Jussi Lehtinen</i>	4
Toivon joulu lamavuonna 1993, <i>Väinö Ojala</i>	6
Pohjolan punainen sulka, <i>Simo Lehtomäki</i>	7
Joulunviettoa viime vuosisadan malliin, <i>Mirkka Santala</i>	8
Vammalan vanhoista vesistönimistä, <i>Aimo Hakanen</i>	10
Merta edemmäksi kalaan - maailman talous tiivistyy, <i>Arto Satonen</i>	12
Lumihuutale auttaa, <i>Lauri Lindroos</i>	13
Pläsin sotareissu, <i>Armi Hobko</i>	14
Sepän ja Karkun vanhimman asukkaan elämäntarinaa yli 50 vuoden takaa, <i>Heikki Palmgren</i>	16
Joulu Myllyntaustan torpassa, <i>Antti Heikkilä</i>	18
Kaalisaari mielessäni, <i>Paavo Riibivaara</i>	20
Taiteen tietä Karkusta maailmalle, <i>Timo Roos</i>	22
Kirje Sinulle kaukana!, <i>E.S.</i>	23
Lapsuuden sotamuistoja, <i>Aila Hulkari</i>	24
Toimintakatkelmia Kumitehtaan 40-vuotisen puulaakurheilun alkutaipaleelta, <i>Jukka Tuominen</i>	25
Sastamalakotia asuttu jo 30 vuotta, <i>Rauno Laitinen</i>	26
Evakkopoika muistelee..., <i>Aimo Lehtikoinen</i>	27
Ylhäiset ja alhaiset, <i>Urpo Vuorenoja</i>	28
Tyrvääläisyys kannusti rintamallakin, <i>Matti Santa</i>	31
Myllytarinaa Pesurinkoskelta, <i>Veikko Topi</i>	33
Vesiliikennettä Rauta- ja Kulovedellä, <i>Eila Veko</i>	34
Kuukausi Saksassa, <i>Ellimaija Mäkelä</i>	35
Jalan poikki Englannin, <i>Lea Aaltonen, Merja Ketonen</i>	36
Kirkko nousee uudelleen, <i>Allan Liuhala</i>	38
Kaapo Wirtasen joulukortteja, <i>Erkki Vainio</i>	40
Karkun rukoushuoneen erikoinen alttarimaalaus, <i>Timo Roos</i>	42
Kuuletko sen -, <i>Maria Mustalabti</i>	43
Sotajoulu Aunuksen kaupungissa, <i>Kerttu Kastelli</i>	44
Tulo Tyrväälle 1944, <i>Reijo Pakarinen</i>	45
Kuutin suku Sammaljoella, <i>Tauno Erkinpoika Kuutti</i>	46
Joulun valot, <i>Oiva Virtanen</i>	47
Olipa kerran - niinkuin sadussa - tulossa juhannus, <i>Maria Ojala</i>	48
Jouluja lapsuuden muistelen, <i>Aili Uotila</i>	49
"Sano sano" - Kiian kujeita, <i>Aarne Mustanoja</i>	50
Karoliina Hohko taitava juustontekijä, <i>A-O.H.</i>	51
Muistot elävät, <i>Veikko Topi</i>	53
Vanhojen paikkakuntakorttien kertomaa, <i>Olli-Pekka Hannu</i>	54
Osuuskauppaväki viettää joulua - koulutyön muistoja 50-luvulta, <i>Marja-Leena Hautala</i>	56
Lumiperhoset työssä, <i>Ulla Ylinen</i>	57
Tyrväälle joulunviettoon, <i>Pekka Ojansivu</i>	58
Joulunvietosta, <i>Fanny Lehtimäki</i>	60
Tyrvääläisten liitosalalaisyhteistyö, <i>Hannu Mäkinen</i>	61
Yksi pieni kynttilä, <i>Ritva Haavisto</i>	63
Ajasta ikuisuuteen, <i>Taisto Syrjänen</i>	64
Ensi lumi, <i>Ritva Haavisto</i>	64
Tilda Vainionpään runo	64
Metsän rauhaa, <i>Väinö Ojala</i>	65



LIONS CLUB

Sastamalan Joulua tusina täyteen



Sastamalan Joulu ilmestyy nyt 12. kerran. Iästä huolimatta näkyy nyt kädessäsi olevassa lehdessä jatkuvaa kehitystä.

Heti alkajaisiksi onkin syytä kiittää kustantajan LC-Vammalan puolesta lehden kirjoittajia, ilmoittajia ja monia, jotka eri tavoin ovat avustaneet Sastamalan Joulu -lehden toteuttamisessa. Erityiskiitokset ansaitsee lehden päätoimittaja Pentti Hannula. Harva paikkakunnalle muuttaja tuo niin hyvää ideaa tuomisinaan kuin Pentti Hannula joululehden muodossa.

Vammalan klubiin kuuluu P. Hannulan lisäksi 41 jäsentä. Yhteinen halumme on auttaa vammalalaisia hyvissä toiminnoissa. Pääosan rahoittamiseen saamme juuri Sastamalan Joulu -lehden myynti- ja ilmoitustuloista.

Tuen suuntaamme erityisesti nuoriin. Kohteina ovat nuorisovaihto, stipendit ja erilaiset lahjoitukset.

Nuoria autamme niin hyvässä kuin pahassakin. Suuri pahe, huumeiden käyttö, leviää uhkaavasti nuorison keskuudessa. Lionismien teema huumeita vastaan on väkevä: "Huumeeton Huominen". Klubimme edesauttaa tätä ns. LIONS QUEST -toiminnalla. Avustamme opettajia saamaan koulutusta huumeiden vastaisessa taistelussa. Koulunuorisolle on kasvatuksella luotava elämänasenne, mikä pitää erossa huumeista.

Myös ikäihmiset ovat lähellä sydäntämme. Merkittävin teko tällä sektorilla on Sastamalakoti, joka lähti liikkeelle 35 vuotta sitten klubimme aloitteesta. Edelleenkin palvelemme Sastamalakotia monin eri tavoin.

Oman piirimme tavoite tänä vuonna sisältyy sanoihin "Parempaan tulevaisuuteen". Rajoitetut avustuksemme eivät tietenkään riitä tekemään ketään rikkaaksi. Annamme kuitenkin varat hyviin hankkeisiin, jotka toteutuessaan tekevät saajansa onnellisiksi.

Tällaisia ajatuksia on mielessä vuoden kallistuessa kohti joulua ja vuoden vaihdetta. Toivotan kaikille Hyvää ja Rauhallista Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta 2000 sekä parempaa tulevaisuutta alkavalla vuosituhanella.

*Veikko Ilvesmäki
Lions Club Vammala
presidentti*



Osmo Ojansivu

Joulu ja kirkko

Kirkko seisoo keskellä kylää. Näin yleensä, ainakin maaseutumaisella alueella. Tyrvään kaksitorinen kirkko on Vammalan maa-merkki ja tunnus kuten olemme sanoneet. Suurten kaupunkien lähiöihin viime vuosikymmeninä nousseet kirkkorakennukset eivät useimmista ihmisistä tunnu ollekaan kirkolta. Rakennushan ei välttämättä juurikaan erotu ympäröivistä rakennuksista. Meillä on voimakas ennakkokäsitys siitä, millainen kirkon tulisi olla. Tähän vaikuttaa tietysti lapsuuden kokemuksemme.

Kirkkorakennus ei ole mikä tahansa rakennus. Sillä on poikkeuksellinen viesti. Sitä olemme kuvanneet puhumalla Herran huoneesta, temppelistä. Siihen liittyy paljon tunteita ja ennen kaikkea pyhän kokeminen. Juuri tämä onkin merkityksellistä. Elämä on arkipäiväistynyt ja rationalisoitunut. Kuitenkin tarvitsemme ja myös etsimme tunnekokemuksia ja elämänaluetta, joka on pyhä. Kirkon ja kirkkorakennuksen tehtävä on tarjota ihmiselle

kokemus pyhästä, siis maailmasta, joka on näkymätön ja kuitenkin todellinen. Maailmasta, jossa Jumala hallitsee. Maailmasta, joka on rakauden hyvä maailma. Tätä maailmaa me etsimme ja annamme tälle etsinnällemme erilaisia nimiä. Kirkkorakennukset ovat etsimisen ja löytämisen ja enenevässä määrin myös hiljentymisen paikkoja.

Kuluneen vuoden yksi puheenaiheista on ollut eri puolilla Suomea hautausmailla tehty ilkivalta. Reaktio on ollut voimakas. Kun tehdään tällaista pahaa, loukataan ihmisiä todella syvältä. Ehkä siihen, ainakin osittain on pyritytkin. Sekin on yksi ajankuva. Meidän Pyhän Olavimme jälleenrakennustyö ja siihen liittyvät mittavat talkoot on taas yksi osoitus vastareaktiosta pahalle. Syvällä sisimmässämme on terve tunto siitä, että meidän tehtävämme on korjata, rakentaa ja kunnioittaa materiaalista suurempia arvoja. Jälleenrakentajilla on pyhiä arvoja. Tämä työ on uskon tunnustusta ja jumalanpalvelusta.

Kirkko ja kirkkorakennus liittyvät oleellisesti myös jouluumme. Muistamme elävästi lapsuuden ja myöhempienkin joulukirkkojen tunnelman. Se on juhlatunnelma, mutta ei virallinen ja elämälle vieras, vaan lämmin ja syliinsäsulkeva. Harva kai muistaa tarkalleen, mitä puhuttiin, mutta tunnelma on vieläkin käsin kosketeltava. Jumalan maailma on juuri tällainen, ei selityksille ja ymmärtämiselle, vaan mukaan heittäytymiselle, olemiselle ja luottamukselle siis uskolle rakentuva.

Kun Inkerin kirkkoa kuluneella vuosikymmenellä ryhdyttiin jälleenrakentamaan, ensimmäiseksi aloitettiin rappeutuneiden kirkkojen korjaaminen. Seurakunta tarvitsee matkallaan kodin, pyhän paikan. Oleellista on, että näissä pyhissä paikoissa Jeesus Kristus, saa tehdä hoitavaa työtään, antaa anteeksi ja luoda iloa.

Tervetuloa kirkkoon jouluna ja muulloinkin.

Joulurauhaa ja Jumalan siunausta uuteen vuoteen!



Tältä näytti veljesjoukko 30-vuotisjubilakuvassa v. 1989. Edessä kolmas oikealta presidentti Markku Saastamoinen.

Jussi Lehtinen

LC-Vammala 40 vuotta

Muutama päivä tämän lehden ilmestymisen jälkeen eli tarkalleen 19. 11. 1999 tulee kuluneeksi 40 vuotta klubin perustamisesta 22 paikkakuntalaisen miehen voimin. Lisäksi oli paikalla kuusi veljeä LC Ikaalisista, josta tuli Vammalan kummiklubi. Klubin ensimmäiseksi presidentiksi valittiin Reino Kaustinen, I varapresidentiksi Jukka Lehtisalo, II varapresidentiksi Usko Rahikkala, sihteeriksi Väinö Markkanen, rahastonhoitajaksi Arvo Kylliäinen, klubbimestariksi Usko Rahikkala ja tail twisteriksi Johannes Kallio.

Tällä hetkellä perustajajäsenistä on edelleen klubin toiminnassa mukana Kalervo Kari.

Toiminta vilkkaasti liikkeelle

Suurella innolla aloitettiin heti suunnitella erilaisia aktiviteetteja. Ensimmäisten joukossa oli joulupakettien te-

ko ja jako taloudellisesti ahtaissa oloissa eläville lapsiperheille ja vanhuksille.

Tässä lisää toimintoja. Postimerkkien keräys ja myynti, kirjojen keräys Vammalan seudun sairaalan kirjastolle, lastenjuhla Seuratalolla, mukana satoja lapsia, kuljetettiin vähävaraisia koululaisia retkelle Tampereelle, hankittiin televisio kunnalliskotiin, järjestettiin monen vuoden ajan tukkilautaveikkaus, pidettiin tukinvieritystalkoita, luovutettiin välillä vertakin ja paljon, paljon muuta.

Yhtenä kautena järjestettiin mainoskulkue, jonka tuotto päätettiin jakaa stipendeinä opiskelijoille. Tämä tapa on säilynyt sieltä asti ja joka kevät klubi muistaa eri oppilaitosten oppilaita.

Ladyt mukaan alusta alkaen

Kolmannessa klubikokouksessa 11. 2. 1960 selvitettiin ladyille klubin

toimintaperiaatteita ja muuta ei tarvittu. Kahta viikkoa myöhemmin he olivat mukana täysin rinnoin lastenjuhlaa järjestämässä. Historiikin mukaan ladytoiminnan virallinen aloituspäivä on 3. 3. 1964.

Vammalan klubissa ladyjen toiminta on ollut läpi näiden vuosien erittäin aktiivista, mikä on huomioitu usein myös piiritasolla.

Yleisimmin toimivan presidentin, sihteerin ja rahastonhoitajan elämänkumppanit suunnittelevat ja johtavat oman kautensa toiminnan.

Sastamala-Koti alulle v. 1963

Klubin mittavin aktiviteetti sai alkunsa lokakuun kokouksessa, missä tehtiin esitys vanhainkodin kannatusyhdistyksen perustamisesta. Se johti siihen, että samana vuonna 30. 12. pidettiin yhdistyksen perustava kokous.

Kuusi vuotta myöhemmin unelma toteutui ja tänäkin päivänä Sastamala-Koti on tärkein palveluaktiviteettikohde veljille ja ladyille.

Lisää uusia aktiviteetteja

1960-luvun puolivälissä osallistuttiin joukolla partiokämpän rakentamistaloksiin, pidettiin kaksipäiväinen suurhuutokauppa, jonka tuotto lahjoitettiin Tyrvään seudun Museo- ja Kotiseutuyhdistykselle, myytiin torilla uudenvuodenyönä paistettua härkää, kun Vammalasta tuli kaupunki 1.1. -65. Kaupunginhallitukselle luovutettiin puheenjohtajan nuija toivomuksella, että sillä kopautettavat päätökset olisivat menestyksellisiä nuorelle kaupungille, liekö nuija vielä käytössä?

Taloudellisesti merkittävin aktiviteetti löytyi verotuksen puolelta, kun klubi alkoi vuosittain julkaisemaan Vammalan ja Tyrvään verokalenteria. Tämä projekti kesti sitten n. 20 vuotta saaden seuraajakseen Sastamalan Joululehden julkaisemisen.

Ensimmäisen kymmenvuotiskauden päätti sitten aivan uusi idea, sillä toukokuun kokouksessa 1969 jokainen veli punnittiin ja siitä lähtien jokainen lisäkilo tiesi 10 markan lahjoittamista klubin kassaan.

Pihvien kulutus väheni huomattavasti seuraavan toimintakauden aikana!

1970-luvulla piirikokoukset ja klubilippu

Tällä vuosikymmenellä klubi järjesti kaksi piirikokousta, ensiksi v. 1972, jol-

loin kuuluttiin M-piiriin eli Satakunnan alueeseen. Liiton muuttaessa piirirajoja Vammala siirtyi E-piiriin eli lähinnä Pirkanmaan alueeseen. V. 1979 kokous pidettiin Sylvään koululla ja nyt 21 vuoden jälkeen vastaava tapahtuma on uudelleen Vammalassa eli 25. 3. 2000, jolloin klubi viettää myös 40-vuotisjuhliin.

Ladyt lahjoittivat klubille lipun, jonka juhlallinen vihkiminen tapahtui 15-vuotisjuhlan yhteydessä Hotelli Ellivuorella 15. 3. 1975. Lipun luovuttivat ladyt Mirja Jylhä, Leena Kairavirta ja Sirkka-Liisa Vainio ja sen vastaanotti silloinen presidentti Esko Kairavirta. Lipun vihki kirkkoherra, lionveli Timo Kökö.

Vanhuksia ja lapsia muistettiin

Sastamala-Kotiin muodostui kaksi perinteellistä tapahtumaa. Keväisin pidettiin aina siivoustalkoot, mitkä pääasiallisesti kohdistuivat ulkoalueisiin.

Joulukuun kohokohta oli ja on edelleen tänä päivänä joulujuhla kodin asukkaille. Se on aina odotettu ja myönteisen vastaanoton saanut, lämminhenkinen tilaisuus. Toiminta kohdistui myös Hopun vanhainkotiin, missä järjestettiin musiikkitilaisuus, kahvitus, missä oli mukana 110 henkeä ja vanhuksia kuljetettiin myös kirkkoon.

Vammalan seudun Kehitysvammaisten Tuki ry:n retki suunnattiin Tamperelle täyden bussillisen nauttiessa päivän aikana monista nähtävyyksistä.

Seukunmäki oli tupaten täynnä lapsia, kun klubi järjesti tenavaikäisille lastiaismäen keskellä kaupunkia. Avaus-

laskussa olivat mukana kaupunginjohtaja Matti Pulli poikansa Simon kanssa ja perämiehenä klubin presidentti Kustaa Koskinen.

1980-luku kansainvälistymisen aikaa

Tällä vuosikymmenellä kiinnostus kansainväliseen toimintaan alkoi herätä klubissa. Viriteltiin ystävyysklubitoimintaa oslolaisen klubin kanssa, mutta valitettavasti se jäi vain hyväksi yritykseksi.

Kaudella 1985-86 otettiin klubin kummilapseksi kenialainen Martin Kitaka, jonka opiskelua tuettiin vuosittain määrättyyn ikärajaan saakka ja tämän tyyppistä toimintaa on ollut jatkossakin.

Ensimmäinen lionsjärjestön ulkomaalainen vaihto-oppilas vieraili klubissa v. 1987 ja kaksi vuotta myöhemmin LC Vammala lähti mukaan tähän kansainväliseen nuorisovaihtotoimintaan, joka aluksi suuntautui lähes yksinomaan Yhdysvaltoihin, mutta on siten laajentunut koskemaan myös muita maita.

Merkittävin tapahtuma oli kuitenkin kesällä 1987, jolloin Lions-aatteen Suomeen tuonut Arne Ritari vieraili yhdessä lady-Kaarinan kanssa klubin vieraina Ellivuorella.

Vuosikymmenen alussa Sastamala-Kotiin valmistui lisärakennus, 24 huoneistoa käsittävä asuinvuokratalo sai uudet asukkaat kesällä 1982.

Yksityisiä veljiä koskevissa asioissa nousi päälimmäisiksi kaksi yli muiden.

Kansainvälinen päämaja myönsi klubin hallituksen esityksestä perustajajä-

Alkuvuosien yksi tärkeimmistä ja mielekkäimmistä aktiviteeteista oli joulupakettien teko ja jakelu taloudellisesti abtaissa oloissa eläville lapsiperbeille ja vanhuksille. Kuvassa veljet paketteja kokonamassa, vas. lukien Kalervo Kari, Rauno Laitinen, Erkki Hietamo ja Veikko Rantanen.



senelle Kalervo Karille lionsliiton ainajäsenyyden kaudella 1986–87.

Veli Rauno Laitinen valittiin piirikuvännööriksi v. 1980, seuraavalla kaudella liiton puheenjohtajaksi ja kaudella 1982–83 liiton päätoimiseksi sihteeriksi.

Klubin kannalta tilanne oli varsin merkittävä, tarvittavat tiedot ja neuvot olivat aina heti saatavissa.

1990-luvulla kummiklubi Unkariin ja Sastamala-Kodin laajennukset

Vuosikymmenen alussa syntyi ajatus kummiklubin hankkimisesta Unkarista.

Istvan ja Livia Vilagin ansiosta saatiin yhteys Miskolciin ja niin sikäläisen klubin perustamisjuhla pidettiin 1. 3. 1991, Vammalasta oli mukana 25 veljeä ja ladya presidenttipari Mauri ja Jatta Vanha-Kämpän johdolla. Saman vuoden heinäkuussa tehtiin uusi matka unkari-laisten ystävien vieraaksi ja silloin oli mukana 30 henkeä. LC Miskolcin vastavieraailu tapahtui jo seuraavana vuonna Barcelonan kesäolympialaisten aikaan.

Sastamala-Kotia laajennettiin ja peruskorjattiin ripeätä vauhtia. 20 asunnon lisärakennus valmistui 1992 ja seuraavana vuonna yhdeksän asukaspaikkaa sisältävä Dementiakoti. Kantatalo peruskorjattiin ja laajennettiin 1994 ja vuonna 1982 rakennettu asuntola saneerattiin.

Tässä työssä veli Rauno Laitisen työpanos on ollut valtava ja ratkaiseva.

Veljet ja ladyt ovat olleet innolla mu-

kana mm. edellä mainituista rakennus- ja saneeraustöistä johtuvissa muuttotiloissa.

Menneisyys takana, tulevaisuus edessä

Kuluneiden neljän vuosikymmenen aikana klubissa on ollut kaikkiaan 111 veljeä. Tämä luku pitää sisällään arvaamattoman määrän lionstyötä maailman suurimman palvelujärjestön puitteissa.

Tällä hetkellä lionsismi on levinnyt kaikkialle maailmaan viimeisimpänä maana on tullut mukaan Makedonia. Klubeja on kaikkiaan yli 44.000 ja jäseniä niin miehiä kuin naisia runsaat 1.4 miljoonaa. Suomessa klubien lukumäärä on ylittänyt 900 rajan ja jäseniä on n. 28.500.

Jo kahdentoista vuoden ajan kansainvälinen teema on ollut: "Me palvelemme" mikä kertoo järjestön ensisijaisen tavoitteen ja tehtävän.

Suomessa tämän kauden teemana on jo kolmannen kerran peräkkäin: "Huumetonta huominen". Suomen lionsliitto on lähtenyt mukaan kamppailuun huumeita vastaan yhdessä monien muiden järjestöjen kanssa.

LC Vammala tulee jatkossakin tekemään työtä lähinnä oman paikkakunnan hyväksi unohtamatta kuitenkaan järjestön kansainvälisyyttä.

Kohderyhmänä säilyy edelleen ensisijaisesti paikkakuntamme vanhuksat ja nuorisot. Juhlakautena klubin presidenttiparina toimii Veikko ja Raili Ilvesmäki. □



Väinö Ojala

Toivon joulu lamavuonna 1993

Eurovalmiina kansa vilistää
ja hammasta purren vyötään kiristää.
Säästetään – säästetään, mediat jauhaa.
Verottaja etsii isompaa kauhaa.
Maassa on vahva hallitus,
ei puutu kansalta jallitus.
Eduskunta istuu ja lehtiä lukee,
joku puheita pitää ja itseään tukee.
Mikä meteli ulkoa kuuluukaan?
Vahtimestarit; ovet sulkekaa.
Työttömät marssii – tyhjät on taskut.
Vaaleissa maksetaan lama-ajan laskut.
Ken tällaista kansaa johtaa saa,
on hänellä hallussaan ihmemaa.
Monenmoista ehdokasta polkujaa tallaa.
Kansa sen päättää,
kuka Mäntyniemen valtaa.
Ehjäلتä kansalta ei valtaa viedä.
Uuden aikakauden airut jo avaa tietä.
Vielä on pimeä – piholla Suomen.
Kohta on koittava valoisa huomen.
Seurataan tähteä joulun Herran.
Hän seimeen syntyi
Beetlehemissä kerran.
Lahjaksi kaikille kansoille, myös meille,
Suomen heimolle Hän taivaisen toivon
ja armon toi.
Kuka meiltä sen kaiken viedä voi?
Ei kukaan maailmassa.
Ilon ja toivon joulujuhlaa
– saamme yhdessä viettää
keskellä talven puhtaana.



Ladyt lahjoittivat klubille oman lipun 15-vuotisjuhlassa v. 1974. Kuvassa kirkkoherra, veli Timo Kökkö vihkimässä lippua, äärimmäisenä oikealla silloinen presidentti Esko Kairavirta ja veli Erkki Vainio. Ladyt vasemmalta lukien Mirja Jylhä, Leena Kairavirta ja Sirkka-Liisa Vainio.



Simo Lehtomäki
Lions Club Vammala

Pohjolan punainen sulka

Itsenäisellä elämällä ei ole ikärajaa – auta poistamaan esteet. Siinä lyhyesti kiteytettynä Suomen Lions -liiton Pohjolan Punainen Sulka keräyksen tavoite. Pohjoismaiden yhteinen tavoite on 150 milj. Ruotsin kruunua. Suomen keräystavoite on 35 milj. markkaa ja Vammalan tavoite lähes 53.000 markkaa. Keräysaika oli 1. 10. 1998 – 30. 9. 1999.

Keräys alkoi vuoden 1998 marraskuussa joulukorttien myynnillä. Kortit oli piirtänyt tunnettu perinteisten korttien tekijä, taiteilija Virpi Pekkala. Kortteja oli myynnissä sekä yksityisille että yrityksille.

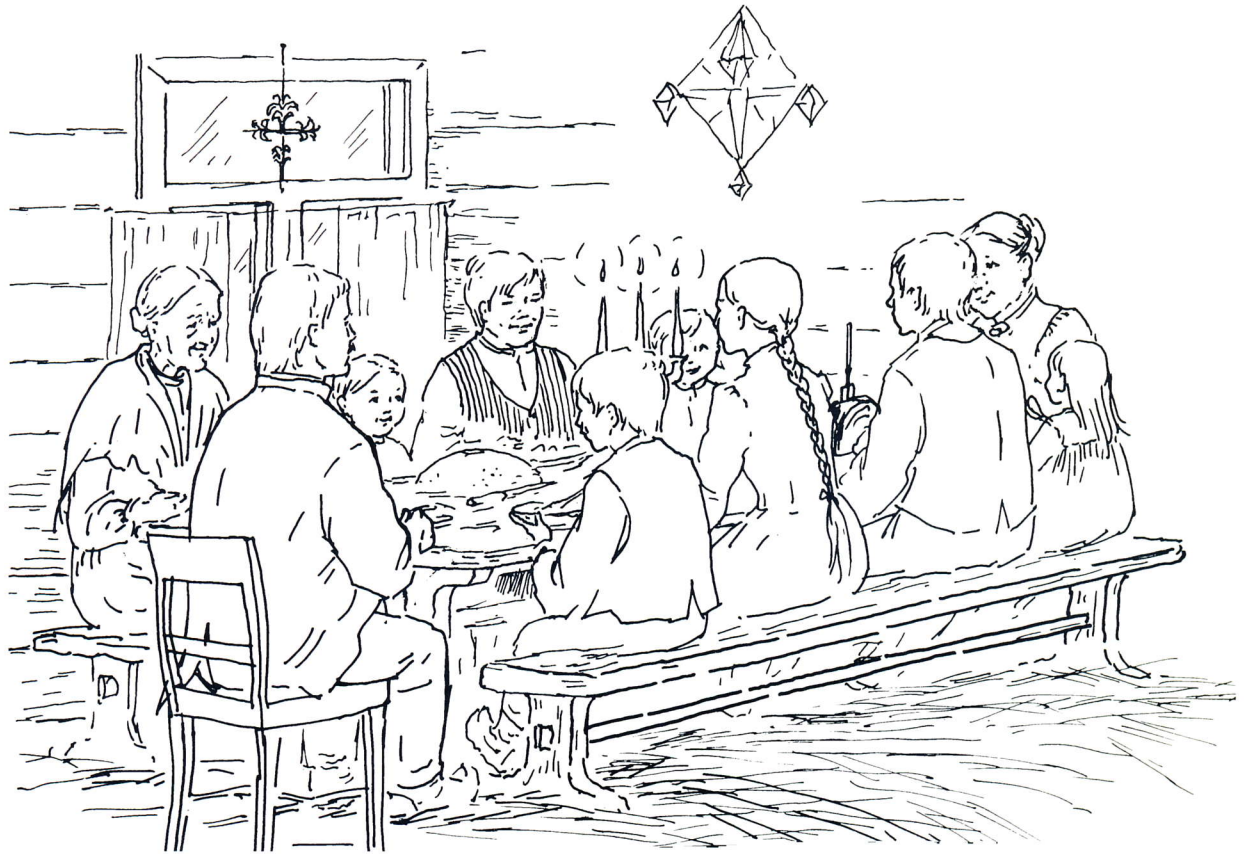
Kampanjan seuraava vaihe oli vuoden vaihteen molemmille puolille ajoittuva yritysmyynti. Myytävät tuotteet olivat akryylisiä sulkapyramideja ja niitä oli kahta kokoa ja kahden hintaista. Lisäksi selvästi arvokkaampana myyntiartikkelina oli taiteilija Soile Yli-Mäyryn öljyväritaulusta "Unikivi" tehty serigrafi. Sulkapyramidia myytiin vammalalaisiin yrityksiin kiitettävän paljon.

Pohjolan Punainen Sulka -keräyksen huipeutena oli sitten suurelle yleisölle suuntautuva myyntikampanja, joka ajoittui viikol-

le 17. 4. – 25. 4. 1999. Myytävät tuotteet olivat perinteinen punainen sulka, sulkapinssi ja sulkatarra. Leijonaveljet levittäytyivät eri puolille kaupunkia kahden, kolmen miehen partioihin ja myivät em. tuotteita. Erityisesti sulkapinssi sai yleisön suosion ja sitä jouduttiin tilaamaan lisää kesken myyntiviikon.

Vammalan Lions -klubin myyntikampanja onnistui kiitettävällä tavalla ja asetettu tavoite saavutettiin. Haluankin tässä yhteydessä esittää klubimme puolesta parhaimmat kiitoksemme kaikille niille yksityisille henkilöille ja yrityksille, jotka tuitte Lions-liiton kampanjaa eri tavoin. Kampanjatuloksesta palautuu 30 % jaettavaksi vanhusten hyväksi paikalliselle kohteelle. 50 % keräyksen tuotosta luovutetaan valtakunnallisesti määriteltyihin kohteisiin ja 20 % niin Suomen kuin muidenkin pohjoismaiden keräysvaroista kohdennetaan vanhuusiän sairauksien yhteispohjoismaiseen tutkimukseen.

Samalla haluaisin esittää kiitokseni kaikille Lions-veljille, jotka osallistuitte pyyteettömästi tähän suureen haasteeseemme. Tavoite on saavutettu.



Mirkka Santala

Joulunviettoa viime vuosisadan malliin

Joulu, kristikunnan suurin juhla, täyttää kohta 2000 vuotta. Vuosisatojen kuluessa jouluun ja sen viettoon on nivoutunut monenlaisia perinteitä ja tapakulttuurin muotoja. Eri kulttuurien ja yhteisöjen joulunvietto- perinteissä on omat erityispiirteensä, ja lisäksi jokaisella meillä lienee vielä oma yksilöllinen näkemys siitä, mitä kaikkea "oikea" joulu pitää sisällään. Mutta maailman muuttuessa ja kansainvälisen kanssakäymisen lisääntyessä myös joulunvietto on viime vuosina moneltakin osin muuttunut ja saanut uusia piirteitä. Nykyajalle tyypillinen halu kokea jatkuvasti uutta ja erilaista ja ehkä myös eräänlainen "kyllästyminen" vanhoihin, rituaalinomaisiin joulutapoihin on saanut monet etsimään vieraista kulttuureista uusia "joulutraditioita". Siitäkin

huolimatta moni arvostaa eniten juuri vanhaa, perinteistä joulua, joka elää sitkeästi monen mielessä nostalgisena "vanhanajan jouluna". Mutta miten joulua ennen vanhaan oikein vietettiin? Jos haluaisimme todella viettää kotiseudullemme tyypillistä perinteistä tyrvääläistä joulua, miltä se mahtaisi näyttää? Palataanpa hetkeksi viime vuosisadan puolelle ja katsotaan, miten Tyrvään seudulla silloin joulua valmistettiin ja vietettiin.

"Joulu on juhlista julkisin; siksi köyhäkin kokoo varoja, kettukin kenkirajoja", toteaa Antero Varelius kuvaillessaan Tyrvään pitäjää vuonna 1853. Joulu oli siis vuoden suurin juhla joten sen valmistelu aloitettiin jo viikkoja etukäteen. Sahti pantiin käymään, valmistettiin kynttilöitä ja päreitä ja leivottiin

"kynsiä". Joulutouhotus kuukausia ennen H-hetkeä ei siis ole vain nykyajan ilmiö; ennen jouluvalmisteluihin tosin ryhdyttiin varhain toisista syistä kuin nykyään: Koska lähes kaikki jouluun liittyvä rekvisiitta kynttilöistä juhla-juomiin tehtiin itse kotona, oli toimet aloitettava ajoissa, jotta kaikki oli jouluna valmista. Yksi tärkeimmistä jouluvalmistelupuuhista oli kynttilöiden ja päreiden tekeminen – niitä piti varata tavallista enemmän, sillä valon juhlan kunniaksi pirteissä paloi valo yölläkin ja jouluamuna seurakuntalaisilla oli tapana tuoda kirkkoon omat kyntteliköt. Vaikka monenlaisten kiireitten parissa hyöriästä aikuisista joulu saattoikin olla ovelta aivan liian pian, lapsista aika ennen joulua on tuntunut aina yhtä pitkältä – ainakin Varelius mainitsee jou-

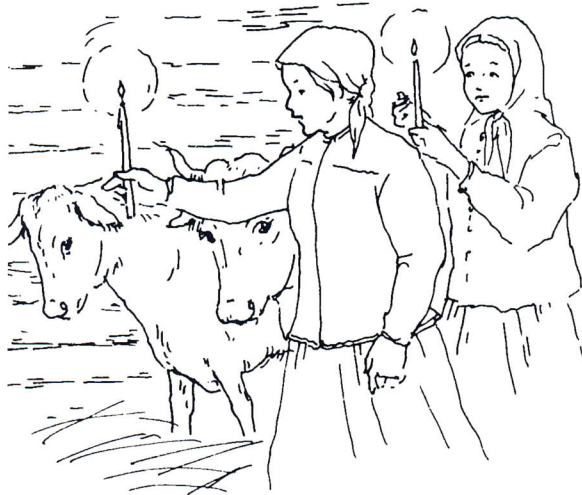
lunalusaikaa kuvatessaan, miten "lapset lukevat päiviä".

Varsinainen jouluatto oli entisaikaan vielä tavallinen työpäivä. Juhliminen aloitettiin vasta iltahämärissä, joulusaunan jälkeen. Sauna on tietenkin ollut aina tärkeä osa tyrvääläisten, niin kuin kaikkien suomalaisten joulua. Se merkitsi eräänlaista siirtymistä arjesta pyhään. Tämä mielessään monet yrittivät kiirehtää aamupäivän askareita, jotta saunaan päästäisiin mahdollisimman pian. Joskus tekemistä riitti kuitenkin niin paljon, että saunaanmeno venyi jopa iltakahdeksaan, kuten Kalle Männistö Karkun murrekirjassa entisajan joulutavoista kertoessaan toteaa. Saunan jälkeen puettiin ylle puhtaat paidat ja lattia peitettiin oljilla. Oljet, tai "joulu-rehut", kuten Varelius pahoja kutsuu, olivatkin kotien tärkein joulukoriste, muita koristeita ei juuri ollutkaan.

Mutta olkia olikin sitten joka talossa ja myös kirkoissa. Ne olivat melkoinen turvallisuusriski, kun valaistuksena käytettiin päreitä ja kynttilöitä. Ja koska tapana oli, että väki joulukirkkoon tullessaan toi mukanaan omat kynttilät, olivat penkkien väleihin levitetyt oljet vaarassa. Kalle Männistö muistelee, miten eräänä jouluna Kokemäen kirkossa sanankuulijan eteensä asettama kynttilä kaatui ja koko kirkko paloi maan tasalle. Mutta yleensä taisi Korkein jouluna pitää omistaan tavallista tarkempaa huolta, sillä ainakaan Männistön mukaan jouluolkien takia ei juuri tulipaloja syttynyt. Oljista tehtiin tietysti myös himmeleitä, isoja ja pieniä, kattoon koristeeksi roikkumaan. Ja "joulu-rehut" toimivat paitsi koristeena, myös estradina monenmoiselle ilonpidolle, sillä entisaikaan myös vanhakin tosiaan nuortui leikkimään, eli "tekemään konstia" ja "kenkittää kukkoo", kuten Kalle Männistö asian ilmaisee. "Ja sitä teki isot miähekki oikein, ei siinä . . .", vakuuttaa Männistö. Joulukuusi puolestaan on Suomessa nuori joulukoriste. Joulukuuset saapuivat maahamme vasta aivan viime vuosisadan lopulla, ja sittenkin ensin kansakoulujen joulujuhliin ja pappiloihin. Pertti Virtarannan "Elettiinpä ennenkin" -teoksessa 1800-luvun loppupuolella syntyneet suodenniemeläiset Lydia Lindfors ja Aleksandra Snellman muistelevat, että alkuaikoina kuusen koristelu oli melkoisen koruton: "Ei siihen namusia mistään ollu". Mutta kekseliäisyys oli köyhän apu; jos sattui olemaan sanomalehtipaperia, niin siitä leikeltiin koriste, ja "siitäkin tuli jo aika nättiä,

kuusen koristetta".

Jouluaton kohokohta oli saunan jälkeen nautittu jouluateria. Kun ruoka varsinkin maaseudulla oli arkena yksinkertaista ja vaatimatonta, jouluna pöytä pistettiin sitten sitäkin koreammaksi. Tärkeää oli paitsi laatu, myös määrä; ruoka ei saanut jouluna loppua. Varelius kertoo, miten pöydälle ensin levitetään kirjava liina, ja sen päälle emäntä kantaa runsaasti ruokaa: "Nyt nautitaan parhaita herkkuja, kun on voitu taikka raskittu laittaa, ja juodaan sahtia". Perinteisiä joulupöydän herkkuja olivat mm. palvattu sian takareisi, salaattit, laatikot ja voi, ja kyytipoikana tietenkin sahti. Ruoat jätettiin ruokailun jälkeen pöytään, sillä jouluna noustiin



yölläkin syömään. Männistö kertoo mielenkiintoisen anekdootin siitä, miten joissakin taloissa yritettiin hillitä palvelusväen liiallista mässäilyä juhlapöydässä: Männistön isä oli ollut renkinä hieman nuukemmassa talossa, jossa emäntä toi ennen jouluaterialle menoa renkipirtin pöydälle kopallisen naurishautaa ja sanoi: "Heitelkää tosta nyt vähän (mahalaukun) seinille!" Eräänlainen alkuruoka siis, ja vaikka tämän halvan ruokalajin tarkoitus olikin täyttää nälkäisten renkien vatsat niin, etteivät he ahmisi liikaa juhlaruokia, siitä varmasti myös pidettiin, sillä ainakin Männistö ylistää naurishautaa varsinaiseksi herkuksi, jota annettiin lehmillekin. Joulu oli niin ihmisten kuin eläintenkin juhla: Varelius kertoo, että eläimiä ruokittiin yöllä ja palanpainikkeeksi hevosille juotettiin sahtia, "jotta ne sitten sitä tuimemmin juoksevat kirkolle". Juh-

la-ateria päätettiin veisaamalla jouluvirsi – ja sen jälkeen vielä kaikki jouluvirret päästä päähän.

Jouluatto ja joulupäivä olivat hiljentymisen aikaa, jolloin kotoa ei poistuttu muualle kuin kirkkoon, kyläilyä ei silloin harrastettu. Mutta joulun kääntyesä loppupuolelle alkoi ilonpito, joulun pakanallisempi osuus. Varelius toteaa, että "loppupuoli joulua ei ole enää niin juhlallinen kuin alku; sillä herkut rupeevat vähenemään ja juopot pitämään ilkeätä menoa". Tapaninajelut kuuluivat jo siihen aikaan asiaan: tapaninaamuna kirkolta kiiruhdettiin kodin sijasta kilpaa kylään; silloin katsottiin kenellä oli paras hevonen. Eivätkä ne tavat niin kovasti ole muutenkaan muuttuneet, miehillä kun oli tapana jo silloin kierrellä talosta taloon sahtia juomassa . . .

Maataloudessa työskentelevillä vapaa-aikaa oli niukasti, joten joululla oli nykyistä suurempi merkitys eräänlaisena "vuosiloma-aikana", lepojaksena pimeän syksyn raadannan jälkeen. Silloin tehtiin vain pakolliset työt, ja joulukausi kestitkin pitempään kuin nykyään – nykyisin kerrostalojen roskiksilla näkee joulukuusia heti tapaninpäivää seuraavana aamuna. Entisaikaan joulu loppui varsinaisesti vasta Nuutin päivänä, jolloin juotiin tynnyrin pohjalta viimeiset sakkaiset sahtipisarot – siksi Nuutin päivää nimitettiin "hiivanuutiksi".

Nuutinpäivää vietettiin riehakaasti; tavoissa näkyy selvästi karnevalistisia piirteitä. Aleksandra Snellman kertoo, että silloin heittäydettiin hulluttelemaan: pantiin vilhta takamukseen, puettiin vällyt niskaan, pantin naamari kasvojen eteen ja kierrettiin talosta taloon. Toisin kuin nykyään, nuutipukeiksi pukeutuivat aikuiset, eivät lapset, ja pukit olivat joskus niin pelottavia, että "toisep pelkäs lapset niettä he meinas pyäryä, ko semmosen näki". Toisinaan naiset pukeutuivat miesten vaatteisiin, miehet puolestaan saattoivat jopa riisuutua alastomiksi. Nuutipukeille oli tapana tarjota viinaa tai sen puutteessa sahtia, tai ainakin kahvia ja pullaa.

Lähteet:

Juha Nirikko ja Urpo Vento (toim.): *Joulu joutui*. SKS. Ilmar Talve: *Suomen kansankulttuuri*. SKS. 1990. Antero Varelius: *Kertomus Tyrvään pitäjästä 1853*. Tyrvään Sanomat 1977. Pertti Virtaranta: *Karkun murrekirja*. SKS. 1986. P. Virtaranta: *Elettiinpä ennenkin*. Tyrvään Sanomat Oy. 1993. □



Aimo Hakanen

Vammalan vanhoista

vesistönimistä

Veljekset Karhumäen 1950-luvun alun ilmavalokuvakortista näkyy Vammalan vamma eli "leveähkö paikka joessa, johon työntyvän niemen ja näin syntyvän kapeikon kautta kulkee tie vesistön yli".

Vanhaa historiallista Satakuntaa halkova Kokemäenjoen vesistö on vuosituhansien ajan ollut lounaisen Suomen tärkein kulkureitti. Kokemäenjoella ja sen varilla liikkui erämiehiä ja heidän saalistaan himoitsevia turkiskauppiaita varmasti jo paljon ennen kiinteää asutusta, joka ajanlaskun taitteen jälkeisinä vuosisatoina levittäytyi rannikon suunnasta sisämaahan päin ja saavutti Vammalan seudun järviolueen noin vuoden 300 vaiheilla. Tämän rautakautisen asutusrinnan mukana ja vielä myöhemminkin Satakunnan sisämaahan siirtyi väestöä, jonka kieltä ja kulttuuria leimasivat voimakkaat germaaniset vaikutteet ja joka jätti syvät jäljet alueen murteisiin ja nimeistöön. On ilmeistä, että Vammalan seudun vanhimmat meidän aikaamme säilyneet paikannimet periytyvät kiinteän asutuksen alkua ajoilta ja kauempaakin ja että ne liittyvät Kokemäenjokeen ja muihin vanhoihin kulkureitteihin.

Etsiessämme selitystä vanhoille paikannimille voimme lähteä siitä yleismaailmisesta näkemyksestä, että varsinkaan merkittäviä luonnonpaikkoja ei ole nimetty sattumanvaraisesti vaan nimeämiseen on ollut todellinen tarve.

Yleensä paikannimi on antohetkellä luonnehtinut kohdettaan jollakin helposti ja yksiselitteisesti tunnistettavalla tavalla. Usein käytettyjä nimeämisperusteita ovat olleet paikan muoto tai luonne ja paikan sijainti suhteessa saman alueen muihin paikkoihin, esim. *Väärälampi, Kalliosaari, Alajärvi, Yläjärvi*. Tämän luonnolliseksi kutsutun nimeämisen tarkeys tulee ymmärrettäväksi, kun otamme huomioon, että jonkin elintärkeän nimetyksen löytäminen ja tunnistaminen maastosta oli pystyttävä tekemään ilman karttaa ja kompassia tai minkäänlaisia muita apuvälineitä.

Paikkojen luonnollisen nimeämisen tarve oli epäilemättä olemassa myös Vammalan seudulla ajanlaskun taitteen kahden puolen. Pystyäkseen sopimaan kohtauspaikoista ja neuvomaan, miten niihin tullaan, eränkävijöiden ja kauppioiden oli pakko nimetä paikkoja ja tehdä se niin, että nimetyt paikat olivat helposti tunnistettavissa tuolloin täysin luonnontilassa olevasta ympäristöstään. Keskeinen nimettävä oli Vammalan läpi virtaava vesistö: Vammaskoski sekä sen alapuolella oleva Liekovesi ja yläpuolella oleva Rautavesi. Käsitkseeni mukaan nimeämisprosessin avain löytyy *Vammaskoski*-nimen (vanhoissa

kartoissa nimi esiintyy usein muodossa *Vammakoski*) *vammasta*, joka esiintyy myös nimessä *Vammala*. Kyseessä on ikivanha skandinaavis-germaaninen lainasana, joka lienee lainattu edellä mainitsemieni rannikolta sisämaahan muuttaneiden uudisasukkaiden kielestä tai suoraan skandinaavisilta (turkis)kauppailta. Tämä *vamma*-sana esiintyy nykyisinkin Norjassa ja Ruotsissa lukuisissa paikannimissä, erityisesti vesistönimissä, joissa sen merkityksisällön voisi kuvata seuraavasti: 'leveähkö paikka joessa, usein joenmutka, johon työntyvän niemen ja näin syntyvän kapeikon kautta kulkee tie vesistön yli'. Yleensä vammassa on koski, ahtauma, joka paisuttaa joen järvimäisiksi pullistumiksi. Voimme kuvitella näkevämme parin vuosituhannen takaisen nimenantajan, joka meloo tai soutaa Vammaskosken ala- tai yläpuolella tai seisoo jollakin alueen korkeista kallioista katselemassa vesistöä ylhäältäpäin. Jos hän tunsi - kuten täytyy olettaa - pohjoisgermaanien kielessä esiintyneen *vamma*-sanan ja sen vesistöön liittyvän merkityksen, hänen ei tarvinnut kauan miettiä: silmien eteen avautuva maisema, joka luonnonpiirteiltään ei ratkaisevalla tavalla eronnut nykyisestä, oli tyypillisistä tyypillisin

kaunismuotoinen vamma.

Nykypäivän kulkija ei enää pysty näkemään Vammalan luonnonvaraista maisemaa sellaisena kuin alueen muinainen nimeäjä. Hän voi kuitenkin varhaisena kesäaamuna hiljalleen kävellä Roismalasta Liekoveden, Vammaskosken ja Rautaveden rantoja tapaillen ohilyseon ja Sylvään koulun ja nousta lopuksi Kukkurinmäelle: kävellessään ja katsellessaan hän kokee maiseman, jossa silmä ja sielukin lepää. Tämä luonnonmaisema, usein kansallismaisemaksikin mainittu, on myös Vammalan vamma. Vammalalla on siis nimesään ja sen alkuperäisessä sisällössä ainutlaatuisen hyvä lähtökohta imagonsa rakentamiseen. Nimi on eurooppalaista alkuperää ja sopii sellaisenaan muihinkin kieliin, sillä on myös paljon sukulaisia Skandinaviassa ja merkityksen osalta muuallakin.

Edellä on käynyt ilmi, että keskeisintä vammassa on muoto: siihen kuuluvat sekä paisumakohdat että kapeikko, vesistöissä yleensä koski. Vammalankin vammaan kuuluvat olennaisina osina Vammaskosken yläpuolella oleva laajentuma, nykyiseltä nimeltään Rautavesi, ja kosken alapuolella oleva suvantojärvi eli Liekovesi. Odotuksenukaista olisi, että jompikumpi näistä laajentumista olisi nimetty **Vammavedeksi*, sananmukaisesti 'paisumavedeksi'. Näin asia luullakseni on aikoinaan ollutkin. Näyttää ilmeiseltä, että Vammaskosken yläpuolella oleva vesistön osa on saanut nykyisen *Rautavesi*-nimensä verratien myöhään. Tyrvääläissyntyinen tiedemies ja pappi Antero Varelius mainitsee viime vuosisadan puolivälissä ilmestyneessä pitäjänkertomuksessaan, että ainakin Vammaskosken lähellä olevasta Rautaveden länsipäästä on aikaisemmin käytetty nimeä *Tyrävesi*, joka on suora käänös olettamastani **Vammavedestä*. Tässä yhteydessä on paikallaan mainita siitä, että niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa on ollut hyvin tavallista käyttää ulkoisten ja sisäisten ruumiinosien nimityksiä vesistön osien nimeämiseen. Niinpä Suomen vesistönimissä esiintyy suuri joukko sellaisia nimiä kuin *Keuruselkä*, *Koskenkorva*, *Labdenpää*, *Merenkurku*, *Ojansuu* ja *Vuoksenniska*, samoin erityyppisiä *maba-*, *vatsa-*, *suoli-*, *nappa-* ja *tyrä-*nimiä sekä muita näihin rinnastuvia.

Huomionarvoista on, että myös nykykielen tuntema 'vauriota, vikaa, vammaisuutta, sairautta' merkitsevä *vamma*-sana, jolla ei ole mitään suoraa yhteyttä Vammaskosken tai Vammalan nimeen, juontaa juurensa samoista etäisistä germaanisista alkulähteistä. Suomen *vamma*-sanan varhaisimpia merkityksiä ovat olleet 'maha, tyrä; pai-

suma, kuhmu jne.', ts. pullistuma, joka näkyy myös ulospäin. Germaanisella taholla sanan nykykielisiä vastineita ovat mm. Ruotsin *våm*, tanskan *vom* ja norjan *vomb* 'maha, mahalaukku, pötsi' sekä englannin *womb* 'kohtu'. Ruotsista sana on uudelleen lainautunut suomeen: se esiintyy mm. Satakunnan murteissa muodossa *vommi* ja tarkoittaa esim. ampiaisen piston tai jonkin iskun aiheuttamaa paisumaa.

Liekovesi-nimi edustaa periaatteessa samaa nimityyppiä kuin *Vamma(s)koski*: nimen perusosa vesi (kuten koski) on suomenkielinen vesistöön liittyvä nimitys ja määriteosa *lieko* (kuten *vamma*) on ikivanha germaaninen lainasana. Kannattaa huomata, että *vedet* - toisin kuin *järvet* - ovat Suomessa ennen muuta vanhojen vesikulkureittien osia. Niitä on runsaasti varsinkin Kokemäenjoen vesistössä, esim. *Liekovesi*, *Rautavesi*, *Kulovesi*, *Vanajavesi*, *Roinevesi*, *Pälkänevesi*, *Längelmävesi*, *Vankavesi*, *Ruovesi*, *Tarjannevesi*, *Visuvesi*, *Vaskivesi*, *Toivesi*, *Pihlajavesi*, *Ylänevesi*. Satakuntalaisessa nimistössä esiintyvän voimakkaan skandinaavis-germaanisen lainavaikutuksen kannalta on kiintoisaa todeta, että vastaava *-vatn* 'vesi' -loppuinen vesistönimityyppi on erittäin yleinen Skandinavian viikinkien kanta-alueilla Etelä- ja Länsi-Norjassa sekä viikinkien asuttamilla alueilla, esim. Färsaarilla ja Islannissa.

Liekovesi-nimen alkuosa on useimmiten yhdistetty 'suossa tai vedessä makaavaa puuta' tarkoittavaan skandinaaviseen lainasanaan *lieko*. Todennäköisempänä pidän sitä, että lainan lähtökohtana on alkuun 'matalaa' merkinnyt ikivanha germaaninen sana *lego*, jonka tarkka äännevastine suomen kielen *lieko*-sana on. Edellä selostamani vammassa osana kosken matalalla eli alapuolella oleva suvantovesi oli luonnollisempaa nimetä 'alavedeksi' (vrt. Alajärvi) kuin 'puuvedeksi'. Liekosaari taas on nimetty Liekoveden mukaan eikä päinvastoin.

Liekoveden eteläpuolella muutaman kilometrin päässä on Houhajärvi. Senkin nimi edustaa samaa kaksiosaista nimityyppiä kuin *Liekovesi* ja muut edellä käsitellyt vesistönimet. Nimen alkuosa *bouba* vastaa tarkoin kantaskandinaavista *bouba*-sanaa, joka taas palautuu vielä vanhempaan germaaniseen, perusmerkitykseltään 'korkeaa' tarkoittavaan *bauba*-adjektiiviin. *Houhajärvi*-nimen nykysuomalaiselle merkitykseltään oudon alkuosan *bouba* yhdistäminen germaaniseen 'korkeaa' merkitsevään sanaan on sekä äänneellisesti ongelmatonta että myös alueen maastosuhteiden ja asutushistorian näkökulmasta hyvin perusteltavissa. Muodostavathan Liekovesi (merkitykseltään 'ala-

järvi') ja Houhajärvi (merkitykseltään 'yläjärvi') paikkojen nimeämisessä yleisesti suosittu nimipari. Kokemäenjoen valtavyöhyksen osana Liekovesi on nimetty aikaisemmin kuin hiukan sivuun jäävä Houhajärvi.

Näiden kahden järven vedenpinnan korkeusero on alueen varsin tasaiseen pinnanmuodostukseen suhteutettuna silmiinpistävästi suuri: Liekoveden pinnan nykyinen korkeuslukema on 57,5 ja Houhajärven vastaavasti 92,5, joten nousu on muutaman kilometrin matkalla peräti 35 metriä. Kun Liekovesi jo ennestään oli vammassa osana nimetty 'alajärveksi', kuten edellä olen selvittänyt, oli luonnollista nimetä siihen laskeva lähellä sijaitseva järvi *Houhajärveksi* 'yläjärveksi'. Tässäkin tapauksessa järven nimi on epäilemättä alkuperäinen. Lampijärven (nykyisin suo) kautta Liekoveleen virranneen todennäköisen lasku-uoman nimi *Houbunoja* sekä talon- ja kylännimenä esiintyvä *Houbala* taas perustuvat järvennimeen. Kuten tiedämme, nykyisin Houhajärvi ei kyläkään laske Liekoveleen vaan Hanhijärven kautta Ilonjokeen ja edelleen Sammunjokea pitkin Huittisissa Kokemäenjokeen.

Mainitsemani *Houhajärvi*-nimen selitys saa tukea siitä, että Houhajärven rinnalla suunnilleen yhtä etäällä Liekovedestä on vastaavaan tapaan nimetty Ylistenjärvi, jonka nykyinen korkeuslukema on 90,2 ja joka ainakin vielä Antero Vareliuksen selostuksen mukaan laskee Keskistenjärven (nykyisin suo) ja Tapialanjärven kautta Pesurinojaa myöten Liekoveleen.

Vammaskoski, *Liekovesi*, *Houhajärvi* ja kymmenet muut Vammalan seudun vesistönimet edustavat Satakunnan ikivanhoja kielellisiä lainoja ja viestivät voimakkaasta germaanisesta vaikutuksesta, joka on todettavissa myös tämän seudun asukkaiden muussa kielenkäytössä samoin kuin lukuisissa aineellisen ja henkisen kulttuurin piirteissä ja väestön geneettisessä perimässäkin. Vaikka Vammalan vanhaa nimistöä tutkiessamme emme enää pysty jäljittämään ja tunnistamaan nimenantajia tai varhaisimpia nimenkäyttäjiä, voimme joka tapauksessa panna merkille vierasperäisten nimien runsauden ja sen, että usein merkityssällöltään samaa tai lähes samaa ilmaisevat vierasperäiset ja suomenkieliset nimet esiintyvät rinnakkain tai lähekkäin, mikä selvästi viittaa alueen aikaisempaan kaksikieliseen väestöön tai erikielisten ihmisten pitkään jatkuneisiin läheisiin yhteyksiin. Pääosin kontaktit lienevät olleet rauhanomaisia: ovathan esimerkiksi suomen kielen sanat *morsian*, *sisar* ja *tytär* balttilaisia lainasanoja, *äiti* taas germaaninen lainasana. □

Jokainen päivä maailma ympärillämme pienenee. Kansainvälinen kanssakäyminen ei ole koskaan ollut niin helppoa kuin se on nyt. Paikallisella kopterillamme tai jollain sen kilpailijalla pääsee internetin välityksellä hetkessä maailman ääriin. Voi kysellä sitä mitä ystäväsi tekee juuri tänään tai hoitaa käden käänteessä tärkeitä liiketoimia.



Arto Satonen

Merta edemmäksi kalaan - maailman talous tiivistyy

Kansainvälisyydellä sinänsä on pitkät perinteet. Sastamalastakin on aikojen saatossa lähdetty niin uudelle manteele Amerikkaan kuin Ruotsiin. Silloin lähdettiin työn perässä, haavana paremmat elinolot. Alku uudessa isänmaassa kielitaidottomana ei ollut helppoa, mutta monet sieltä myöhemmin palasivat rikkaina Amerikan serkkuina takaisin kotiseuduilleen. Lähtö oli kuitenkin silloin enemmänkin pakko kuin mahdollisuus.

Nyt vuosituhannen vaihteen häämötäessä huipputeknologian kärjessä ratsastava Suomi ei enää ole maa, josta on lähdettävä paremman huomisen toivossa. Työn perässä toki saattaa joutua muuttamaan nytkin, niin pääkaupunkiseudulle kuin ulkomaillekin. Nyt lähtijät ovat kuitenkin aivan toisia kuin silloin ennen. Nyt lähtevät kielitaitoiset huippuammattilaiset, joiden ammattitaidolla on paljon kysyntää eri puolilla maailmaa. He ovat niitä osaajia, joiden osaamisesta koko maailma kilpailee.

Kyllä routa porsaan kotiin ajaa...

Vanha suomalainen sananlasku kertoo siitä, että lopulta oma maa on kuitenkin mansikka ja muu maa mustikka.

Yhä edelleenkin monille ulkomailla asuminen jää väliaikaiseksi. Se voi olla lukioaikainen vaihto-oppilasvuosi, opistojen tai korkeakoulujen opiskelijavaihto, määräaikainen työ ulkomailla tai vain välivuosi elämää opetellessa reissun päällä. Yhä edelleenkin ne, jotka jäävät pysyvästi muualle, ovat poikkeuksia.

Kansainvälinen kokemus, lyhytkin sellainen, on arvokas pääoma. Asettuminen johonkin toiseen yhteiskuntaan vaikka vain kuukausiksi avartaa omaa näkemystä merkittävästi. Päivittäin törmää johonkin käytännön asiaan, joka uudessa maassa on kokonaan eri tavalla kuin mihin on kotona totuttu. Oppii myös näkemään sen, kuinka hyvinkin erilaiset ihmiset ja erilaiset kansallisuudet tulevat toimeen keskenään ja miten kaikilla on jotain omaperäistä ja sinällään arvokasta. Samalla oppii arvostamaan myös sitä suomalaisuutta. Sauna, ruisleipää, salmiakkia ja tietenkin suomalaista yhteiskuntaa. Turvallisuutta ja varsin tasaisesti jakautunutta vaurautta.

Eturivistä raviin...

Suomalainen nuorisot ja nuoret aikuiset ovat kansojen välisessä kilpailussa

eturivin lähtijöiden joukossa. Kun esimerkiksi Aasian maiden ja entisten sosialististen maiden nuoret starttaavat kansainväliseen taloudelliseen kilpailuun takamatkalta, on meillä lähtöasetmat suorastaan mainiot. Koulutuksen taso ja erityisesti tietotekniikan levinneisyys kotimikroina, kännyköinä ja internet-liittyminä on ihan ehdotonta huippua koko maailmassa.

Maailman kaupan koko ajan vapautuessa kilpailu yhä useammin tapahtuu globaalilla tasolla. Globaalit markkinat tarjoavat valtavia mahdollisuuksia, kuten Nokian esimerkki vain yhtenä pisarana maailman kaupan valtameressä osoittaa. Suomen kokoinen pieni maa ja sen hyvinkoulutettu väestö voi onnistuessaan maailmanmarkkinoilla saavuttaa elintason, josta edelliset sukupolvet eivät ole edes osanneet haaveilla. Paremman elämän perässä ei siten täältä tarvitse lähteä minnekään, mutta korkealaatuisella työllä eurot on kyllä maailmalta haettava tänne.

Sastamalan seutu mukaan kehitykseen - kopteri käymään

Silloin kun vauraus perustui lähes pelkästään maatalouteen, Suomi kulki

jälkijunassa. Kylmät ja armottomat talvet eivät vieneet vaurauteen siinä taloudellisessa kilpailussa. Suomen sisällä Sastamalan seutu hyvänä maatalousalueena sen sijaan kuului maan vauraimpiin, mistä osoituksena ovat mm. monet upeat kirkot, joilla sen aikaista vaurautta mitattiin. Teollisena aikana Suomi nousi jo pykälän eteenpäin ja Sastamalan seutukin pysyi vahvan teollisuuden ansiosta hyvin kehityksessä mukana.

90-luku on merkinnyt valtavaa muutosta koko taloudelliseen kehitykseen. Korkeatasoinen osaaminen on noussut raaka-aineita ja pääomaa merkittävämmäksi tuotannon tekijäksi. Nyt menestyvät ne alat ja ne ihmiset, joiden osaamisesta on puutetta. Samalla talous kehittyi voimakkaasti korkeakoulukau-pungeissa, erityisesti niissä, joissa on teknistä osaamista. Elektroniikkateollisuuden menestykseen mukaan päässeet seutukunnat rakentuvat pikavauh-tia uusien ja hyvätuloisten työntekijöiden muuttaessa sinne.

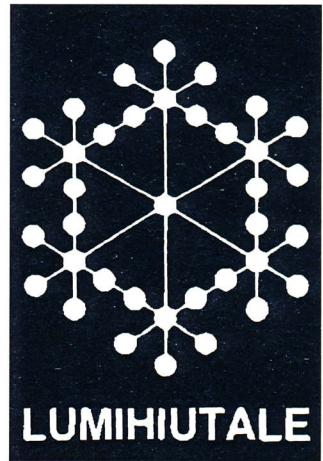
Sastamalan seutu alkaa vääjäämättä jäädä jälkeen taloudellisesta kehityksestä. Toki meilläkin menee paremmin kuin isilläämme ja isoisillämme, mutta suhteellisesti olemme taantuneet. Maatalous on edelleen voimissaan, perusteollisuus kannattaa ja palvelutkin elävät, mutta jotain puuttuu. Sitä potkua, joka on viimeisinä vuosina nostanut Suomen kansakuntien eturiviin, ei ole meillä näkyvissä. Kopteri käy internetissä, seutuverkko kehittyi, osaaminen kasvaa; mutta jotain joka eroittaa meidät muista vielä tarvitaan.

Yksi vastaus menestykseen on korkeateknologia. Toinen vaihtoehto on hyödyntää sitä, mitä meillä täällä jo on. Vesistöä, kaunista luontoa, rauhallista paikkaa asua. Työelämän kiristytessä ja ympäristöongelmien jatkuvasti kasvessa viihtyisä, puhdas ja rauhallinen asuinympäristö alkaa muodostua kilpailuvaltiksi. Toki se vaatii sitä, että se on yhdistetty nykYTEknologiaan ja nykyisiin vaatimuksiin. Myös täällä lapsille on opetettava jo ensimmäisestä luokasta alkaen vieraita kieliä, on oltava monipuolisia mahdollisuuksia harrastaa ja on oltava riittävästi palveluja.

Maailman muuttuessa pienemmäksi ja pienemmäksi oikea strategia on olla mukana kehityksessä ja etsiä niitä asioita, jotka ovat meille siinä kehityksessä edullisia. Pistämällä päähän pensaa-seen ja karkoittamalla mielestään kai-ken uuden ja ulkopuolisen varmimmin tekee hallaa myös itselleen. Siis kopteri käymään ja mieli avoimeksi uusille ulottuvuuksille.

Lauri Lindroos
Autoliiton tiepalvelu

Lumihiutale auttaa



Jos ei nyt ihan hanget korkeat nie- tokset, niin ainakin valkoinen maa ja joulun aika. Se on jälleen lähellä. Mie- lessä on odotus ja kiireen keskellä pe- rimmäinen toive jostain lapsuuden tun- nelmallisesta ja rauhallisesta juhlasta. Monet järjestelyt juhlan vuoksi teh- dään. Lahjat ja laatikot jäävät viime tip- paan, tohina on tuttua kaikille.

Mummolaan mennään, haudalla käy- dään ja kaverin luoksekin pitäisi puk- kia ehtiä tuuraamaan. Joku pakenee kaikkea ja ajaa tunturien luokse, toinen muuten pitkän matkan. Kulkijoita me- nee ja tulee ja kaikki tiet täyttyvät.

Operaatio Lumihiutale käynnistettiin vuonna 1969 ensimmäisen kerran juuri liikenteen turvaksi. Huoli kansamat- kaajan turvallisuudesta joulusta oli yhtei- nen ja sen taustalla melkoinen joukko vapaaehtoisia ja ammattimaisia voimia. Liikkuva poliisi otti tehtäväkseen koo- dinaattorin työn.

Tuskin kukaan alussa mukana olleis- ta osasi aavistaa toiminnan muuttuvan tavaksi, joka jatkuu yli kolme vuosi- kymmentä. Alussa kortensa kekkoon kantavia oli satamäärin. Liikkuvan poliisin lisäksi mukana olivat paikallispoliisi, Suomen Autoklubi, Suomen Auto- liitto, SPR, silloiset Talja ja TVH, katsas- tuspäälliköt, radioamatöörit ja Yleisra- dio. Lehdet kertoivat asiasta mielellään, kaikki halusivat olla turvaamassa jou- lunajan liikennettä, niinkuin termi kuu- lui.

Avustusmalli ja järjestöjen nimet vaihtuivat vuosien saatossa. Kokeiltiin mm. kiinteitä apuasemia, asuntovaunu- ja valtateiden levikkeillä. Viestiyhteydet paranivat ja autojen tekniikka muuttui. Monta mutkaa on tuon yli kolmen vuosi- kymmenen aikana ollut, mutta aina yhteistä kaikille oli palava auttamisen halu. Oli tarve tehdä toisen ihmisen joulu turvalliseksi.

Autoliitto on huolehtinut Lumihiuta- leen ylläpitämisestä jo pitkään. Operaat- iosta on kasvanut arvostettu ja odotet- tu perinne. Tätä kuvaa hyvin se, että

Tasavallan presidentti Martti Ahtisaari on operaation pysyvä suojelija.

Vuoden 1999 Lumihiutale viedään lä- pi hyvällä ja vakuuttavalla ammattitai- dolla. Poliisi valvoo liikennettä, en- siapupuoli vastaa omastaan ja tiepalve- lupartiot hoitavat teknillisen avun anta- misesta autoille.

Kerrotaan uuden tekniikan ajaneen jo auttajan edelle. Kaikkeen ei kuiten- kaan ole uskominen. Pulassa on yleensä ihminen. Myös auton suunnittelee ja sen viat korjaa edelleen ihminen. Kai- kea ei toki enää tehdä tiellä, niinpä tie- palvelu onkin muuttumassa maantieltä pelastamiseksi. Uusin taito on moni- puolinen kyky järjestellä pulaan jää- neen kokonaistilanne. Minne saadaan auto korjattavaksi, minne viedään ihmi- set tai peräti perheen lemmikki? Mistä saadaan varaosia ja ovatko ne sopivia? Löytyykö jostain sijaisauto ja millä aika- taululla? Voiko matka jatkua yleisillä kulkuneuvoilla, vai jäädäänkö paikalli- seen hotelliin odottamaan asioiden su- jumista? Onko tuo nukkumapaikka jou- luna auki? Nämä ja monet muut asiat ovat pätevän tiepalvelumiehen ratkot- tavia ja niistä kiitettävästi selviytyminen sitä "ammattitaitoa".

Toinen tärkeä kysymys ovat markat. Kuka kaiken kustantaa? Tiepalvelu on harrastus, mutta senkin on nykyään pakko puhua kuluista. Kysymys ei ole päällimmäinen ja monta kertaa vakuu- tus korvaa aiheutuneet kulut. Jos va- kuutuspuoli on kunnossa, käy kaiken loppuselvittely onnassa yhtiössä tiepal- velun antaman todistuksen kera jo pal- jon helpommin.

Lumihiutale käynnistyy koko maassa 23. 12. 1999 illan suussa ja jatkuu 24 tunnin valmiudella aina 2. 1. 2000 il- taan saakka. Apua kannattaa pyytää numerosta 0200-8080. Numero toimii koko maassa ja soitto yhdistyy lähim- pään päivystyspisteeseen.

Operaatio Lumihiutale toivottaa kai- kille turvallista liikennettä. □

Sotahistorian kirjoittajat ovat laatineet tilastoja viime sodissa palvelleista hevostista. Jatkosodan alkaessa armeijalla oli hevosia yli 45.000, josta Puolustusvoimien omia oli alle 10.000. Seuraavina vuosina hevosia otettiin taloista lisäottona sekä saatiin sotasaalishevosia. Hevosia myös lomautettiin, palautettiin, myytiin, niitä kuoli tai jouduttiin lopettamaan, lisäksi niitä katosi huomattavasti. Divisioonan hevosvahvuus oli 4088, jalkaväkirykmentin 415 ja hevosvetoisen kenttätykistörykmentin 636. Tilastot kertovat, että ensimmäisenä sotavuonna 900 hevosta nääntyi rasiin ja heikon ravitsemuksen vuoksi. Puolustusvoimien hevosvahvuus oli 11-12% maan koko hevoskannasta. Tiedot perustuvat erään "Jatkosodan historian" lukuihin, joiden paikkansapitävyydestä en osaa sanoa sitä enkä tätä.

Kiinnostuin hevosen sotareissusta löytäessäni eräänä päivänä pöytälaatikosta "Pläsin" palvelukseen kutsumismääräyksen. Luettuani sen tarkkaan, kirjoivat kyyneleet silmiini, ja minun oli se silloin pakko laittaa pois. Siitä hetkestä on kulunut jo kolmisenkymmentä vuotta, nyt aloin tutkia asiaa uudelleen. Kaipasin taustatietoja, muistiinpanoja, kirjoituksia ja ennenkaikkea palasiko heppa koskaan takaisin? Isännät olivat jo manan majoilla kun aloin asiaa pohtia.

Pläsi oli syntynyt kotitallissaan kesällä 1934, sen emä "Lysti" oli silloin 18 vuoden ikään ehtinyt ja jo monesti varsonut. Tallin asukkaisiin lukeutui vielä joku orikin. Pläsin varsavuotena siellä varttuivat samaa sisarusarjaa olevat "Lippe", joka oli vuotta vanhempi, sekä sarjan kuopus pari vuotta "Pläsiä" nuorempi, juhannuksen edellä syntynyt "Tähti". Hevosmiehinä isännät innostuivat tilaamaan valokuvaajan paikalle, jotta kauniina kesäpäivänä saatiin kunnan "perhepotretti". Villit seikkailut saivat aikanaan päätöksensä ja Pläsilä koitti oppivelvollisuus. Tulosta tuli, vuoden ikäisenä kapsahti yleinen kasvatuspalkinto Satakunnan Hevosjalostusliiton näyttelyssä, siitä vuoden kuluttua näyttelyssä III palkinto. Korkeutta oli jo karttunut 153 sm, muina mainintoina: punarautias, liinakko, epäsäännöllinen tähti, kirjokavio, puolipiirto. Työhevoseksi Pläsi oli syntynyt, tekemään maalaistalon pelloilla sille kuuluvia tehtäviä, vaan toisin oli myös määrätty; käsky isänmaata puolustamaan!

Penkoessani kenttäpostin leimalla varustettuja kirjoituksia, löysin ilokseni sotamies Kalle Jussilan kyhäämän kirjeen, se on päivätty Simpeleellä 21.7.1941: "Kun moni hevosen omistaja on huolissaan hevosensa kohtalosta

ja hoidosta, niin ilmoitan ettei ole syytä huoleen. Terveiset vaan itseltäni ja ajokkini puolesta." Loppuun hän oli lisännyt hevosen numeron ja oman osoitteensa. Kirje joka rintamalta saapui, ei ollut monisanainen, mutta tärkeintä oli tieto, että hyvissä voimissa ollaan. Arvatenkin alkoi pakettien lähettäminen, talosta kun ei ollut omaa poikaa sotaan ja isännät eivät enää ikänsä puolesta kelvanneet.

Jussilan hoivissa hevonen oli vielä Raudusta syyskuussa tulleen kirjeen perusteella: "Sain teiltä kortin eilen illalla. Siinä kyselitte että olenko saadut teidän lähettämän paketin. Kyllä se perille tuli. Paljon vaan kiitoksia siitä. Ei ole tullut ennen kirjoitettua. Muuten olen ajokkini kanssa selvinnyt pelkällä säikähdyksellä, vaikka täällä on kovisakin paikoissa oltu ja kun minä ajan tykistön tulenjohtoajoneuvoa, niin joudun aina oleen miltei edessä. Mutta tuuri on sentään ollut hyvä. Pläsi on sentään pysynyt aika hyvissä lihoissa, vaikka toiset hevoset ovat aika tavalla huikentuneet kun on ollut aika pitkiä ajoja kun on ajettu Kannasta ristiin ja rastiin. Eikä hevoset saa viljaa ollenkaan, sellaisia heiniä vaan, jotka ryssä on tänne pitkin peltoja aumannut, se kun nimittäin ei ole viitsinyt niitä suuliin korjata. Ruista sain tässä vähän katsottua että olen antanut Pläsilä pari kolme litraa päivässä, sillä se riippuu täällä aika tavalla hevosen hoitajasta millaisessa kunnossa ajokki on, kuinka eteensä katsoo. Pläsi on nyt hyvässä kengässä, rohtumaa meinas tässä vähän tulla, mutta puhuin siitä lääkintäaliupseerille ja se parani alkuunsa, joten jos saan ajokkini tällaisena säilyy niin kehtaan omistaa sen hoidokikseni. Sillä täällä pitää hevosestaan niinkuin parhaasta ystävästään ainakin. Ei sitten enempää. Paljon vaan terveisiä...Jussila."

Nyt oli hevosenhoitajalla ollut aikaa rustata kirje ja kertoa hyviä kuulumisia. Jussilan kohtalosta ei ole tietoa, minkälaisia siirtoja tapahtui, ainakin hevosen hoitaja vaihtui.

Pläsin uudeksi hoitajaksi määrättiin korpr. Olavi Vinnari, joka tammikuun alussa muisti lyhyellä kirjeellä, kertoen hevosen olevan kohtalaisessa kunnossa ja että se saa asua seitsemän hevosen kanssa maan sisään kaivetussa lämpöisessä tallissa. Loppulauseessa hän lohdutteli: "Toivon että saatte pian hevosenne takaisin, sillä teillä on hyvä hevonen".

Seuraava löytämäni kirje on päivätty tammikuun 27 päivä 1942. "Parhain terveiseni täältä ja samalla pyydän kiittää paketista minkä sain ilolla vastaanottaa. Kun sain hevosenne hoitooni pari kuukautta takaperin niin sen mole-

missa jaloissa oli rohtumaa, mutta nyt ne ovat aivan terveet. Sain parantumaan ne hauteiden avulla, muuten se on sellainen vika, että se ei tahdo parantua koskaan terveeksi. Olen hoitanut hevosia pienestä pitäen, nytkin on meiltä kolme hevosta armeijan palveluksessa. Olen kotoisin Savosta Varkauden kauppala. Kyllä teidän Pläsilä on loimi, ei sen vilussa tarvitse olla, talikin on kyllä lämpöinen. Pläsi on ammusajossa, ei siinä paljon hevonen rasitu. Nytpä ei muuta kun paljon terveisiä hevoseltanne ja samoin myös mi-

Pläsin

Armi Hohko

Tyrvään Kaukolan kylän Hobkon pihassa valokuvattiin 23. 6. 1936 talon hevoset ja miehet. Miehet ovat vasemmalta lukien: isännät Kalle ja Vilho Hobko sekä talossa töissä ollut sukulaismies Arvo Lepistö. Hevoset Pläsi 2 v, Lippa 3 v, Tähti 1 viikko ja kaikkien edellisten emä Lysti 20 v.



nulta itseltäni. Parhain terveisin korpr. Vinnari Olavi." sekä kenttäpostikonttorin numero.

Aina ei ehditty kirjoittaa, tilanteet vaihtuivat ja hoitajat myös. Seuraavana hoitajana oli pitkään sotamies Reino Suhonen. Hän kirjoitti saman vuoden marraskuun lopussa. Tietoja oli jo varmaan kaivattu. Hän aloittaa: "Terveiset täältä linjoilta, asia on niin että olen saanut teidän hevosenne Pläsin hoitooni. Tai oikeammin se on ollut hoidossani viime heinäkuun alusta asti. Niin se on nyt terve ja hyvässä kunnossa". Hän mainitsee että sillä oli ollut etujalassa riviä eli pykimää, mutta nyt se oli saatu kuntoon. "Olen siihen kaikin puolin tyytyväinen, niin tykinajossa, kuin muutenkin. Kaikista parhain puoli on se Pläsilä, että se pitää itsensä kunnossa. Sille saa viedä mitä vaan eteen kaikki se syö". Hän kertoo, ettei kaikki hänen hoidokkinsa ole läheskään yhtä hyviä. Huolen aiheena oli kadonnut loimi, jos joutuu tykinajossa johonkin kauemmaksi. Loppulauseena

toivoteltiin hyvää vointia vain edelleen ja kuulemiin.

Joulun edellä kirjoitteli sotamies Reino Suhonen kiitellen kovasti sotapesärahasta. Hän oli ollut kotipuolellaan lomalla ja matkaväsämyksen painama. "Nyt viimeinkin olen sen verran toipunut, että kynä kestää kädessä. Niin ja kiitoksia vaan kutsusta, jos olisin ollut sielläpäin lomalla, niin olisin kyllä käynyt teilläkin. Olen nimittäin Kotkasta kotoisin ja vietin lomani siellä ja selostan sitten hieman muutakin. Niin olen sellainen 22-vuotias nuoren miehen

vuoden loppua seuraavanlaisesti: "Pyydän teidät ottamaan vastaan mitä parhaimmat kiitokseni saamastani paketistanne. Kiitokset myöskin Pläsin puolesta, sillä Pläsi sai myöskin osansa ja tuntuu aika tyytyväiseltä. Ja pyydän anteeksi kun en teitä kiittänyt paketista kun sen sain. Mutta kun ei ole oikein kirjoitusrauhaa kun on sellainen ainainen hulina 19 miestä kun on samassa korsupahassa. Näin aamuyöstä niin kuin nytkin on vähän rauhallisempaa, sillä kellon on puoli kaksi. Niin se on joulukin vielä lähellä, vaan tosin vika

läisiä joita kysytte! Siispä vaan sitten Hyvää ja Onnellista uutta Vuotta toivottaa hevosenne hoitaja stm Suhonen R 2 Kpk 6610".

Vuosi vaihtui rintamalla ollessa ja Suhonen muisti kirjoittaa: "Pyydän saada kiittää teitä saamastani paketista ja myöskin Pläsin puolesta kiitokset, sillä tasasimme sen niinkuin kai se oli tarkoitetukin. Ja olemme molemmat voineet oikein hyvin. Pläsi tosin syyhättää vielä jonkin verran, mutta ei enää niin kovin kuin tässä jokin aika takaperin. Se käytettiin höyrytyskaapissa. Ja rupe- si siltä irtoomaan sellaista niin sanottua hilsettä sieltä karvanjuuresta. Rehu- annokset ovat tosin vähän pienentyneet ja olen koittanut ajella sillä nyt vähän enemmän ja saada sen hikoilemaan et- tä se kutka lähtisi siitä pois. Ja on se nyt vähän hoikistunut, mutta on vieläkin täysissä lihoissa. Voinen vielä laskea patterin parhaimmissa kunnossa ole- viin hevosiin. Paitsi niin, lähdän pa- remminkin pääsen kai tästä ensi viikol- la tiistaina lähtemään lomalle. Ja otan litteran sinnekin päin. Jos tulen sinne- päin niin käyn silloin siellä teilläkin. Siis ei sitten kuin Hyvää vointia teille Monin terveisin stm Suhonen R."

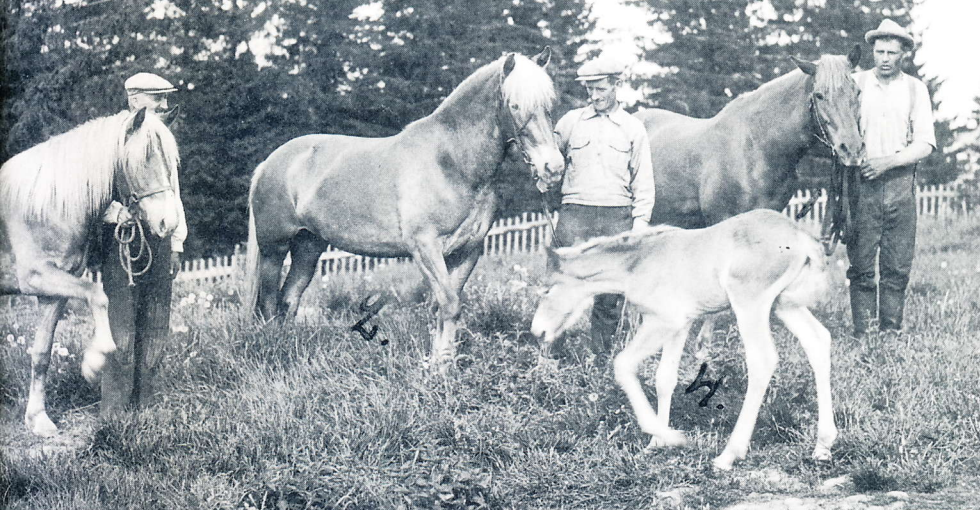
Se oli löytämäni viimeinen kirje rintamalta. En tiedä mitenkä selvisivät korpr. Vinnari ja stm Suhonen, mutta Pläsi siirtyi onnellisesti siviiliin. Maatalouskalenterista marraskuun 13 päivä- nä 1944 löytyy mustekynällä kirjoitettu- na: "Pläsi palasi sodasta, laihtunut, ru- pinen". Naapuri kertoi olleensa ase- malla hevostaan vastassa ja samalla tuoneensa myös Pläsin. "Kyllä se oli hirahtanut iloisesti jo kylätiellä ja osannut suoraan kotiinsa."

Ruuhanaajan tehtäviin palattiin, oma pilttuu turvallisessa kotitalissa omien isäntien hyvässä hoidossa oli lääkettä niihin traumoihin mitä siellä jossakin oli tullut. Lentokoneen ääni sai kuiten- kin sen hakeutumaan lähimmän kuus- sen suojaan, se oli sodassa opittu tur- vatoimi.

Vanha kalenteri, oivallinen tiedon- lähde paljastaa: Torstaina toukokuun 20 päivänä Pläsi varsoi "Pollen". Kuten seuraavakin merkintä kahden vuoden perästä lyhyesti: 6 lokakuuta A. Lepis- tö, Pläsin kauppakirja. Siitä selviää tosi- asia, Pläsi myytiin tutulle sukulaismie- helle, joka oli ollut talossa pitkään työ- suhteessa ja tunsu hevosen hyvin. Eh- toihin kuului myös se, että sitä ei sitten myydä enää eteenpäin. Näin urhea so- dankävijä siirtyi lähikylään ja suoritti vielä vuosia maataloudessa tarvittavia jokapäiväisiä tehtäviä.

Muistot uljaista hevosista ovat mie- lenkiintoisia ja kaikilla niillä on aivan oma tarinansa. □

sotareissu



hutul ja olen kohta kolme vuotta ollut täällä Suomen armeijassa. Hevosen kanssa olen kyllä ollut aikaisemminkin tekemisissä, enkä ainoastaan täällä, sillä en ole varsinainen kaupunkilainen, vaikka olenkin ennen tätä asunut kau- pungissa. Pläsi on nyt pysynyt terve- nä, sillä ei ole ollut sen jälkeen min- käänlaisia vaivoja. Silloin syksyllä kun oli sellaiset likaiset kelit, niin täällä oli melkein joka hevosella rivi, sillä ne on nää olot täällä että täällä saa kärsiä niin hevonen kuin mieskin tavalla tai toisel- la. Niin ja se loimijuttu. Niin Kyllähän ne tietenkin tänne on tullut ne loimet jotka olette lähettäneet, vaan kun tässä aikaisemmin vähän vaihtoivat hoitajia niin niistä loimista ei saa selvyttä kelle ne on jääneet, vaikka olen kysellyt. Kai sit- ten lopetankin. Toiste lisää sitten kun tämä joului menee. Siispä hyvää ja rau- haisaa joulua. JK. Kyllä on luutnantti Tuompo ollut edelleen Patterin päällik- könä meillä."

Suhonen hoiti hevosen ja kirjeen- vaihdon hyvin kirjoitellen vielä ennen

puolella, vaan tuleehan se taas uudel- leen kun jaksaa odottaa. Koska vaan tämä rulljanssin loppunee, sillä en eri- koisemmin surisi vaikka se loppuisi, sillä onhan tätä jo kestänytkin. Niin ja sitten Pläsistä, se kun on ruvennut han- kaamaan. Eikä ole varmasti ollut puh- distuksen puutteessa, sillä olen pitänyt kyllä kummankin hevoset puhtaana. Sen vaivan totistaa toisetkin, jotka tääl- lä ovat ratsureina. Ensin hankasi toi- nen nyt rupeksi Pläsi hankaamaan. En sitten tiedä mistä se oikein johtunee. Täällä on toisia kurjassakin kunnossa, sellaisia takkukarvaisia kun ei ne han- kaa. Sille tulee sellaista hilsettä, että kai se siitä johtuu. Mutta kyllä se siitä lak- kaa, ainakin toinen lakkasi kun kol- meen kertaan pestiin kreoliinivedellä. Meidän lääkintäkersantti on nyt lomal- la, mutta kun se tulee niin eiköhän se lakkaa siitä kun teemme sille saman tempun. Loimitilanne on nyt selvä, ei tarvitse sitä laittaa, sillä sain tässä jokin päivä sitten aivan uudet loimet kum- mallekin hevoselle. Täällä on tyrvää-

Sepän ja Karkun vanhimman asukkaahan elämäntarinaa yli 50 vuoden takaa

Isoisäni **Henrik Vilhelm Palmgren** "Seppä-Ville" syntyi 16.9.1854 seppä Henrik Gustav Palmgrenin ja sepänleski Anna Katarina Lindroosin avioliiton nuorimpana lapsena ja hän kuoli yli 96-vuotiaana 21.10.1950.

Hänen isänsä oli ollut sepänopissa jollakin sepällä ja sen vuoksi hän oli ottanut ruotsinkielisen sukunimen Palmgren, mikä oli sen ajan opin saaneiden käytäntönä.

Vastaavasti Ville ehti saada sepänopin isältään varsin nuorena, sillä isä-Heikki kuoli vain vähän yli 50-vuotiaana 24.10.1870. Isä opetti pojalleen myös kirjoitus- ja ilmeisesti myös lukutaidon, koska hän oli paikkakunnan kirjoitusmies. Vaari oli viimeiset 16 vuotiaan täysin sokea, hän ei pystynyt sen vuoksi paljon liikkumaan. Kuulo ja asioiden tajunta sekä hyvä muisti hänellä oli kuitenkin tallella. Hän pystyi seuraamaan ja kertomaan asioita, mitä kaikkea hänen pitkään elämänsä aikana sisältyikään.

Hän kertaili paikkakunnan asioita usein vaimonsa Miinan, ikätoverinsa Juho Leikkaan, jonkun Hiedan rengin tai torpparin (esim. Lyly tai Hoilijoki Masosta) tai jonkun muun vanhemman henkilön kanssa, joka oli tullut "vanhaa seppää katsomaan".

Sepäntöitä Ville joutui tekemään itsenäisesti jo 16-vuotiaasta eli noin vuodesta 1870 isänsä kuoleman jälkeen. Tähän mennessä isä oli kai selvittänyt pojalle jo monet sepän taidot ja konstit mm terien karkaisemisesta, milloin jousia karkaistiin "kiusaavalla päästöllä", milloin tarvittiin kenkäräjoja tai nahan palasia karkaisuvalkeeseen, milloin karkaistua terää "palautettiin" ahjon loisteessa milloin taas vain kuuman raudan päällä. Nämä kaikki olivat hänen oppimiaan oppeja ja karkaisemisen taitoja, että teräkaluun saatiin hyvä terä.

Vielä yli 90-vuotiaana hänellä oli



Hiedan isäntä, ylöskantokirjuri Evert Viktor Soblman.



Hiedan emäntä, sihteerin prouva Hilda Soblman.

erinomainen muisti, kun hän kertoili "hyvää muistoa" muistamia asioita, joita nykyihmiset saavat hakea esim. Wäinö Selanderin kirjoittamista kirjoista **KARKUN RATSUTILAT ja TORPPARILAITOS JA SEN KEHITYS KARKUSSA** sekä yksityishenkilöiltä tai eri arkistoista löytyvistä asiakirjoista.

Selander haastatteli vaaria paljon 1930-luvun loppuvuosina, jolloin haastateltava oli hiljattain tullut sokeaksi mutta oli muuten pirteässä kunnossa ja näissä haastatteluissa oli vaimo Miina apuna selvittämässä asiaa, jos jokin asia tuntui jäävän epäselväksi.

Edellä mainituista Selanderin kirjoista olen mielestäni ollut löytävinäni monta kohtaa aivan vaarin sanoilla kerrottuna, vaikka Selander ei mainitsekaan erityisesti kertojia kirjoissaan.

Lisäksi vaari on kertonut vuosina 1948-49 monia asioita, mm Karkunkylän palosta myös akateemikko (silloin professori) **Pertti Virtarannan** kirjassa **Hämeen kansa muistelee**. Näissä noin 10 vuotta myöhemmin tehdyissä haastatteluissa vaarin kerronta on jo hatarampaa, koska vaari koki nuoren professorin jotenkin vieraaksi. Lisäksi kuulo ja tajuntakin taisivat olla jo heikompia eikä vaimo Miina ollut enää selvittämässä Virtarannan tekemiä kysymyksiä yms.

Erityisen hyvin vaari muisti paikkakunnan talojen ja asuntojen sukulaisuussuhteet, ketkä isännät olivat veljeksiä tai keskenään orpanuksia (serkuksia), mihin lähipitäjien taloihin oli hänen muistaessaan mennyt talojen poikia isänniksi, mistä ja milloin naitiin taloon emäntä, mistä oli kotoisin talon ensimmäinen ja mistä talon toinen emäntä jne. Taisipa hän tietää senkin, kuka oli ollut puhemiehenä ja mitä oli annettu puhemiehen palkaksi. Lisäksi hän muisti erittäin hyvin, kuka oli jonkun vanhemman ihmisen isä ja äiti, joita ei nuorempien ihmisten sopinut

muistaa. "Pajasa ja pappilasa asiat tietään"-sanonta tuntui pitävän paikkansa varsin hyvin tämän iäkkään kertojan kohdalla.

Isä ja poika ehtivät olla sepäntöissä mm silloin, kun suurina nälkävuosina tehtiin Kärppälän paikkeilla maantietä "Turruusta Tampereelle". Molemmat tai ainakin vaari oli töissä niin kauan, että tie saatiin tehtyä Kuppimäen ahteeseen asti eli lähelle Koivunkylän ja Kutalan aukeaa. Tietöissä oli myös paikkakunnan naisia. Eräs näistä oli Kiivettävän Maija, joka oli Koivunkylän Kiivettävän torpasta.

Kuvaavaa näille nälkävuosille on, että ainakin naistyöntekijöille maksettiin työpalkka jauhoissa niin, että vaatimatton päiväpalkka oli "pari kolme naulaa ruisjauhoja päivässä". Seppä ja muut ammattimiehet lienevät kuitenkin saaneet palkkansa rahana, joka jo silloin oli vuonna 1860 käyttöön otettu Suomen marka, mutta Ville-pojalle sepän apulaisena maksettiin vain jauhonaulat.

Vaarini kertoman mukaan Tampeleen maantietä suunniteltiin Kärppälän kohdalla tehtäväksi nykyisen Jokisillan paikkeilta pitkin Kärppälän lahden rantaa Levolahteen, jolloin Kärppälän suuret ahteet olisi väistetty eivätkä olisi olleet toista sataa vuotta ihmisten riesana. Tieherrat "sihtailivat" tien maata siihen malliin ja taisivat jo mer-

kata seipäillä tätä tienmaata.

Kärppälän Mattilassa oli tällöin tar mokas leskiemäntä, joka kuultuaan tieherrojen kotkotuksista "kutsui herrat Mattilaan syömään, juomaan ja mäsämään". Vaarin kertoman mukaan uudesta tiesuunnitelmasta ei puhuttu enää mitään vaan tie tehtiin Kärppälän kylän läpi "Mattilan klasien alitte" ja Kärppälän ahteita on kuljettu erään leskiemännän ansiosta.

Villen rippikouluikään kuuluivat suuret nälkävuodet 1860-luvun loppupuolella. Karkun kirkkoherrakin menehtyi "poltetautiin" niin, että rippikoulun pitäminenkin jäi puolitiehen.

Samoihin aikoihin vuonna 1866 Karkun kirkon kattoa madallettiin "monta vanhaa sylvä", joten vaari ehti käydä jo entisessä korkeassa kirkossa, mutta ei ehtinyt eikä voinut nähdä kirkkoa jälleen korotettuna. Vuonna 1868 sattuneesta Karkunkylän palosta oli myös paljon kerrottavaa.

Vaarilla oli taito tehdä aitan lukkoja ja avaimia, jotka 1800-luvulla teetettiin kyläseipäillä. Eräs hänen tekemänsä lukko päätyi Tottijärven Pajukannan aittaan. Lukon teetti "myötäjaisinä" 1900-luvun alussa naapurin isäntä Taavetti Hiitikka, kun tytär meni Pajukantaan emännäksi.

Omassa pajassa takomisten lisäksi vaari kävi paljon takomassa talojen pa-

joissa, erityisesti Hiedalla, Innalla ja Haapaniemessä. Viime vuosisadalla ja pitkästi vielä tälläkin vuosisadalla lähes joka talossa oli paja ja joka vuosi paljon pajatöitä, kun raudoitettiin reet ja ratat, terotettiin työkalut, korjattiin peltonkalut ym.

Erityisen paljon hänellä oli kerrottavaa **Hiedalta** ja "Hiedan sihteerin" ylöskantokirjuri **Evert Viktor Sohlmanin** (1827-1882) ajasta. Täällä lienee ollut takomassa jo myös hänen isänsä, sillä Hieta oli Sohlmanin omistuksessa jo vuodesta 1865 lähtien ja taloon tarvittiin tietysti myös taitava seppä.

"Hiedan sihteerin aikaa ja Hiedan vanhaa prouvaa" Hilda Sohlmania vaari muisteli suurella kunnioituksella, sillä Hiedan talo oli seudun kehityksen ja yhteiskunnallisten asioiden keskipiste ja "köyhinä vuosina ihmiset tiesivät Hiedalta avun saavansa".

"Maarian päivän ehtoona Hiedalla syötiin ehtoollinen ilman lampun taikka kynttilänvaloa. Hiedalla oli paikkakunnan ensimmäiset viinimarjapuskat ja samoja puskia tuotiin Karkunkylän Linnastoon, kun "Lilli-pröökynä" (Lillineiti) oli Sohlmanin vanhin tytär, joka kuoli samassa asunnossa kesällä 1942) muutti tänne", olivat eräitä vaarin kertomia muistoja Hiedan sihteerin ja Hiedan Prouvan ajoilta.

Hiedan pajassa tehtiin Hiedalle paik-

Hiedan pykninki vuosisadan alun asussaan.



kakunnan ensimmäinen rautasiipiaura, johon tarvittava rautalevy "plootu" ja muu tarvittava rautatavara tuotiin hevosilla Turun patapruekista.

Hiedan pajassa taottiin silloin myös tarvittavat "hevosennaulat" (kengitysnaulat) ja lapset Bertta ja Kustaa (myöh. rouva Bertha Niiles ja poliisikonstaapeli Kustaa Sulanne) laskivat ruotsiksi, montako naulaa oli valmiina pajan lattialla.

Paljon riitti asiaa myös pajatöistä **Innalla**, jossa sepäntöitä ja takomista oli paljon. Täällä sepän mieleisenä leikari oli usein torppari Kantti, jolla oli hallussaan talon suurin torppa ja taksvärkkiä niin paljon, että Kantista teetettiin sitä myös paikkakunnan muilla miehillä. Pajassa oleminen oli varmaan Kantista mukavampaa kuin leikkopelloilla rehkiminen.

Joskus oli sentään jotakin kevyempää takomista elikkä sepän käskettiin tehdä taloon lehmänkahleita (lenkki lenkiltä) ja Kantti sai tulla silloinkin sepän lekariksi. "Eikä valmiita kahleita tuotu sepän ehdotuksesta Tampereelta, vaikka sinne talon parhaalla hevosella oltiin juur menemässä."

Haapaniemessä vaari oli seppänä sekä Lielahden Nikkilästä tulleen nykyisen suvun ensimmäisen isännän Tuomas Haapaniemen että hänen poikansa Vihtori H:n aikana.

Jo Tuomaksen isännyyden alkuaikoina Haapaniemeen tehtiin samanlainen rautasiipiaura kuin aikaisemmin Hiedalle.

Haapaniemestä riitti juttua paljon varsinkin Leikkaan vaarin kanssa erityisesti siitä, kun Haapaniemi meni toisen kerran naimisiin Innan tyttären Tiltan kanssa, joka leskeksi jäätyään palasi jälleen Innan talon haltijaksi.

Haapaniemi oli luvannut Lielahden suutari Forsellille tynnyrin (1.64 hl) rukiita, "kun hän toimittaa Innan Tiltan Haapaniemeen emännäksi". Suutari sai rukiinsa ja viimeisten kuulutusten aikaan Haapaniemi kävi liinaharjaoriilla viemässä ne ja kai muutakin hyvää Haapaniemestä Lielahteen.

6-7 vuotta kestäneestä avioliitosta syntyi kaksi tytärtä ja Haapaniemen kuoleman jälkeen (1894) leskiemäntä muutti jälleen Innalle "kattoon talon perään" että suuret torpat tekivät taksvärkkinsä ninkun pitikin. Eräiden asiakirjojen mukaan emäntä tämän jälkeen käytti omana sukunimenään kotitalonsa nimeä.

Vihtori Haapaniemen aikana Seppäville oli mm. keväällä 1913 takomassa talon kevättakomisia siellä jo oman poikansa Gunnarin kanssa.

Ensimmäiseksi täytyi seppiä laittaa kuntoon Koivumäen Hermannin puutyökaluja, kun Hermannilla oli jotakin

tärkeätä timprattavaa, kun uutta pykinkiäkin rakennettiin.

Hermann oli pahalla päällä muutenkin, kun oli monenlaista harmia.

"Samana päivänä oli kova kevätsky, ettei oikein ollut paatilla asiaa järkevälle. Eivät uskaltaneet masolaisetkaan lähteä saattamaan Sillanpään Kristiaanin ruumista, kun Rikaisten seläällä ja vallankin Kirkonseläällä oli kova myrsky ja väki odotteli Haapaniemen pirtissä häiriten Hermannin puutöitä."

Vielä yks lehmä oli kipee eikä myrskyllä soutaen Kaajasta piikojen hakema lääke eikä Saarimäen Jopin ehdottama jästi auttanut ja lehmä joutu kumminkin lahdattavaksi. Lahdattuaan lehmän Hermann löysi lehmän mahasta lasin kappaleen, jota meni kovassa kiukussa näyttämään Jopille ja sanoi. "Ei Sun jästis olis tohon auttanu".

Ehtoolla, kun myrsky oli tauonnut, Hermann esitteli hyväntuulisena sepälle uuden pykningin rakennelmia mikä huone mihinkin kohtaan tulee. Samalla hän siunaili, kun rakennuksen piirustuksetkin maksoivat 150 markkaa - ihan pikkuuasunnon hinnan.

Samaan aikaan Saarimäen Joppi sanoi isännälle, ettet Sinä saa tota rakennusta koskaan kuntoon. "Niin kun ei saanukkan, kun pykningin kaks Kärpälän puoleista kamaria oli kehällä pykningin paloon (vuoteen 1932) saakka".

Lähdeaineisto ja -kirjat, joista varmistet-
tu asioiden paikkansapitävyys

Seppä Johan Lindroosin ja Henrik Vilhelm Palmgrenin sukuselivitys
Karkun seurakunnan kirkkoherranvirasto
28.1.1989

PERTTI VIRTARANTA
HÄMEEN KANSA MUISTELEE

Werner Söderström Porvoo Helsinki Uudenmaan kirjapaino 1950 s. 415-416

WÄINÖ SELANDER
SASTAMALAN VANHA KIRKKO

Tyrvään Kotiseutuyhdistyksen julkaisuja VI
Näköispaino 1938

Vammala 1938, Tyrvään Kirjapaino Oy

WÄINÖ SELANDER
KARKUN RATSUTILAT

Tyrvään Kotiseutuyhdistyksen julkaisuja
1944 (LXXII Näköispainos 1991)

WÄINÖ SELANDER
TORPPARILAITOS JA SEN
KEHITYS KARKUSSA

Tyrvään Kotiseutuyhdistyksen julkaisuja
VIII 1939 (Näköispainos 1994) □

Vaikuttavimpia kohtia Aleksis Kiven romaanissa "Seitsemän veljestä" on kuvaus joulunaaton vietosta Impivaaras-
sa. Saunomisen ja muiden valmistelu-
jen jälkeen päästiin syömään. "Valmis
vihdoin oli ehtoollinen: seitsemän rei-
käleipää, kaksi tammipöytyrillistä höy-
ryävää karhun-lihaa ja kiulullinen olut-
ta seisoi pöydällä."

Simeoni olisi halunnut lukea lyhykää-
sen ruokaluvun ja laulaa värssyn pääl-
le, mutta Juhani piti sitä tarpeettomana.
Hieman toisenlainen on tunnelma Ki-
ven runossa "Joulu-ilta". Siinäkin ihail-
laan ruuan paljoutta, mutta kerrotaan
myös veisuusta, johon kaikki osallistu-
vat. Samanlainen on Antero Wareliuk-
sen kuvaus joulusta kirjassa "Kertomus
Tyrvään pitäjistä 1853". Jouluateriasta
hän kirjoittaa: "Nyt nautitaan parhaita
herkkuja, kun on voitu tai raskittu lait-
taa, ja juodaan sahtia; ehtoollinen pää-
tetään jouluvirrellä." Wareliuksen mu-
kaan kokoonnuttiin vielä uudelleen
pöydän ympärille ja veisattiin kaikki
jouluviret alusta loppuun. Ruuat olivat
pöydällä koko yön, jotta säilyi tunne
ruuan runsaudesta ja riittävydestä. Aa-
mulla varhain lähdettiin joulukirkkoon.
Varmaan juuri yksinkertainen ja runsas
jouluateria sekä jouluvirsien veisaami-
nen olivat keskeistä joulunaaton vietossa
150 vuotta sitten.

Näin vietettiin joulua hyvinä aikoina.
Välillä oli kuitenkin katovuosia, jolloin
nähtiin nälkää. Erityisen vaikeaa oli
useiden katovuosien seurauksena
1860-luvulla.

Pahimpana vuotena 1867 Tyrväässä
ja sen kappeleissa Kiikassa ja Kiikois-
sa oli kuolleita lähes 1.100 eli runsas 10
% väestöstä. Useimpien kuolinsyyksi
merkittiin lavantauti, mutta perus-
kuolinsyyinä oli kuitenkin nälkä. Miten
joulua vietettiin näissä olosuhteissa?
Otan tarkastelun kohteeksi Myllyntaus-
tan torpan Leiniälän kylässä. Tosin esi-
merkki ei ole ihan hyvä, sillä Leiniäläs-
sä koettiin katojen seuraukset lievem-
pinä kuin muissa kylissä erityisesti la-
vantautiin kuolleiden määrää ajatellen.
Kerätessäni aineistoa "Tyrvään Leiniä-
lä"-kirjaani sain kaksi kirjettä lähes 90-
vuotiaalta Alli Myllyntaustalta. Hänen
isoisänsä Paulu Myllyntausta (1851-
1934) oli kertonut vanhoista ajoista po-
jan tyttäreille, joka puolestaan kertoi sa-
mat asiat kirjeessään minulle. Kuvaus

Myllyntaustan torpassa



Torppari Paulu Myllyntausta (1851-1934). Hän kertoi 1860-luvun katovuosista ja joulunvietosta pojan tyttärelle Alli Myllyntaustalle.

"Nälkävuoden joulu Myllyntaustassa" on hyvin sijoitettavissa vuoteen 1867, tällöin Paulu oli 16-vuotias. Alli Myllyntaustan kertomuksessa on paljon yhtäläisyyksiä Antero Wareliuksen kuvauksen kanssa.

Myllyntaustan torppa sijaitsi nykyisen Jokelankulmantien varrella Houhajärven lounaispuolella. Jouluna 1867 torpassa asuivat torppari Juha (Jussi) Juhanoika (1813-1894), hänen toinen vaimonsa Maria (Maija) Vilhelmiina Matintytär (1830-1896) sekä lapset Heikki, Kalle, Paulu, Juha, Vilhelmiina, Johanna ja Maria. Heikki oli 21-vuotias, hän oli välillä ollut renkinäkin, Marialla oli ikää vasta pari kuukautta. Torpassa oli ajoittain emännän apuna piika, mutta syksyllä 1867 palkollissopimusta ei enää uusittu. Jussin ensimmäinen vaimo ja eläkeläisinä torpassa asuneet Jussin vanhemmat olivat kuolleet.

Joulun valmistelut aloitettiin jo syksyllä. Valaistukseen käytettäviä päreitä tehtiin niin paljon, että niillä voitiin jouluksi peittää pirtin mustunut katto. Mahdollisuuksien mukaan varattiin viljaa, kalaa ja riistaa syötäväksi. On sa-

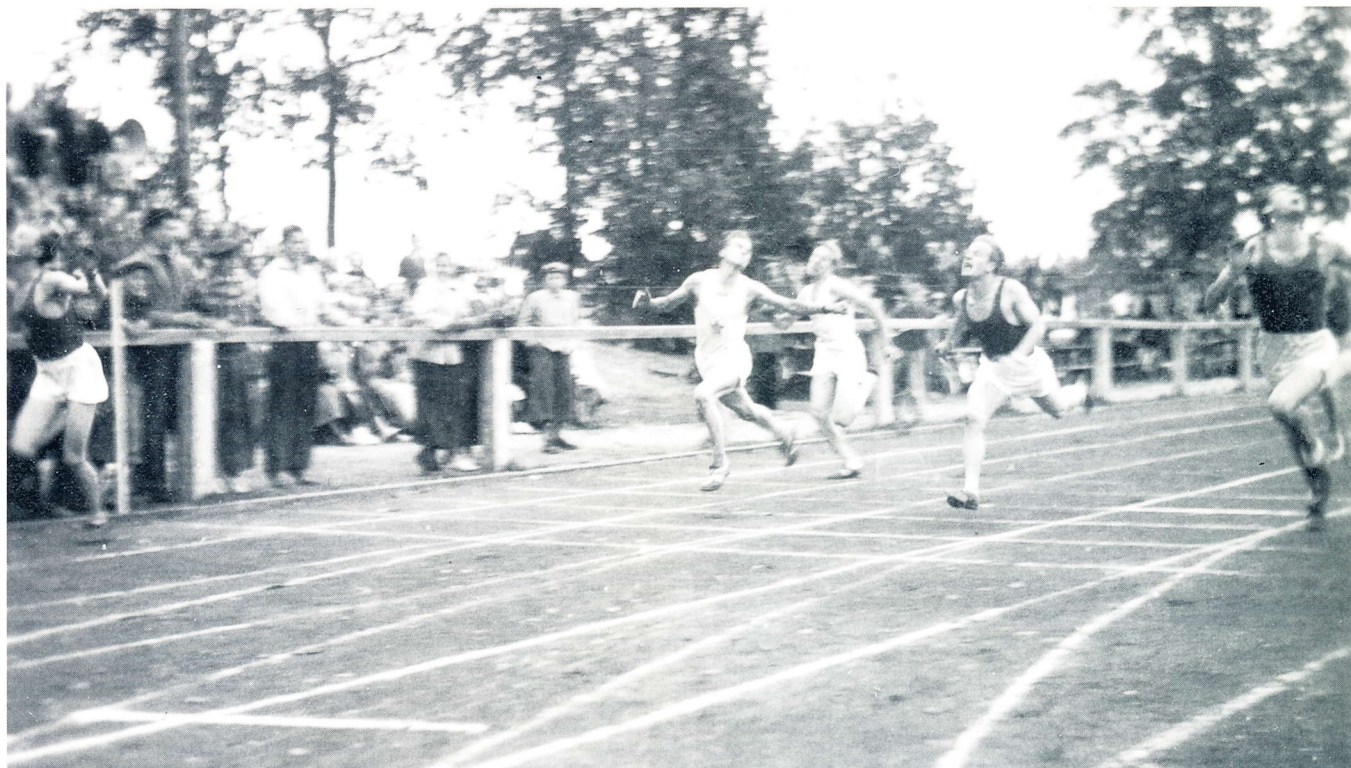
nottu, että joulun valmistelu alkoi silloin, kun otettiin sianporsas kasvatamaan. Torpissa sianlihaan ei juuri ollut varaa, Myllyntaustassakin oli tyydyttävä kalaan ja riistaan. Joulun edellä Jussi sanoi vaimolleen Maijalle, että hän kutsuu sisarensa ja veljensä joulunviettoon. Maija ei tästä ollenkaan ihastunut, sillä ruokavarat olivat vähissä. Maijan estelyn ymmärtää, sillä Tyrväässä olivat edellisen vuoden ruiskylvöt lähes kokonaan jääneet tekemättä ja vähäiset kevätkylvöt vei halla. Taloissa, torpista puhumattakaan, oli käytettävä kaikenlaista hätäravintoa, kuten olkia, ruumenia, pettua ja jäkälää. Jussi piti kuitenkin päänsä ja käski vaimonsa leipomaan jokaiselle vieraalle kotiin vietäväksi limpun ja kakon. Leipomukset hän vei lukolliseen aitaan, jotta kukaan ei päässyt niitä syömään etukäteen. Sitä, pantiinko taikanan jatkeeksi hätäleipäaineita, kirjeistä ei selviä. Joulunaikaan lehmät olivat jo ummessa. Syksyllä pakkasten tultua pantiin maitoa puuastioihin ja jäädytettiin käytettäväksi jouluna puuromaitona. Jussi itse hakkasi rautakangen solmupäällä puu-

pytyssä ohria, jolloin kuoret irtosivat ja puuroaineet olivat tältäkin osalta valmiit. Turun matkankin Jussi teki hankkiakseen kahvia ja sokeria, ostoksensa hän maksoi hirvenlihalla ja linnuilla.

Joulunvietto alkoi olkilyhteiden tuomisella pirttiin ja saunan lämmityksellä. Maija keitti pesänsuussa kahvia, jota vieraat saivat tultuaan torppaan. Varsinaista keittopaikkaa, piisiä, ei Myllyntaustassa vielä ollut. Kun kaikki olivat käyneet saunassa, kokoonnuttiin pöydän ympärille, Jussi luki jouluevankeilumin ja laulettiin jouluvirsi. Jouluateriaalla oli leipää, perunoita, kalaa, aikaisemmin uunissa paistettu karhun takareisi ja ohrapuuroa, pöytäjuomana oli kalja. Ruuat jätettiin yöksi pöydälle. Tämä olikin hyvin tarpeellista, sillä aikuiset valvoivat koko yön, jolloin yhdelle ja toiselle saattoi tulla uudelleen nälkä. Alli Myllyntaustan kuvaus osoittaa, että vaikeinakin aikoina pyrittiin joulu viettämään perinteisellä tavalla. Ruokaa piti olla, vaikka sitten joulun jälkeen olisikin eletty puutteessa.

Joulukirkkoon lähdettiin jo kolmen aikaan kahdella hevosella, joista toinen lienee kuulunut vieraalle, sillä yleensä torpassa oli vain yksi hevonen. Jokaisella oli oma kynttilä. Voidaan vain kuvitella, millaiselta Tyrvään uusi kirkko näytti lukemattomien kynttilöiden valossa. Ilmeisesti jumalanpalvelus kesti useita tunteja, koska torppaan palattiin vasta yhdentoista aikaan. Ateria oli muuten samanlainen kuin aatonakin, mutta karhun asemasta pöydällä oli hirven takareisi, puurokin lienee jo loppunut kun jälkiruuaksi juotiin kahvia. Vasta tapaninpäivänä vieraat lähtivät. Jussi antoi jokaiselle sisarelleen ja veljelleen tuliaisiksi limpun ja kakon sekä kaloja.

Jussin vanhemmilla oli yhdeksän lasta. Vanhimpana Jussi sai torpan isännönnä. Muiden lasten oli pestauduttava rengiksi tai piiksi johonkin taloon. Onnekkaimmat saattoivat päästä johonkin torppaan vävyksi tai emännäksi. Jotkut ryhtyivät itsellisiksikin elättäen itseään tilapäistöillä. Ilmeisesti useimmat heistä saattoivat veljen kutsua noudattaa ja saapuivat jouluvieraiksi Myllyntausta torppaan. Tapaus kokonaisuudessaan kertoo siitä avuliaisuudesta ja sukurakkaudesta, mikä vaikeinakin aikoina ihmisillä oli. □



Paavo Riihivaara

Kaalisaari mielessäni

Pyöreästi 50 vuotta sitten Kaalisaari oli paikka, jossa kesäisin kului lähes kaikki vapaa-aika. Siellä yleisurheiltiin, pelattiin jalkapalloa, uitiin ja kulutettiin aikaa tavalla jos toisella. Kun lisäksi koulun liikuntatunneiksi kiiruhdettiin sinne, oli urheilukenttä kiinteä osa pojan arkielämää. Kesäistä vapaa-aikaa rajoitti tosin se, että koululaisille löytyi työpaikkoja. Minun kohdallani se merkitsi mukanaoloa arkeologisissa kaivauksissa Liekosaaressa ja Kaukolassa, mittapoikana kun vaneritehdasta rakennettiin tai tein yhtä ja toista apuhommaa Porin Voiman sähkölinjatöissä. Niin kului suuri osa koulukesistä.

Mutta Kaalisaareen riennettiin heti, kun aikaa oli. Tiesimme jo varsin nuorina paikan luonnonkauneuden ja mielestämme urheilukenttänä ainutlaatuisuuden. Sen verran jo poikaurheilukisat olivat kuljettaneet lähiseutujen urheilukentillä. Oli käyty Luviat ja Kankaanpää, Porista ja Raumasta puhumattakaan sekä tietysti lähimmät paikkakunnat. Matkat tehtiin junalla tai kuorma-auton lavalla, joten satakuntalainen maisema tuli jo varhain varsin tutuksi.

Takasuoralla myötätuuli

Kauniilla paikalla oli ongelmallisetkin puolensa. Kentällä tuntui tuulevan aina, kun olisi toivonut tyyntä ja vesikin oli kovin lähellä varsinkin Wase-niuksen eli kauppalan puoleisessa päässä. Sellainenkin muistikuva on jäänyt mieleeni, että piukan paikan tullen jalkapallo-ottelussa Lindströmin Rolfin tai Hyrkin Penan pakin potku saattoi antaa aikaa huilata, kun veneellä haettiin ainoaa ottelupalloksi kelpavaa takaisin kentälle.

Tosi monta kertaa jouduttiin kentälle saavuttua miettimään korvaavia ajankulutusmuotoja pallon puutteessa. Ihan yhtäkkiä en muista kenellä siellä 40-luvun puolella oli onni omistaa oma jalkapallo. Seuran harjoituksiin niitä muutama saattoi ilmaantua, mutta visusti pidettiin erillään se pallo tai ne pari, jotka kelpasivat otteluihin pelipalloiksi. Harjoituspalloja pumppailtiin ja tutkailtiin, josko suutari saisi niistä vielä kunnan välineitä. Oma hommansa oli pallon sulkeminen mänttinauhalla tarpeeksi tiukkaan ja sileäksi, jottei

mäntinkohta otsaan osuessaan olisi jättänyt kovin pahaa leimaa.

Kaalisaaren kenttä oli kotoisen oloinen. Se oli jollain tapaa intiimi. 300 metrin kierros neljine ratoineen, etusuoralla kuusi rataa, oli meistäkin hiukan vaatimaton, mutta toimi ihan hyvin. 110 metrin aitajuoksun maali oli kymmenen metriä normaalia maalin paikkaa pidemmällä, koska lähtöpaikkaa ei voitu siirtää taaksepäin. Se oli jo etusuoran päässä muutenkin. Hiilimurska oli mustaa ja lähtökuopat itse luonnollisesti kaivettava. Oikeastaan en tarkalleen muista, milloin savipintainen juoksurata sai murskeen pintaansa. Hienompi se joka tapauksessa oli kuin ennen, vähän suuren maailman tapaan.

Vallu oli persoona

Vaikka Valle Stenvall oli ennen kaikkea nyrkkeilymies, oli hän myös eräs kesäisen yleisurheilutoiminnan keskuksahmoista Kaalisaaressa. Muut lajit jäivät muistini mukaan vähemmälle, mutta pikajuoksuun tuli tuulahdus 30-luvun HKV:läisestä ilmapiiristä. Helsingistähän Vallu oli tänne muuttanut.

Yhteiskoulun urheiluseura Rajun mestaruuskilpailut vuonna 1952. 100 m:n loppu vasemmalta Pentti Huovila, Seppo Abtikoski, Matti Kallio, Matti Santa, Paavo Riibivaara.

Hymy on berkässä v. -53 kaksoisvoiton jälkeen. Pentti Huovila (25) ja kirjoittaja. Taustalla Tauno Hellevaara, Seppo Abtikoski ja Tauno Haavisto.



"Nojaa eteenpäin! Nojaa eteenpäin!" tai "Käytä käsiä!" kannusti Vallun pyylevä hahmo kauheasti karjuen kalkkiviivoilla harjoituskilpailuissa radan viereiltä meille nuorille pinkojille. Joku jopa taisi nojata ihan nenälleen menen. Erityisen innostunut hän oli myös neuvoamaan viestinjuoksun niksejä.

110 metrin aitajuoksu tuli meille pojille kiinnostavaksi vuoden 1947 paikkeilla, kun yhteiskoulun voimistelunopettajaksi muutti Väinö Suvivuo, maa-joukkueen kapteeni ja siihen aikaan eniten maaotteluedustuksia omannut urheilija. Vaikka hän oli oppilailleen varsin etäinen persoona, se ei estänyt meitä ihaillen seuraamasta hänen tekemistään kentällä. Erityisesti on jäänyt mieleeni, miten hän harjoitellessaan parin, kolmen aidan ylitystä laittoi ai-

dan päälle verryttelyhousunsa sileästi, toiselle puseron ja kolmannelle jonkin paidan tai pyyhkeen. Sitten hän ylitti aidat aivan nuollen, kolistelematta, silloin tällöin hipaisun pudottaessa vaateen.

Se ukkosmyrsky ja muita kisoja

Kaalisaaren kansalliset ja kansainväliset kilpailut olivat poikasen mielestä juhlavia tapahtumia. Muistini mukaan korkeushyppypaikkaa keuhuttiin. Siitäkö johtui, että mieleeni on jäänyt sen ajan huipuista ilmastavasti ulkojalan tyylillä hypännyt Nils Nicklen ja silloin harvinaista kierähdystyyliä käyttänyt, boheeminoloinen Kalervo af Ursin. Kun jälkeensä asiaa ajattelee, eivät vaatimukset olleet suuret kentän järven puoleisessa päässä sijainneella hyppy-paikalla.

Kentän kuntohan oli paljon säistä

kiinni. Rata saattoi olla kuivana liian mureneva tai sateella yhtä mustaa moskaa. Pahin mahdollinen keli sattui odotettujen "amerikkalaiskilpailujen" kohdalle vuonna 1952. Olympialaisten jälkeen USA:n joukkueen jäseneniä jäi kilpailemaan Suomeen. Muutamia heistä osallistui Kisan ja Voiman yhdessä järjestämiin Kaalisaaren kilpailuihin. Kutakuinkin yhtäaikaan kilpailujen kanssa alkoi monen muistama mahdoton ukkosmyrsky. Vettä tuli taivaan täydeltä ja arvaa sen, missä kunnossa oli hiihimurskarata. Kilpailut pidettiin, yleisöä oli ja tummapintaiset amerikanpojat olivat erityisen mielenkiinnon kohteina, kun heitä omalla kentällä omin silmin sai katsella.

Itselleni kilpailut jäivät mieleeni myös siksi, että osallistuin nuorten 100

m:n juoksuun. Sadekuurojen välissä lajeja suoritettiin ja hetki ennen omaa lajiani lähtöpaikan taakse ilmaantui kesätyöpaikkani Porin Voiman auto. Useahko muuntaja paloi lähiseudulla ja jokainen hanttimieskin tarvittiin töihin. Huovilan Pena sanoi kuljettajalle, että odottakaa sen verran, että Paavo ehtii juoksunsa juosta. Niin sitten Pentin kannoilla pinnistelin sataseni, keräsin vaatteet kainalooni ja hyppäsin lähtöpaikan takana odottaneeseen autoon ja kesäyöksi töihin.

Moniko muistaa "Rajun"?

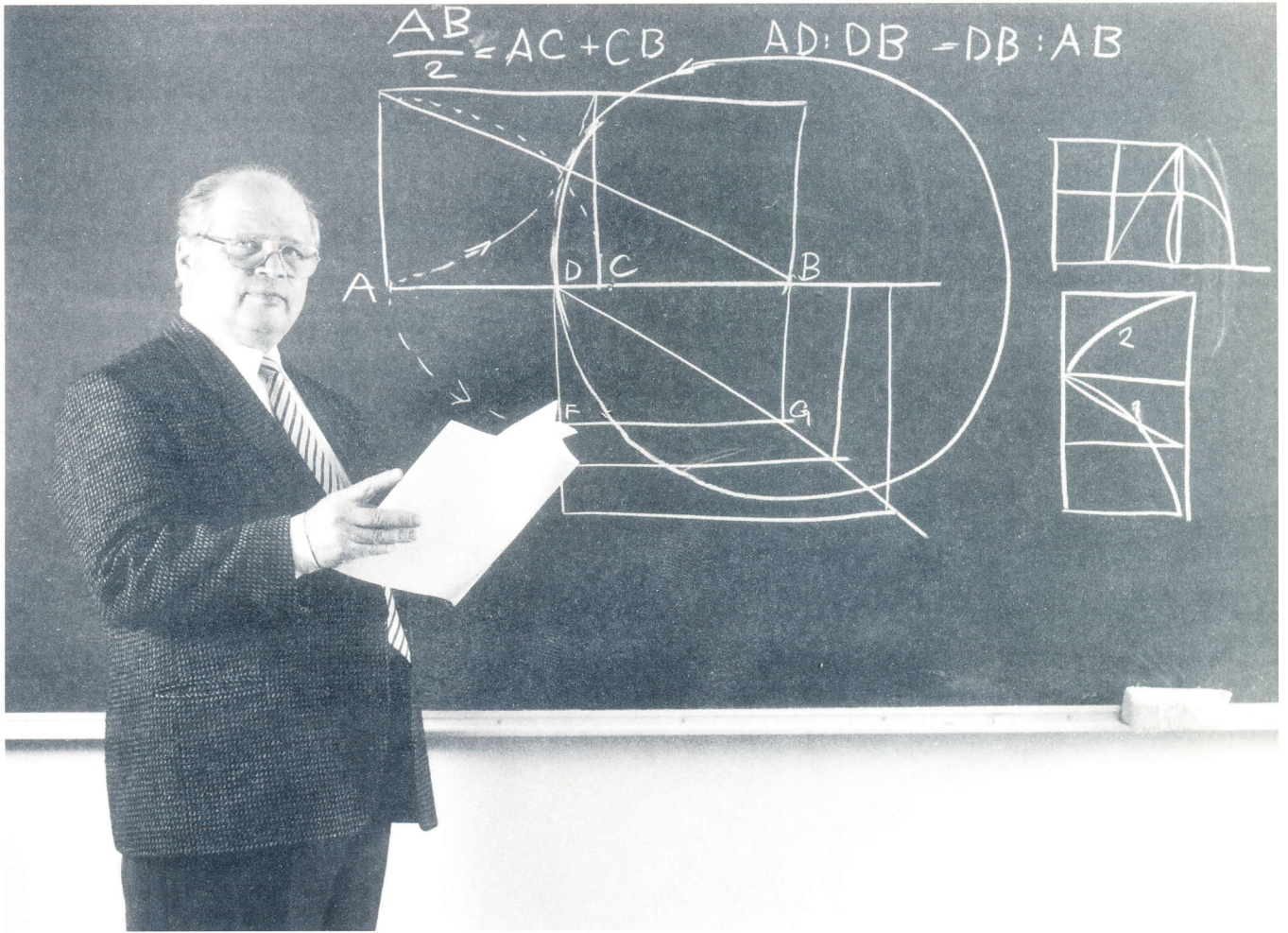
Ainakin vielä 1950-luvun alussa pidettiin Kaalisaarella Yhteiskoulun omat mestaruuskilpailut. Koulun urheiluseura Raju ne järjesti ja hyvin asiat hoitikin vieläpä varsin omin voimin. Ilta- ja päivätoimintoihin käytettiin ja arvokasta oli, että rehtori Harald Hariola, vaikka pikemmin oli suuri humanisti kuin urheilumies, kunnioitti kävelykeppeineen tilaisuutta läsnäolollaan. Oikein mestaruusmitalit seura hankki ja ilmassa oli juhlan tuntua. Todisteena silloisesta voimakkaasta innostuksesta ovat niin muistot kuin saadut palkinnotkin.

Muun tekemisen puutteessa keksittiin jos jonkinlaisia puuhia ja kilpailuja. Yhtenä muistan, miten paviljongin kohdalla putkikaiteen nojalle laitettiin pitkä katsomon istuinlankku melkein tasapainoon. Rinteen puoleinen pää oli maassa ja sitten polkupyörällä lasketeltiin alamäkeä lankulle, tasapainoiltiin putken kohdalle, annettiin toisen pään painua alas ja sitten pyörällä juoksuradalle. Ensin sen teki joku kekseliäs, en muista kuka ja vähitellen yksi ja toinen. Tultiinhan sieltä nurin niskoinkin alas, pyöräkin lipesi lankulta, mutta hullummin ei käynyt. Enemmän siinä iässä ja siihen aikaan taidettiin pelätä pyörän särkymistä kuin itsensä telomista.

Mahdollisuuksien paikka?

Viime aikoina näyttää virinneen keskustelu Kaalisaaresta, siihen liittyvistä muistoista ja vähittäisestä "unohduksesta", mutta myös potentiaalisista mahdollisuuksista. Olisikohan taas valoa näkyvissä? Sehän oli ennen myös monien juhlien ja tapahtumien kenttä.

Kun menneinä vuosikymmeninä joskus Vammalassa käydessä pistäytyi ohimennen tuolla entisellä kisapaikalla, sai huomata rappion etenevän vähän vähältä. Niin katosivat uimalaituri, suorituspaikat, putkiaita jne. mikä milloinkin ja erään kerran paviljonkirakennuskin oli poissa. Jotakin oleellisesti nuoruuteeni liittyvää olisi siis tästedes vain muistojen varassa. Se on tuntunut haikealta. □



Lauri Ahlgrén opettamassa subdegeometrian käsitteitä Tampereen Teknisessä korkeakoulussa.

Timo Roos

Taiteen tietä Karkusta maailmalle

Yksityisen taiteilijan osa on kuin ruohon, joka maatuessaan luovuttaa keräämänsä materiaalin uuden ruohon kasvualustaksi. – Edellä oleva toteamus on karkkulaissyntyisen taiteilija Lauri Ahlgrénin. Miehen, joka tunnetaan muuallakin kuin Suomessa etevänä taiteilijana. Ja myös alansa opettajana ja merkittävillä paikoilla pitkään vaikuttaneena taidehallinnon luottamushenkilönä.

Lauri Ahlgrén syntyi Karkussa syksyllä 1929. Parikymmentä vuotta tuon jälkeen alkoi arvostettu taiteilijantaival,

joka luomisvoimaisena jatkuu edelleen. Ensimmäisen kipinän taiteilija taisi saada 13-vuotiaana koulupoikana. Elettiin sodan vuosia ja Karkun Palvialan kylään muutti Sammaljoelta 2. Radiopataljoonan esikunta ja sinne pääsi Laurikin lähetiksi. Sammaljoella muuten samassa tärkeässä tehtävässä oli toiminut tämän lehden toimituskuntaan kuuluva yli-insinööri Erkki Vainiokin.

Radiopataljoonassa toimivat tuolloin mm. luutnantti Lauri Santtu ja alik. Tauno Peltomäki. Molemmilta kertoo Ahlgrén saaneensa ystävällisen kohtelun

piirrellessään toimiston papereille. Suoranaista apua näistä herroista oli sotien mentyä. Santtu oli taidegraafikko ja Peltomäki mm. Suomen sosialidemokraatin taidearvostelija.

Tykkitehtaan ammattikoulusta taideakatemiaan!

Vuonna -43 nuori taiteilijanalku alkoi opiskella Tyrvään tykkitehtaan ammattikoulussa tuloksena metallisorvaajan paperit keväällä -47. Ja mitäpä muuta kuin siitä suoraa päätä Helsinkiin.

Mielessä oli ja suonissa paloi ajatus enemmästäkin taiteen tekemisestä. Taideopintoja oli jo takana kirjeellisesti suoritettu ABC-piirustuskoulu. Helsingin Myynti- ja mainoskoulussa opiskeltiin mm. mainospöytäkirjoja mutta myös maalausta. Kun tämä koulu oli käyty, siirtyi Ahlgrén Tampereelle, kävi sotaikänsäkin, opiskeli Taiteilijaseuran piirustuskoulussa ja Tampereen Työväenopiston kuvataidepiirissä. Syksyllä nyt jo miehen ikään ehtineenä pyrki ja hämmästyksensä oitis pääsikin Helsingissä Suomen taideakatemian kouluun. Siellä kului kolme vuotta, sen jälkeen vuosi Vapaassa Taidekoulussa ja professori Aukusti Tuhkan yksityisessä graafikkokoulussa vielä kaksi vuotta.

Taiteilija kertoo jo alusta alkaen käyttäneensä paljon kirjastoja opiskeluvälineenä, vaikka kotokylän kirjastossa ei yhtään taidekirjaa ollutkaan ja Tyrvään kirjastossakin vain yksi.

Näinpä kävi koulunsa myöhemmin taiteilijaprofessorinakin toiminut mies, jonka piirustusnumero Karkun Aluskylän koulussa oli yleensä viiton tai kuutonen.

Rovasti Rinnettä lukuunottamatta ei nuorella taiteilijanalulla juurikaan ulkopuolisia kannustajia ollut. Pilkkajia kylläkin. Eräskin vähätteli, että "ei sinusta koskaan mitään Rubensia tule". Onneksi eivät tällaiset vähättelijät päämääräänsä päässeet. Vähäteltävä kylläkin, kuten myöhemmät vuosikymmenet ovat osoittaneet.

Ei se elämä opiskeluaikana kovin kaunokseen ruusuista aina ollut. Kaikki eivät köyhyyden päiviä kestäneet. Itsemurhia tehtiin. Joku hävisi hiljaa joukosta, kun voimat ja varat eivät riittäneet. Moni näistä kokemuksista oppi myös ns. boheemisen elämäntavan eli elämään päivän kerrallaan. Huumorin voimalla etenpäin mentiin. Vanha vitsi oli, että käytiin Elannon ruokalassa syömässä kaurapuuroa ja mentiin sen jälkeen hotelli Kämpin eteen hampaista kaivelemaan. Olihan mahdollista, että joku tuttu sattuisi ohi kävelemään ja näkisi, että herrasmiehiä kuitenkin ollaan. Sellaisia kuin Gallen-Kallela ja Sielius.

Taiteilija sanoo, että vaikka jotkut kriitikot ovat hänet määritelleet informalistiksi, niin sellaisena hän ei itseään pidä. "Olen saanut klassisen koulutuksen ja vaikka maalaan modernisti, niin työni seuraavat klassisia periaatteita", määrittelee taiteilija itse.

Inspiraatio?

Inspiraatiota romanttisessa mielessä en osaa määritellä, sanoo taiteilija. Joskus työ voi valmistua muutamassa päivässä, joskus voi mennä sen parissa pa-

rikymmentäkin vuotta ja joskus se ei valmistu koskaan.

Tulee susia, niinkuin Tykkitehtaalla sanottiin.

Edellä kuvattu prosessi on se, joka tuottaa työn tai teoksen ja inspiraatio on jokin outo sisäänrakennettu aparaatti. Jos jään odottamaan sitä, niin uskon, että mitään ei synny.

Taidetta ympäri maailman

Töidensä kautta Lauri Ahlgrén tunnetaan laajalti. Hänen taidettaan on ollut esillä mm. hyvin monissa Euroopan maissa, Kiinassa, Moskovassa, Turkissa, Israelissa, New Yorkissa, Intiassa, Australiassa, Uusi-Seelannissa, Singaporessa, Japanissa, Indonesiassa, Irakissa, Kuubassa, Brasiliassa, USA:n Miamiassa, Bagdadissa ja lyhyesti kuvattuna ties missä. Täällä Vammalassakin yksityisnäyttely oli vuonna 1986.

Arvostetuissa kokoelmissa täällä kotimaassamme Lauri Ahlgrénin töitä on, kuten esim. Ateneumin, Amos Anderssonin, Sara Hildenin, Väinö Aaltosen museon ja eduskuntatalommekin kokoelmissa.

Julkisia teoksia on myös kautta Suomen teattereissa ja kirjastoissa. Taiteilijan omasta mielestä tällaisista teoksistaan merkittävin on vuonna 1963 valmistunut Kuopion kaupunginteatterin lämpimän seinämaalaus. Ja me karkkulaiset tiedämme myös, että Karkun kunnan vaakuna on kotokylän pojan suunnittelema.

Opettaja ja hallintomies

Lauri Ahlgrén on opettanut mm. Suomen taideakatemian koulussa ja toiminut 16 vuotta Tampereen Teknillisen korkeakoulun yliassistenttina.

Merkittävin ja ehkäpä vaativinkin tehtävä oli maksimivuodet puheenjohtajana Taiteen Keskustoimikunnassa Valtioneuvoston nimeämänä, samoin Valtion kuvataidetoimikunnan puheenjohtajana.

Taiteilija Lauri Ahlgrénille myönnettiin jo vuonna 1969 Pro Finlandia -mitali. Tuosta vuodesta kuluneet kolme vuosikymmentä ovat vain lisänneet taiteilijan arvostusta meillä ja muualla. Taiteilijan työskentelytavat ovat olleet tempera, öljyväri, lasimaalaus, serigrafia ja litografia. Suoranaisia esikuvia hän ei osaa mainita vaan sanoo vain oppineensa hyvin monilta ja etenkin ulkomaanmatkoilta on tullut tuliaisina monenlaista uutta oppia. Tämän hetken työtahdistaan taiteilija itse sanoo taas näyttelykiireiden mentyä päässeensä omaan tuttuun työryhtiinsä – hitaaseen ja tasaiseen. □



*Rauhallista Joulua ja
Hyvää Uutta Vuotta!
Elo, Seija ja Mauni.*

E.S.

Vaununperällä
Jouluyönä 1943

Kirje Sinulle, kaukana!

Niin monta pitkää vuotta
tätä joulua odotin.
Sinä myös teit niin, sen tiedän,
ja yksin sittenkin.

Me vietämme kolmannen joulun,
jonka yhteinen taival toi.
Olet kaukana kotoa – kenties
tykit paukkuu ja luodit soi.

Ja luona pikkuisen kuusen
minä istun ja tiedän vain,
että kapea valkoinen kirje
oli kallein lahja, min sain.

– Ei sentään – kalleinta onhan
Pyhän Lapsen johtama tie,
joka kerran molemmat meidät
ikijouluun ja kotiin vie.

Hänen turviinsa Sinut heitän
kun rauhassa nukahdan.
– Sinä tiedäthän, kaukana siellä,
miten Sinua rakastan!

Isä Lauri
sodassa
(oikealla).

Muista Metsäpirtillä

vuonna 1941

Mr. h. j. 14 / J.P. 36



Aila Hulkari

Lapsuuden sotamuistoja

"Kasvoi tarhassa kukkaista kaksi ja se toinen oli orvokki pien ja se toinen oli vaalea lilja ja ne kauniisti kukoistelivat."

Herään aamulla marraskuussa -39, pieni mustalaispoika laulaa kotonani alussa olevaa laulua. Äitini itkee... Isä oli yöllä lähtenyt junalla talvisotaan. En kuusivuotiaana oikein ymmärtänyt mitä se tarkoitti, mutta jotain surkeeta oli tapahtunut. Aikuiset olivat jonkin aikaa puhuneet sodasta ja kauhistelleet. Nyt se oli totta. Isää ei näkynyt pitkiin aikoihin kotona ja se oli kamalaa. Kirjeitä sentään tuli aika usein, isäni oli hyvä kirjoittaja. Me lapsetkin saimme omia kirjeitä rintamalta. Kirjeen alkoivat paikannimet Kannas, Äyräpää, Metsäpirtti, muutamia muistellakseni.

Muistelen erästä valokuvaa, jonka johtaja Antti Väinölä otti meistä lapsista. Kuvassa oli lisäksi hänen omia lapsiaan, muutama siirtolaislapsi Louhinnasta sekä kolme venäläistä sotavankia, jotka olivat ja asuivat Rakentajalla sodan aikana. Me lapset olimme isolla kivellä, toiset istuivat kiven päällä ja toiset seisovivat siinä edessä ja ne venäläiset sotavangit seisovivat siinä kiven sivustalla. Lähetin kuvan sitten kirjeessä isälle rintamalle. Seuraavassa kirjeessä sain irtileikatut vankien kuvat takaisin ja isä kirjoitti leikkaneensa lasten kuvat rahapussiinsa muistoksi, mutta näitä

ryssiä näen kyllä täällä liiaksikin.

Velipojat olivat silloin innokkaita joulu-lehtien ja -korttien myyjiä, saadakseen taskurahaa. Laurikin kirjoitti jo syyskuussa isälle rintamalle, että hänkin voisi sitten ostaa jotakin. Isä lupasikin, että jos hän täältä vielä kotiin pääsee, niin varmasti ostan.

Kansakoulua käydessäni vuonna 1945, tuli muotiin lähtää oppikouluun. Minäkin puhuin äidille, että mieli tekisi mennä pyrkimään. Äiti ei antanut lupaa, mutta käski kysyä isältä. Minä kirjoittelin taas isälle rintamalle ja pyysin lupaa mennä kouluun. Vastauskirjeessä tuli lupa ainakin mennä pyrkimään ja jatko kuului: "Jos tää sotakin joskus loppuu, ja minä pääsen terveenä kotiin, niin eiköhän niistä oppirahoista selvitä." Näin alkoi se opiskelu silloin.

Isän sotakertomuksista on jäänyt mieleen tapaus, kun neljä miestä oli kiven takana, paikkaan tuli joku panos, ja kolme muuta kaatuivat vierestä. Isä jäi yksin ja ainoana eloon. Isän kirjeessä oli aina, muistakaa iltarukous ja rukoukkaa puolestamme. Se oli varmaan se rukous, joka pelasti hänet terveenä sodasta kotiin.

Kirjeissä saimme myös aina paljon sota-ajan laulujen sanoja. Kun isä sitten tuli lomalle, hän opetti niihin sävelmät. Elämää juoksuhaudoissa (alkaa sanoil-

la, taistoihin tiemme kun käy) on laulu, jonka sanat säveleineen sain isältä sotamuistona ja joka vieläkin on rakkain lauluni ja jota ei voi kyyneleittä kuunnella, ainakaan kohtaa "kuvasi sun toi uskoa elämään". Samoin nyt aikuisena huomaan, että juoksuhautojen seinään on voitu kirjoittaa myös oman pikkutyttöni nimi eikä vaan tyttöystävien.

Samassa laulussa, Arttu Suuntalan laulamana, ikäänkuin välisoittona, on minua viehättänyt kerronta muutamalla sanalla vuoden kulumisesta: Niin saapui syys, jälkeen sen talvi uus ja uudelleen kevään tuulet suven toi...

Löysin kotoni vintiltä vanhan kirjeen, isälleni osoitetun, päivätty 14. 4. -46 Jämsäjärvellä. Siinä Juho Wiitaniemi kirjoitti "hauskimmalle soran kaverille". Muisteli yhdessä tehtyä korsua, josta tuli tosi hyvä, vaikkei siinä ehditty kauaa asumaan.

Kirje loppui: "Sano terveisiä tunte mattomalta rouvalles ja sille tytölles, josta aina puhuit."

Tämä löytynyt kirje sai minutkin tarttumaan kynään ja muistelemaan sodan alkamista, ja jatkoa, 60 vuotta sitten, lapsuuden muistoista. Samalla voisin kiittää tuntematonta (jos vaikka vielä menisi perille) terveisistä ja kirjeestä, jonka olen säilönyt kalleimpien aarteitteni joukkoon. □

Toimintakatkelmia Kumitehtaan 40-vuotisen puulaakiurheilun alkutaipaleelta

Suomen Kumitehdas Osakeyhtiöön Vammalan tehtaitten alettua toimintansa syksyllä 1958, ei ymmärrettävistä syistä voitu vielä ajatella minkäänlaisen urheilutoiminnan aloittamista tehtaan piirissä. Näin alkaa Suomen Kumitehdas Oy:n Vammalan tehtaitten urheilulautakunnan ensimmäinen toimintaker-
tomus vuodelta 1959.

Tehtaitten tuotantotoiminnan päästyä käyntiin, voitiin aloittaa myös muuta toimintaa ja niinpä 7. 8. 1959 tehtaitten urheilulautakunta perustettiin. Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Antti Nurmi ja sihteeriksi Teemu Krannila.

Ensimmäisen toimintavuoden aikana osanottajamäärät olivat vielä melko vaatimattomat, mutta menestystä tuli sekä yhtymän kisoissa että Vammalan puulaakisarjoissa lentopallossa, suunnistuksessa ja katuviestissä.

Hiihto, suunnistus, lentopallo ja yleisurheilu muodostuivat alkuvuosien valtalajeiksi, mutta mukaan mahtui myös Muistolan kansakoulun salissa pari tuntia viikossa pidetty muokkausvoimistelu. Osanottajamäärästä päätellen tämä oli tervetullut lisä urheilun harrastajille.

Hiihto oli osanottajia mukaansavetävä ja v. 1960 tehtaan hiihdoissa osanottajia oli 79 elin n. 25 % koko tehtaan väkimäärästä. Voittajaksi näissä kisoissa hiihti Pauli Niemi.

Hiihdon kiinnostuneisuudesta on havaittavissa tehtaan henkilökunnan suksistoksissa. Suksikauppa tuntui 60-luvulla sujuneen hyvin. Tästä on osoitukse-
na mm. se, että 24. 4. 1961 päivätyn laskun mukaan henkilökunta oli ostanut yli 60 suksiparia A. Järvisen Polkupyörä- ja Urheiluliikkeestä. Joukossa oli Lampisia, Karhuja, Harjua ja olipa joukkoon sopinut yhdet "plastic"-suksetkin. Minkähänlainen lienee ollut näiden viimeksimainittujen rakenne nykyisiin "plastiikkasuksiin" verrattuna.

Kauppalan puulaakihiihdoissa kumitehtaan joukkue sijoittui yleensä nel-



jänneksi tai viidenneksi. Hiihtovaltikkaa tuntui kauppalassa pitävän Vammalan Kirjapaino Oy. 7. 3. 1963 hiihde-
tyissä kauppalan mestaruuskisoissa kirjapainon hiihtäjät ottivat kolmoisvoiton sekä naisten että miesten sarjoissa sekä selvän voiton joukkuekisassa. Osallistujia kisoissa oli pitkälti toista sataa. Joukkue tulokset olivat: 1) Vammalan Kirjapaino Oy, 2) Veljekset Pohja Oy, 3) Asevarikko 3, 4) Suomen Kumitehdas Oy, 5) Vammaskosken Tehtaat, 6) Vammalan Rauta, 7) Poliisilaitos, 8) Mäkisen Muovi ja Kuvastin Oy, 9) P. Ahosen Huonekaluliike, 10) Sastamala, 11) Fennia Faneri.

Erilaiset ottelut kuuluivat myös 60-luvun alussa urheilulautakunnan toimintaan. Suunnistuksessa vuodelta 1961 on kirjattuna Suunta-Seppojen ja kumitehtaan välisessä kisassa voitto SuSe:lle

ja yleisurheilussa kumitehdas voitti kirjapainon pistein 82–66.

Suunnistuksessa tiukat kamppailut SuSe:n kanssa jatkuivat 60-luvun alkuvuosina. Onnistuipa kumitehdas v. 1962 voittamaanakin kyseisen ottelun. Tosin tiukalla se oli, sillä vain 15 sekuntia oli ero yhteistuloksissa. Hyvän samaisen suunnistuskesän antia olivat yhtiön kilpailuissa Tampereella saavutettu joukkuevoitto ja yli 35-v. Toivo Lautalan sekä alle 21-v. sarjassa Markku Eskon henkilökohtaiset voitot.

Yleisurheiluottelussa v. 1961 kirjapainon ja kumitehtaan välillä saavutettiin joitakin kohtalaisen hyviä tuloksia. Näistä mainittakoon mm. A. Kivijärven (kumitehdas) voittotulos 100 m:llä 11,8 ja V. Lehtisen (kirjapaino) tulos 1 000 m:llä 2,52. Osanottomääriltään pituus-
hyppy oli kiinnostavin laji ja tämän lajin tulokset olivat kokonaisuudessaan seuraavat: 1) A. Kivijärvi kt 666, 2) K. Koskelo kt 622, 3) P. Tammiaho kp 605, 4) E. Haapamäki kt 590, 5) M. Maurila kp 576, 6) O. Rantanen kt 547, 7) M. Lotsari kp 540, 8) E. Kimpanpää kp 531.

Jalkapallo, ammunta, tennis ja kuntourheilu olivat noina alkuvuosina myös urheilutoiminnassa mukana vaihtelevalla menestyksellä. Toimintoja tuntui pyörittäneen pitkälti samat henkilöt vuodesta toiseen. Eipä auttamishaluisten värväämisyrityskään tuottanut v. 1965 kuin yhden auttamishalu-
isen ilmoittautumisen mukaan toimitsijatehtäviin.

Noin 40 vuoden takaisista kumitehtaan urheilulautakunnan toimintakertomuksista huomaa tuon ajan osallistumisasi-
saktiiviteetin olleen erinomaisen hyvää nykytilanteeseen verrattuna. Nykyisin monenlaiset yritykset saada henkilöstö liikkeelle tuntuu useasti kuihtuvan osanottajamäärien pienuuden takia. Toivottavasti aktiivinen omaehtoinen liikunta korvaa yhteisiin massatapahtumiin osallistumisen. □

"Kuulkaas, poijaat. Tuolla Kokemäellä on sikäläinen lions-klubi ryhtynyt rakennuttamaan yksityistä vanhainkotia, jonka rahoitus saadaan RAY:n voittovaroista. Minun mielestäni myös Vammalaan olisi vastaavanlainen koti saatavissa, jos hanketta varten tarvittava yhdistys perustettaisiin ja sille saataisiin riittävästi kannatusta kuntalaisten ja kunnan taholta. Eiköhän mekin, LC Vammalan jäsenet, ryhdytä vastaavanlaiseen puuhaan?"

Kun tunsin hyvin edellisten sanojen lausujan, voin hyvin kuvitella, että jotenkin tuohon tapaan, suhteellisen lyhyesti esitettynä, Sastamalakodin synty sanat LC Vammalan kokouksessa klubin jäsenen ylikonstaapeli Tauno Lehtisen sanomana lausuttiin.

Aloite hyväksyttiin. Klubin kutsumana pidettiin yleinen kokous, jossa asian alusti LC Kokemäen jäsen, toimittaja Jorma Juurioja, joka veti Kokemäelle tehtävää Suomen ensimmäistä RAY-varoin tehtävää Vuollekoti-nimistä kotia.

Asia eteni yllättävän ripeästi. Tarvittavaksi toiseksi yhteistyöjärjestyksiksi lähti heti mukaan SPR:n Vammalan osasto, ja asian valmistelun suoritti toimikunta: Tauno Lehtinen, Kaisu Melartin, Aarno Niemi, Maija Saaristo ja Erkki Suonpää. Jo saman vuoden lopulla 30. 12. 1963 pidettiin Sastamala-Kodin kannatusyhdistyksen perustava kokous silloisessa Sastamalan Baarissa.

Tarvittavaa tonttia anoi yhdistys sekä Vammalan että Tyrvään kunnilta. Se, että tontti olisi yhdistykselle ilmainen, oli yksi RAY-varojen saannin ehto. Kumpikin kunta teki myönteisen päätöksen. Lisäksi maanviljelijä E.T. Kuutti lupasi lahjoittaa yhdistykselle tontin Sammaljoelta. Valmiin kunnallistekniikan ym. perusteella valittiin kodin paikaksi entisen Riipan alue Vammalan Lousajan kaupunginosasta.

Kun arkkitehti Sakari Siitosen laatimat kodin luonnospirustukset olivat tammikuussa 1966 saaneet STM:n hyväksymisleiman, lähetettiin RAY-avustushakemus. Valtioneuvoston päätös, 1. avustuserä 130.000 mk, saatiin heti ensi yrittämällä heinäkuun alussa 1967. Rakennusliike Minkkinen & Ketola sai aloittaa urakkansa jo lokakuussa, tavoitteena 43-asuntoisen kodin valmistuminen kesällä 1969. Näin tapahtui ja ensimmäiset asukkaat muuttivat kotiin vappuaattona 1969. Kodin vihki 4. 10. 1969 tulevaan käyttöön arkkipiispa Martti Simojoki.

Näin Suomen toinen RAY-varoin rakennettu koti on viime kesänä aloittanut toimintansa neljännen vuosikymmenen.

Sastamalakoti tarjoaa

Palveluasuntoja
pitkäaikaiseen asumiseen

Palveluasuntoja lyhytaikaiseen asumiseen, esimerkiksi omaisen loman, oman toipilaskauden tai muun lyhytaikaisen tarpeen ajaksi

Virkistymistä päiväksi päiväkeskuksessa

Tule ja tutustu
Soita ja kysy

Hossantie 3 Vammala
Kodinjohtaja 511 2721

Rauno Laitinen

Sastamalakotia asuttu jo 30 vuotta

Kaikki sastamalakotilaiset käyttävät tarkoituksellisesti puhuessaan kodin toiminnasta koti-sanaa, ei esimerkiksi toista lämpöä osoittavaa sanaa vanhainkoti. Tällä tarkoitetaan sitä, että kodissa on normaalin vuokrasopimuksen tehneitä asukkaita, jotka asuvat huoneistoissaan itsenäisesti ja kodinomaisesti ja saavat asukassopimuksen mukaisen hoivan kodissa asumisensa tueksi. Tarvittava lisäapu ja turva ovat hälytysnappia painamalla heti saatavissa.

Kodin viimeisimmän asukassopimuksen järjestysnumero on 341. Näistä asukkaista usea henkilö on viihtynyt kodissa yli 25 vuotta.

Sastamalakodissa 1990-luku on ollut voimakasta rakentamisen aikaa. Vuonna 1990 uusittiin lämpökeskus, 1992 valmistui 20 asunnon lisärakennus, 1993 valmistui 9 asukaspaikan Dementia-koti, 1994 valmistui kantatalon peruskorjaus ja laajennus ja viime vuoden lopulla valmistui vuonna 1982 tehdyn 25 asuntoa sisältävän F-rakennuksen

saneeraus.

Nyt kodissa on kaikkiaan 91 tämän hetken vaatimusten mukaista asuntoa. Asukkaiden keski-ikä on noin 84 vuotta, kun se kodin toiminnan alkaessa oli noin 76 vuotta. Kodin vanhin asukas Eero Vihdanmäki täytti kesällä 100 vuotta. Tämä kodin asukshistorian ensimmäinen tapahtuma ikuistettiin antamalla pihalle hankitulle suihkukaivolle nimi "Eeron satanen".

Tärkeä edellytys kodin toiminnalle on henkilökunta. Yhdistyksellä on ollut hyvä onni saada kodin johtoon ja hoivatyöhön hyvä, osaava ja pysyvä henkilöstö, ja koti on nyt noin 20 henkilön pysyvä työpaikka.

Toinen tärkeä kehittymisen ja toiminnan kasvun edellytys on se tuki, jota kodin ulkopuolelta Sastamalakoti-toiminnalle on saatu ja edelleen saadaan. Näitä tukijoita on laskematon määrä. Ketään pois sulkeematta on tuotava esille se hieno tuki, jota monin muodoin koti on saanut Vammalan kaupungin, seurakuntien, LC Vammalan, kodin hallituksen jäsenten, naistoimikunnan ja virkistystöryhmän taholta. Kodilla on hyvä ja tukeva peräseinä.

Eteenpäin elävän mieli. Näin on mieli myös kodissa.

Lähiajan suunnitelmissa on yhdessä kaupungin kanssa rakentaa kaupungin keskustaan palvelu-ryhmäkoti. Alustavat luonnokset on laadittu ja RAY-avustushakemus jätetty. Jos avustus saadaan, alkaisi rakennustyö ensi syksynä. Samalla toteutuisi se päiväkotihanke, johon kaupunki on jo saanut rahoitusta koskevan ennakkopäätöksen.

Toinen hanke on yhdyskatoksen rakentaminen kodin F- ja G-rakennusten välille. Hankkeelle on haettu RAY-avustusta. Jos avustus saadaan, valmistuu käytävä kesällä vuonna 2000.

Kolmantena asiana kodin toiminnan kehittämisessä on tutkia mahdollisuuksia saada kotipiiriin lisää dementia-kotipaikkoja, joko lisärakentamisen tai muutostöiden kautta. Tällaiset rakennushankkeet ovat tällä hetkellä myös RAY:n avustuskohdeluettelon kärkipäässä.

Edellä kerrotut asiat antavat kodin johdolle hyvän syyn kiittää kaikkia rakentamisen vuosista. YK:n julistamasta ikäihmisten vuodesta 1999 on turvallista sastamalakotilaistenkin siirtyä luottavaisin mielin uudelle vuosituhannelle. Koti on tänään kuin uusi ja kuitenkin sen ovet ovat jo 30 vuotta auenneet niille asukkaille, jotka eläkeikään ehtineinä ovat tehneet päivätyönsä tämän seudun rakentamisessa ja kehittämisessä. □



Riiskassa syntyneet Laatokan rannassa jubannuskokolla. Kauno Kuusivuoro (vas.), Sirkka Gran, Aarre Kuusivuoro, Hilja Lehekoinen, Airi Kuusivuoro, Hilkka Pennanen, Pirkko Kilpiäinen, M-L Mattila, Aimo Lehekoinen, Toimi Kuukkula, Raili Väisänen.

Aimo Lehekoinen

Evakkopoika muistelee...

Elettiin jatkosotavuotta 1941. Olin evakkona Rantasalmella Parkuinmäessä. Kotimme oli lähellä lentokenttää. Usein seurasin poikain kanssa lentokoneiden lähtöä kentältä pommituslentoille. Venäläiset pommituskoneet kävivät usein pommittamassa lentokenttäaluetta. Pelokkaina seurasimme sitä ja siitä seurannutta tuhoa mm. metsä syttyi usein palamaan. Näkyväisyys parani metsän palon johdosta, usein makasin poikain kanssa selällämme maaten katsoessamme ilmataistelua. Muistan neljän venäläisen pommituskoneen tulittaneen lujasti aluetta mm. rakennuksia, mutta pian suomalaisten taitavista tähtäysluodeista ne putosivat palavina metsään. Kaikki tämä oli meistä erittäin pelottavaa, mutta jännittävää.

Kotiin Pyhäjärvelle

Elokuussa -41 tapahtui sitten ihme. Isäni ilmestyi kuorma-autonsa kanssa evakkokotiimme ja sanoi, että nyt lähdetään oikeaan kotiimme Riiskaan. Matkalla Pyhäjärvelle 23. 8. -41 olin koko matkan ajan auton lavalla heinien alla. Lehmät ja muut tavarat olivat ym-

pärillä... Ilmahuokkayksiä saimme koko ajan pelätä. Riiskaan päästyämme totesimme venäläisten lähteneen kiireen vilkkaa pois Konevitsasta. Ja tietysti Riiskan alueelta.

Riiskassa

Omaan kotiimme päästyämme alkoi kova touhu. Venäläisten jättämä jälki on sanoinkuvaamatonta. Se oli hirvittävä. Viikkokaupalla kaikki kotona olevat tekivät pitkiä päiviä venäläisten jättämien jälkien puhdistamisessa. Venäläisten lähtö oli ollut nopeaa. Heiltä jäi jälkeen erilaista tavaraa ja eläimiä. Luoteiden ja kirppujen kanssa valvoimme yökaudet.

Marjassa Riiskan metsissä

Koska ruoista oli puutetta, kävimme paljon marjassa. Nuorelle pojalle oli myös jännittävää kantaa kivääriä marjamatkoilla. Vedin sitä usein perässäni mättäältä mättäälle. Desanttien pelko oli yleistä. Tietoja heistä vierähti yhtämittaan eri puolilta Pyhäjärveä. En saanut

kyllä koskaan tosissani kivääriä käyttäen näillä matkoilla. Perunannosto jatkui tammikuulle saakka, koska lumi tuli sulaan maahan estäen jäätymistä.

Vuosi 1942

Kevät tuli aikaisin. Kylvyöt olivat edessä. Iloksimme isä sai 10 vuorokauden viljankylvöloman. Saimme kaikki viljat vappuun mennessä kylvettyä. Alkuvuosi kului melko rauhallisesti. Syksyllä alkoi sitten tapahtua. Suomalaisen johtama saksalais-italialainen laivasto-osasto asettautui Laatokan Sortanlahteen. Tähän lahteen asettautuivat italialaiset torpedoveneet ja lähelle Konevitsaa saksalaiset ponttoonilautat. Molemmat olivat erittäin hyvin varustettu aseilla. Venäläiset pommitajat tiesivät pian niiden molempien tulitehon. Etelä-Laatokalla nämä osastot tuhosivat Suhon majakkasaaren.

Lähtö Riiskasta

Viimeiset kuvat kodista Riiskasta ja Laatokasta ovat olleet aina mielessäni asuessani muualla Suomessa. □

Kyläkirjaston Kuukauslehti.

BSARJA

N:o 1 — 1897.

Omistajat ja toimittajat:
Ylämäki Wallin ja J. S. Juha.

10:s vuosik.

Urpo Vuorenoja

Ylhäiset ja alhaiset

Ensimmäinen suomenkielinen romaani!

Ensimmäinen suomenkielinen romaani *Ylhäiset ja alhaiset* voidaan arvioida uudelleen karkkulais-tyrvääläisen paikallishistorian valossa. Opettaja Urpo Vuorenoja on vertaillut romaanin asiasisältöä historialliseen ajan ja paikankuvaukseen K.J.Gummeruksen ajan Karkussa ja Tyrväällä. Kirjan päähenkilöt ovat tyrvääläisen Vehmaan talon maisemista. Itse tarina kuvaa kirjailija ja pappi Antero Wareliuksen elämää.

Romaanin näköispainoksen (1970) ensilehdelle on kirjoitettu seuraava esittely: "Kaarle Jaakko Gummerrus kirjoitti ensimmäisen romaaninsa *Ylhäiset ja alhaiset* vuonna 1864. Se tuli myös ensimmäisenä suomenkielellä kirjoitettuna romaanina julkisuuteen ilmestyessään Suomettaressa jatkokertomuksena 13.7. - 30.9. 1864. Kaikkiaan 72-osaisena julkaistun teoksen nimi oli Johannes, töllin lapsi. Tuolloin 24-vuotias ylioppilas ja kirjailija oli merkittävä tekijän saman lehden vakituisena kirjallisuusavustajana jo aiemmin käyttämällä nimimerkkiä "I -b -s"(viittaa kirjailijan alkuperäiseen nimeen Karl Jakob Gummerus). Kustannusjohtaja K. J. Gummeruksen isä oli kirkkoherra Alexander Jakob Gummerrus, joka oli

Karkun kirkkoherrana vuosina 1861-1867.

K.J. Gummerus piti romaania pääteoksenaan ja muokkasi sitä vielä, ennen kuin se julkaistiin kirjana vuonna 1870. "Tekijä itse nimitti pääteostaan romaaniksi, ja romaani se luonteeltaan onkin - siinä on melko paljon henkilöitä ja monipolvinen tapahtumien kulku. Jos katsoo sen ilmestyneen jo vuonna 1864, sillä olisi kunnia olla myös ensimmäinen suomenkielinen romaani. (Suomen kirjallisuus, osa III s. 426) *Ylhäisten ja Alhaisten* tullessa 1870 kirjana markkinoille oli samana vuonna jo ilmestynyt vihkoina myös Aleksis Kiven Seitsemän veljestä.

Wareliuksen rakkaustarina

Antero Matinpoika syntyi 14.7.1821 Varilan kylän Sepän talossa. Koulussa hänelle väännettiin sukunimeksi Warelius. Hän oli suomalaisuusmies, suomen kielen viljelyn monipuolinen edistäjä ja kotiseuduntutkija. Ylioppilaaksi hän pääsi vuonna 1843 ja maisteriksi hänet seppelöitiin vuonna. 1847. Pappiksi hänet vihittiin vuonna 1848. Hän toimi mm. Loimaan kirkkoherrana ja Turun tuomiokapitulin asessorina. Hän kirjoitti mm. näytelmän *Vekkulit ja Kekkulit* sekä kaksiosaisen Enon opetuksia, joka oli ensimmäisiä suomenkielisiä luonnontieteellisiä oppikirjoja.

Kirjassaan Antero Varelius, kirjailija-, pappi-, suomalaisuusmies s. 22 Erkki Kaasalainen kirjoittaa: "Kesän 1843 Varelius vietti pääasiallisesti Tyrväässä, missä hän antoi opetusta nuorisolle

kirjoittamisessa Vehmaan tilan piharakennuksessa.

Tästä kurssista valmistui kirjureita, joita riitti naapuripitäjiinkin. Vehmaan suuntaan nuorta miestä veti muukin kuin opetustoimi. Vehmaan tilan omisti tähän aikaan kapteeni, sittemmin majuri Anton Vilhelm von Schantz, kuparimokaksi kutsuttu, koska taistelussa menetetyt nenän tilalle oli valmistettu kuparista proteesi." Hän oli naimisissa Eva Kristina Lovisa o.s. Segercrantzin kanssa. Vareliuksen koti sijaitsi vajaan kilometrin etäisyydellä Vehmaasta, ja viedessään 1830-luvun loppupuolella puolukoita tähän aatelitaloon, kohtasi hän talon tyttären Fredrika Lovisa Natalia von Schantzin (s. 13. 12. 1826), jolloin Anteron sydän tytön kauneuden edessä oli myyty. Esteenä seurustelulle olivat säätynäkökohdat. Tästä tapaamisesta syntyi kuitenkin rakkaus, joka johti onnelliseen avioliittoon ja yhden tyttären syntymään. Epäsäätyisestä rakkaustarinasta sanotaan K. J. Gummeruksen saaneen aiheen rakkauskerptomukseen *Ylhäisiä ja alhaisia*."

Salasanat ja ajan lehtimiestyylit

Teos on rakennettu sen maiseman ja niiden ihmisten muotoiseksi, kuin Karkun Sastamalan vanhan kirkon lähipiiristä löytyi 1860-luvulla. Kirjassa ei näytä olevan yhtään keksittyä elementtiä. Mielikuvitusta on vaatinut ainoastaan se, että Gummerus on rakentanut siihen itse tarinan ja luonut tilanteille ja henkilöille sopivat salasanat.

Uuden Suomettaren toimittajilla oli vaikeuksia sen ajan sensuurin hampana. Toimittajilla oli kuitenkin keinoja selviytyä ongelmista vertauskuvin. Tämä lienee ollut Gummeruksenkin ongelma. Eräänlainen ajan mallityö lienee sovelluksen muodossa nimennomaan Ylhäiset ja Alhaiset, jossa hänen oli muutettava todelliset asiat toisennimisiksi, jottei kukaan voisi sanoa nimeään käytetyn väärin.

Olen etsinyt juttuuni useita esimerkkejä, jotka mielestäni ovat vahvoja osoituksia siitä, että Gummerus ei todellakaan keksinyt itse omassa nerouudessaan romaaninsa henkilöitä ja tapahtumia, vaan lehtimiesmäisesti, melkein aikaansa edellä olleena, käytti hääkääleättömästi hyväkseen Tyrvään ja Karkun alueen ihmisiä ja tapahtumia. Hän kuvasi hetkittäin pilkuntarkasti elävää elämää ja todellisia henkilöitä kohtaloinen. K. J. Gummerrus asui isänsä mukana Karkun pappilassa 1860-luvulla, jolloin hän jatkokotomustaan kirjoitti. Koko kirja sai nimensä juuri Karkun tienoon herrasväen ja talonpoikien sekä näiden säätyerojen kuvauksesta.

Kyläkirjaston kuvalehti ylisti omaansa

Gummeruksen oma Kyläkirjaston kuvalehti hehkutti päätoimittajansa nerokkuutta seuraavaan tapaan vuonna 1899: "Kyläkirjaston Kuvalehden B-sarja tahtoo aloittaa uuden aikajaksonsa esittämällä sen miehen kasvojen piirteet, joka tälle lehdelle on läheisempi ja lukijakunnallemme tutumpi kuin kukaan muu ja jonka nimi jo vuosikymmeniä on elänyt koko suomalaisen kansan lämpimässä tiedossa ja tunnossa. Ensi kerran on nyt kuvalehdellä ilo kuvata rakastettu kirjailija ja toimittaja, maisteri Kaarle Jaakko Gummerus.... kun hän ryhtyi romaaneja ja novelleja kirjoittamaan, ilmautuivat heti hänen voimakkaimpina ominaisuuksinaan vilkas kertomatapa ja rikas kuvituskyky. Nämä ominaisuudet ovat -sitten läpi hänen koko elämänsä pysyneet yhtä vaikuttavina, joten ne lähtemättömästi ovat juurtuneet Gummeruksen luonteeseen.

Paremmilla aseilla varustettuna ei nuori kirjailija voi lähteä hengen taisteluun. Gummeruksen ensimmäisestä suuremmasta "uutelosta" Veljekset, julkaistu v. 1842, lausui J. V. Snellman muun muissa: "tuo nähtävästi nuori tekijä osottaa vilkasta mielikuvitusta ja esitystavassa on reippautta ja lentoa, jotka eivät ole tavallisia".

"Kun Ylhäiset ja Alhaiset oli ilmestynyt, tunnustettiin hänet taasen, mielikuvituksesta rikkaammaksi ja yleisem-

min käsitetyksi suomalaiseksi kirjailijaksi.

Suomalainen kaunokirjallisuus oli näihin saakka vielä ollut kapaloissaan. Se oli Gummerus, joka yhdessä tuokiossa astui uuden kirjallisuuden ensimmäiseksi tienraivaajaksi ja huomattuimmaksi edustajaksi. Siinä hänen merkittävyytensä suomalaisen kirjallisuuden historiassa". ... Näin siis kirjoitti Kyläkirjaston kuvalehti 1899.

Kirjan alku oli puutteen kuvausta

*Korvessa oli kotomme
maantiellä maja-sijamme;
Karhut kanssa-kumppanimme
Ei mieli mesiä tehnyt,
Kylki kuuta kasvattanut
Pahan pakkasen käsissä
Kovan ilman kouratessa,
Hengen hädäs, helteheissä.
Wanha runo.*



Kaarle Jaakko Gummerrus nuorena.

" Satakunnassa oli tämän vuosisadan alkupuolella tölli, jonka pellot, kertomuksemme alkaessa, halla viisi vuotta oli peräsyttään tyhjäksi pannut. Kuudes kesä oli tullut, oli kulunut puoleksi.

Tämä tölli oli sijansa saanut synkässä metsän korvessa, kaukana muista ihmisistä. Tölli itse ei ole mikään eriskummallinen; ei, päinvastoin on se aivan tavallinen. Tölli oli sisustaan semmoinen kun useat töllit siihen aikaan olivat, se on: huone, jonka owinurkassa oli takka, lakeinen eli räppänä katon keskellä, josta sawu pääsi kulkemaan, lawitsat ja wuotehet seinäin kiinni iskeytyt; periseinän wieressä kaitanen, pitkä, haarajalkainen pöytä - siinä oli kaikki, ainakin Metsämaassa.

Paikka paikan nimittää. Tölli oli met-

sän korvessa, siitä nimensä: Metsämaa.

Panan tähän lisäksi: pari arkkua, muudan puinen lusikka, pata, härkin, ruhmo ja pari kirvestä, niin on siinä kaikki huonekalut, ellei lehmää, joka ovensuussa seisoo ja porsasta, joka kaadetun kätkyen alle nuuskii, tahi päreitä orrella taikka ape-kiulua ja petäjä-ammetta lue huonekaluiksi.

Metsämaata kutsuttiin torpaksi, vaikka se oli niin vähäinen, että sen isäntä teki ainoastaan yhden päivän wiikossa kartanoon. Muita maksuja oli woi-naula joka kesä lehmästä kirkkoherralle ja päivätyö kirkkoherran ruoassa pappilaan. Tuohon lisäksi maksettiin isännältä, emännältä ja appi-ukolta vähäinen henki-raha kruunulle. Lapsia oli Metsämaassa kuusi, waan ne oliwat vielä nuoria, wanhin 18, nuorin 7 wuotinen.

Appiukon nuoruudessa kylvettiin Metsämaassa puolen tynnyriä, kaksikappaa ja kaskeen kappaa neljatoista. Nyt kylwettiin wiisi kappaa, wäliin kahdeksaan kaikesta.

Muutamia vuosia takaperin saatiin pellostä wiisi tynnyriä. Nyt kuorittiin petäjät pellon ympärillä leiwäksi!

... hallavuoden jälkeen lapsista Kyösti, Sakari ja Liisa lähtivät palvelemaan. Lehmä jäi, mutta porsas myytiin. Joulun edellä kuoli anoppi. Sekin hallan seuraus. Petäjä ei häntä elättänyt. Jaakko, Eewa pikku- Jaakko ja Kaisa olivat waalean keltaiset. Surullista nähdä tätä köyhää perhettä. Nuorin poika (Johannes) oli ainoa, jonka poskilla vielä waalea kukoistus asui...."

Metsämaa- niminen kylänkulma on edelleen Tyrväällä ja se on hyvinkin esikuva kirjan tollin paikalle. Niiltä kulmin käytiin kerjuulla Tyrvään Kaukolan puolen taloissa vielä tällä vuosisadalla. Tyrväällä annettiin rautatieaseman takana olevalle käsityöläiskylälle siihen viittaava nimikin: Nälkälänmäki. Tosin tässä pitää huomauttaa, että kirjan todellinen päähenkilö, Antero Warelius, ei asunut Metsämaalla vaan Varilassa. Ja hänen sukunsa oli Huittisista kotoisin. Mahtoiko Gummerus sitä edes tietää.

Wareliuksen tarina

Ensimmäisen matkansa Turkuun Johannes tekee äitinsä kanssa ja ...siellä mentiin Tiina-tädin luo, äidin sisar, jolla oli tytär Anna. Tiina-täti teki waatteiden pesulla rahaa ja eräs hänen asiakkaansa oli "Majori -s". Tällä oli vain hänen kaunis tyttärensä Maria, johon Johannes (kirjan päähenkilö) rakastuu, mutta ei voi rakkauttaan edes tunnustaa pitkään aikaan, sillä säätyläisten ja maalaistöllin väli on mahdottoman suuri. Talonpoikaisuus, joka nostettiin esiin etenkin riitatilanteissa, oli pit-

kään esteenä nuorten rakkaudelle. Majorin asuntoa vastapäätä oli kirja-kauppa, josta Majorin rahalla Johannes sai ensimmäisen kuvakirjansa ja Uuden Testamentin. Todellisuudessa Warelius sai Englandin ja ulko-maiselta biblia-Seuralda Londonissa toimitetun Stocholmissa prändätyn Uuden Testamentin Tyrvään seurakunnalta rippilahjaksi 1836.

Turussa tarinalla on suppeat puitteet, mutta Karkussa koko kulttuuri ja ta-
pahtumat kuvataan todellisesta elämästä. Topelius lienee antanut maisemaku-
vauksiin virikkeitä.

"Harmaalan kartanossa (Karkussa) asui parooni. He olivat sukua Majori -
sille. Parooni Klaus oli Harmaalan nuori, tuleva isäntä. Harmaala on R-
weden [Rautaveden] rannalla. "R-wesi on kirkas ja tyyni. Wähäistäkään lainet-
ta ei näy. Maa seisoo wehriäisessä pu-
wussa, ruusut ja kukkaiset owat awan-
neet kruununsa. Aurinko lämmittää niit-
tä suloisilla säteillään. Wuorten haltijat [Pirunvuori luolineen] owat peläten
päiwää paenneet luolihinsa. Saaret pei-
lailevat itseään tyneeseen; linnut tu-
hansittain laulavat ja wisertelewät. Kaikki on kaunista R-wedellä ja R-we-
den seuduilla. - Mutta tämä aamu on-
kin juhannusaamu, keskikesän juhla-
päiwä."

Romaanin II osassa kuvaukset jatku-
vat mm. Pirunvuoren Lemmon luolas-
ta, johon on siirretty suoraan vanha
kansantaru: Taru kertoo Karkun kuu-
luisista kupariseipistä, jotka olivat saa-
neet taitonsa Lemmolta. Lempo ja kris-
tinuskon edustaja, pappi taistelevat pi-
täjäläisten sieluista. Kirjassa juoni on
raivostuttavan hidas, mutta niin oli rak-
kauden luvallinen kehittyminenkin
usein hyvin tuskallista. Tätä raastavaa
odotuksen aikaa Gummerus täytti mo-
nin mielenkiintoisin kuvauksin, jotka
hän jatkuvasti otti todellisesta elämästä.

Turun palo

Gummeruksen teksti on hyvin elä-
vää, kun hän kuvasi kirjaan siirtä-
mänsä Turun vuoden 1827 tulipalao.
Turku oli Suomen suurin ja parhaiten
rakennettu kaupunki. Sen asukasluku
oli syyskuun 4. pnä 1827 noin 13 000
asukasta.

Suomen kirjallisuus III s. 426 kehuu
palon kuvausta kirjan erääksi parhais-
ta kohdista. Näin eittämättä onkin. Var-
sinkin kun Gummerus sisällytti palon
syttymissyynkin kirjan juoneen!

"Silloin kuului, kello lähes 9 illalla,
kamala huuto pohjoisesta päin: "Wal-
kea on irti." "Sammutetakoon", sanoi
raatimies, kun sai kuulla aina Aningaisten
mäellä waaran olewan. ... "Anin-
gaisten mäki palaa", huudettiin kadul-

la. Majori, Maria ja Anna sanoivat:
"Kiitos Jumalan! Ei meillä ole waaraa."
Porwari Hellmannin ja lähimmäiset ta-
lot owat yhtenä tulipesänä. Tulen lie-
huwa moni-teräinen nuoli lipoo jo
kieltänsä ja ympäri Hellmannin karta-
nopihaa juoksee liehuwa sihistävä tali.
Hätä on käsissä. Hädän keskellä kuul-
laan monen kiroowan sitä, joka tähän
on syyllinen. Syyllisenä pidetään
palveluspiikaa. Onko hän syyllinen?
Kiehuwan talipatansa wieressä hän oli
istunut; hän on rouwan mentyä somiin
unelmiin waipunut Tuomiokirkon
kellot soiwat! - Jo tietää Turku, että
Turku palaa, waan mitä woi se siihen
..." " Mikä kumma! Ilma ja tuli owat
palaneita papereita täynnä, jotka liehu-
wat tuulen käsissä? Ne owat Suomen-
maan kalliimmat muistot, jotka nouse-
wat taiwaalle, loistawat ja sammuwat. -
Ne owat aarteita akatemian kirjastosta,
joita walkea lainaa. Tuuli ei ole tynty-
nyt vähään. Se on siltaan asti kulkenut
ja tullut Aurajoen toiselle puolelle. Por-
mestari Hälströmin kakskertaiseen
huoneeseen pistäysi se. Ei ottanut sitä
kukaan vastaan, se jäi sinne ja lähetti
seuransa - kiiwaita tulinuolia - ympäri.
Silloin lakkasi kaikuwa ääni kuulumas-
ta. Kellojen soitanto ei kestänyt tulen
kanssa kilpaillessa Ja kun ne waikeni-
wat, nousi hirmuisempana tuli. Mutta
tuuli ja tuli owat aina olleet sowinnos-
sa. Uudenmaankadun warret, Mätä-
järwen kaupungin osuus yhdistyiwät
weljeinsä kohtaloon Koko Turku joi
samasta pikarista"



Kaarle Jaakko Gummerus työhönessään.

Äidin kanssa maailmalle

Johannes pääsee äidin kanssa Tur-
kuun katselemaan kaupungin ihmeitä
ja kerjäämään ruokaa. Samoin Antero.
Warelius oli kurillinen ja näsäviisas jo
lapsena, joten Johanneksen kinkerim-
matka vastaa suurin piirtein E. Kaasa-
laisen selostusta Wareliuksen erinoma-
isesta lukutaidosta; "Pappi kysyi Antero-
lta vain silloin kun kukaan muu ei
osannut."

"Koko rippikoulu oli Anterolle haus-

kaa pelinpitoa" "Ei kirkkoherra tahto-
nut päästää Anteroa ripille sinäkään
vuonna ..."

Gummerus kirjoitti: s. 20, "Johannes
Jaakonpoika Metsämaa!" huusi kirkko-
herra. Ei wastausta. "Ellei se ole se sa-
ma poika, joka äsken wei raamattuni ja
jota turhaan olen hakenut", sanoi luk-
kari..."....."Tässä olisi minun poikani
Johannes, jota äsken kaipasitte. Hän
on, waikka nuori, paras lukemaan ko-
ko kylästä." "Pitkittäköön, niin hän tu-
lewana vuonna on paras lukemaan
koko seurakunnassa, wastasi kirkko-
herra, joka oli tuskaantunut.

Niin kävi Johanneksen kinkereillä."
Rippikoulussa oli Tyrvän uusi kirkko-
herra Herman Hellén oli havainnut An-
teron teräväpäisyyden ja alkoi pommit-
taa poikaa kaikenlaisilla kysymyksillä,
saamatta häntä

hämmentymään...." Kirkkoherra
Hellén ei suostunut opettamaan pojalle
ruotsia, koska tämä oli rippikoulussa
ollut ilkkurinen. Äiti kääntyi pitä-
jänapulaisen Henrik Saloniuksen puo-
leen saadakseen pojalleen ruotsin
opettajan ja onnistuikin tässä. Kirkko-
herra tuli myös avuksi ja ratkaisi henki-
lökohtaisella opetuksellaan ja panok-
sellaan Johanneksen opintielle pääse-
misen. Juuri näin oli aidon oli Ware-
liuksenkin laita.

Gummeruksen kertoma vanhan
kirkkoherran kuolemakin toistuu Ware-
liuksen todellisessa elämässä miltei
rippikoulun käymisen vuonna. Tosin
uusi kirkkoherra Hellén tulee Tyrvällä
virkaan vasta 1836. Juoni kuitenkin yht-
yy tässäkin todellisiin tapahtumiin.

Pitäjän ylhäiset pitivät romaanin kes-
kustelukatkelmien perusteella Johan-
nesta puolihulluna kirjatoukkana. Ilvei-
levä ja nokkaviisas maisteri olisi herro-
jen mielestä ansainnut korvaläksytyk-
sen. Romaanihakmo vastasi tässäkin
hyvin esikuvaansa.

Romaanin muut henkilöt?

Heille kaikille voidaan hakea esiku-
via Gummeruksen ajan karkkulaisista
taloista. Heidän luonnekuvauksensa ja
sukulaisuussuhteensa avautuvat myös
muista Karkun senaikaista herraskult-
tuuria kuvaavista kirjoista, kuten esim.
Väinö Selanderin useista Karkkua kä-
sittelevistä kotiseutukirjoista. Samoin
Karkun talvikuvauksessa kertoo Katri
Bergholm kirjassaan: Paljon toivoa,
paljon toteutumista vuodelta 1946.

Näin tarkasteltuna Kaarle Jaakko
Gummerrus on tehnyt kirjallaan suuren
palveluksen, ei ainoastaan kirjallisuuden
historian parissa askarteleville,
vaan myös karkkulais-tyrvääläiselle ko-
tiseutututkimukselle. □



Tutkija Pilvi Peltomaa keskustelelee professori Antero Kallion kanssa Impolan pihamaalla kesällä 1998. Taustalla seuraavat Poppoon veteraanit Aarne Silveri, Viljo Majasaari, Valto Saunanoja ja Raine Jokisalo.

Matti Santa

Tyrvääläisyys kannusti rintamallakin

Jyväskylän yliopistossa piti vammalainen opiskelija Pilvi Peltomaa 7. 5. 1998 Suomen historian proseminari-esityksen aiheesta: "Valtakunta vastaan Vammala – vertaileva tutkimus valtakunnallisen ja 6./JR 60:n rintamakarkuuden välillä syksyllä 1941". Kiinnos-

tuin esitelmästä sen vuoksi, että olin edellisenä vuonna saanut valmiiksi tutkimuksen kohteena olleen komppanian vaiheista kertovan kirjan nimeltä Impolan Poppoo. Tuossa yksikössä vallinneesta hengestä olin kirjoittamiseksi aikana saanut käsityksen, joka vastaa

eräissä piirteissä Pilvi Peltomaan tutkimustuloksia.

Pilvi Peltomaan isoisa Mauno Peltomaa oli Impolan Poppoossa haavoittunut veteraani, mikä selvittää nuoren opiskelijan kiinnostuksen aiheeseen. Pilvi Peltomaa ei kuitenkaan koskaan päässyt keskustelemaan sodasta vaarinsa kanssa, sillä hän oli vasta viisivuotias tämän kuollessa. Hänen ikäluokalleen on ominaista halu palata juurilleen myös sotiemme tapahtumissa. Tämä saikin hänet tutustumaan Impolan Poppoota koskevaan kirjallisuuteen, josta löytyi kiinnostava yksityiskohta – karkuruus – yliopistossa tehtävän tutkimuksen aiheeksi.

Tutkimuksessaan Pilvi Peltomaa vertaa Impolan Poppoossa esiintynyttä karkuruutta vastaaviin ilmiöihin valtakunnallisesti. Tarkasteluajankohtana 6./JR 60:ssä on kirjattu 32 karkaamista-pausta, mikä määrä on pienempi kuin muissa vastaavissa olosuhteissa hyökänneissä kiväärikomppanioissa. Tutkija kirjoittaaakin, että "karkuruusluvut eivät olleet kovinkaan suuret". Tutkimus osoittaa myös sen, että karkuruuden syy ei Impolan Poppoossa ollut poliittinen, vaan takana olivat inhimilliset tekijät: rankat sääolosuhteet, ruoan

puute, runsas kaatuneiden ja haavoittuneiden määrä sekä vielä Petroskoin valtauksenkin jälkeen jatkunut yhtämittainen eteneminen, jonka päämäärä ei ainakaan joukoilla ollut tiedossa. Pilvi Peltomaa päätyykin toteamaan: "Karkuri ei Impolan Poppoossa ollut maanpetturi, hän oli ihminen."

Olen omassa Impolan Poppoon kirjassani todennut saman karkuruuden vähäisyyden ja sen ajoittumisen nimenomaan myöhäiseen syksyyn 1941. Perusteluksi tälle "komppaniauskollisuudelle" olen maininnut 6./JR 60:ssä alusta alkaen vallinneen hyvän hengen, josta on ilmennyt todisteita aivan juhannuksen alla 1941 tapahtuneesta perustamisesta lähtien ja jonka olen nähnyt kumpuavan ylös tyrvääläisestä maaperästä.

Jalkaväkirykmentti 60:n 6. komppania perustettiin Tyrvään Vinkkilän kylän Impolan talossa 18. 6. – 24. 6. 1941 välisenä aikana lähinnä vain tyrvääläisistä miehistä. Perustaminen sujui häiriöttä, eikä varsinaisia kieltäytymisiä esiintynyt. Niinpä komppania oli lähtöpäivänä 24. 6. täysivahvuinen. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että saman rykmentin Virroilla perustetuissa 5:ssä ja 8:ssa komppaniassa oli yhteensä 64 kieltäytyjää. Voimakas sitoutuminen velvollisuuden täyttämiseen Tyrvällä johtui varmaan paikkakunnan maltillisesta luonteesta ja siitä, että pienellä paikkakunnalla miehet tunsivat toisiaan eikä haluttu erottautua muista. Häiriöttä tapahtunut perustaminen oli varmaan omiaan luomaan komppaniaan hyvää henkeä ja yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Halua esiintyä tyrvääläisenä todistaa se, että varsin pian 6./JR 60 sai nimen Impolan Poppoo. Komppanian miehet eivät tahtoneet kätkeytyä vain numero- ja kirjaintunusten taakse, vaan joukolla piti olla selvä kotiseutuun liittyvä nimi, josta se tunnetaan.

Tyrvään asemalta juhannuspäivänä lähteneen joukon hioutumista yhteen auttoi vielä se, että kuljetus rintamalle pysähtyi ensin neljän päivän ajaksi Riihimäelle ja sitten ajaksi 1.–11. 7. Tuupovaaran Koveroon Lastujärven rannalle. Jälkimmäinen pysähtyminen johtui siitä, että 1. Divisioona, johon Impolan Poppoo kuului, oli hyökkäyksen alkaessa määrätty armeijan reserviksi.

Päiviä Lastujärvellä komppaniaan kuulunut nykyinen professori, silloinen luutnantti Antero Kallio arvioi muisteluissaan, että "tuo parin viikon tutustumisaika oli yhteishengen luomiseksi tärkeä". Näin varmasti olikin. Jos olisi heti jouduttu suoraan taisteluihin, komppania olisi pysynyt hajanaisena. Nyt aseveli tuli tutuksi, ja kun useita kuukausia jatkuneet kiivaat taistelut sit-

ten alkoivat, kaikki miehet tunsivat kamppailevansa ei vain omasta, vaan myös koko poppooon ja sen jokaisen aseveljen puolesta.

Rauhallisissa oloissa vietetyt päivät toivat kuitenkin mieleen myös kotiseudun Tyrvään ja elämän siellä. Niinpä Kalle Stormi kertoi, että hän sopi Kustaa Ala-Pohjan kanssa savenotosta Ojajärveltä. Eläteltiin toiveita sodan nopeasta päättymisestä. Savi jäi sitten ajamatta, kun Kustaa kaatui Karhumäen valtauksessa.

Lastujärveltä lähdettyä 6./JR 60 saapui 19. 7. vanhalle Suomen ja Neuvostoliiton rajalle. Eräissä yksiköissä oli esiintynyt kieltäytymisiä ylittää raja, koska talvisodan rauhassa menetetty alue oli nyt vallattu takaisin. Impolan Poppoo joi rajalla kahvit, ja rajan ylityksestä puhuttiin puolesta ja vastaan. Kun komppanian päällikkö sitten nousi, astui rajan yli ja kehotti seuraamaan, joukko lähti täysilukuisena liikkeelle; joku ehkä hieman jupisten vastaan. Komppanian henki piti!

Impolan Poppoon taistelut alkoivat 22. 7. 1941 ja ne jatkuivat miltei taukoamatta viisi kuukautta Karhumäen valtaukseseen 6. 12. saakka. Taisteluissa näkyi hyvin se yhteenkuuluvuus, joka komppaniassa vallitsi. Miehet tunsivat vahvuutensa, ja se innosti uhrautuviin suorituksiin; me teemme sen. Se nostatti myös vertailua muihin komppanioihin ja tietynlaista ylpeydetunnetta omasta joukosta. Tästä pari esimerkkiä.

Hyökättäessä 31. 7. kohti Nuasjärveä Impolan Poppoo saavutti runsaita tappioita kärsittyään erinomaiset asemat Makkarakukkulalla. Vierellä taistellut 5. komppania ei kuitenkaan päässyt läpi ja Impolan miehet saivat käskyn vetäytyä, vaikka varustelut olivat jo käynnissä. Valto Saunanoja muistelee: "Kirottiin koko 5. komppania, kun se ei uskaltanut marssia perässä jo valmiiksi avattua tietä."

Vastaavanlainen tapaus sattui myöhemmin lokakuussa lähestyttäessä Kontupohjaa. Silloinkin Impolan Poppoo oli päässyt tavoitteeseensa, mutta joutui vetäytymään takaisin lähtöasemiin, koska 7. komppania vierellä ei päässyt etenemään. Tämä komppania oli pahasti vajaalukuinen sen takia, että suuri osa miehistä oli kieltäytynyt lähtemään teltoilta. – Edellä kuvattu tapahtui siis syksyllä, jolloin olosuhteet olivat jo käyneet hyvin vaikeiksi ja Impolan Poppoossakin oli esiintynyt karkuruutta. Pilvi Peltomaa tutkimuksen mukaan Impolan miesten karkaamiset eivät kuitenkaan esiintyneet kiivaimman taistelun aikana, vaan silloin kun komppania vetäytyi pariksi päiväksi pois etulinjasta. Tositilanteessa kannettiin siis vastuuta joukosta.

Henkeä joukoissa hoidettiin myös yhteydenpidolla kotiseudulle, mutta se tapahtui miltei yksinomaan postin välityksellä. Kirjeiden ja pakettien kuljetuksessa oli hyökkäysvaiheen aikana kuitenkin vaikeuksia. Lomalle pääsivät ensimmäiset poppoolaiset vasta loka-kuun 1941 lopulla; siis yli neljä kuukautta lähdön jälkeen. – Kotikylän vieras saapui käymään rintamalla heti, kun se tilanteen vuoksi oli mahdollista. Lokakuun lopun lepovaiheen aikana vänrikki Kalle Liuhala kävi Tyrvään suojeluskunnan edustajana poikia tervehtimässä ja kertomassa kuulumisia. – Virallisempia vieraita olivatkin sitten Tyrvään kunnan ja seurakunnan lähettämät Väinö Pietilä, Eero Harsu, Artturi Ojanen ja Viljo Lauro, jotka vuoden 1942 puolella saapuivat tapaamaan Impolan Poppoon miehiä Maaselän kannakselle.

Hyvää veljeshenkeä ja huolta läheisistä kaukana Tyrvällä osoittaa pataljoonan päiväkäskystä ilmenevä, että Impolan Poppoon miehiltä oli aikana 15. 8. – 10. 11. 1941 – siis kiivaiden taistelujen päivinä – kerätty päivärahoista avustuksia aseveljen ja kotirintaman hyväksi yhteensä 6.152 markkaa.

Viime sodissamme taistelleet komppaniat perustettiin saman paikkakunnan miehistä kuten Impolan Poppoonkin miltei yksinomaan tyrvääläisistä. Tällainen käytäntö kannusti varmaan komppanian miehiä uhrautumaan, sillä taisteltiinhan tavallaan oman kotiseudun puolesta. Se helpotti myös molemminpuoleista yhteydenpitoa etulinjan ja kotirintaman välillä, mikä taas ylläpiti komppanian henkeä. Paikallisuudesta oli kuitenkin myös se seuraus, että kun komppania joutui ankariin taisteluihin ja kärsi suuret tappiot, menetykset koituivat yhden paikkakunnan osaksi. On muistettava vain Impolan Poppoonkin paljon puhuttelevat luvut hyökkäysvaiheessa: 49 kaatunutta ja 131 haavoittunutta puolen vuoden aikana. Kriittisissä tilanteissa joukon asevelihenki ponnisti sen miehet kunniallisiin uhrautumiin. Tästä olkoon hyvänä esimerkkinä professori Antero Kallion kuvaus haavoittumisestaan: "Kun sain vain muutamien metrin etäisyydeltä ammuttuna kohtalokkaan iskun rintaani, menetin heti tajuntani. Impolan Poppoon miehet tekivät yhden sankariteon, joka pelasti elämäni. He työnsivät viholliset pois niin kauaksi aikaa, että ottivat minut harteilleen ja kantoivat muutaman kilometrin jsp:lle. Ilman poikien mieleen syöpyntää ajatusta "kaveria ei jätetä" olisin joutunut vihollisen käsiin ja mitä suurimmalla todennäköisyydellä menehtynyt haavoihini." □

Myllytarinaa Pesurinkoskelta

Kokemäenjoen yläjuoksulla, Sastamalan ja Ylä-Satakunnan alueella Vammalassa laskee Ylistenjärvi vetensä Pesurinojaa myöten Kokemäenjokeen.

Pesurinojan juoksun varrella on kaksi ruohojärveä Keskistenjärvi ja Tapiolanjärvi, lisäksi muinoin on ollut järvi nykyisen Koivulankylän alueella ja nykyisen Pesurinkosken kohdalla on ollut korkea soraharju joka on estänyt veden virtauksen pohjoiseen nykyisen uoman suuntaan. Veden virtausuunta oli Tyrväänkylän koulun takamaaston ja Näntölän-Soinilan ojauman kautta Kokemäenjokeen.

Aikakirjat eivät kerro milloin Pesurinkoski on syntynyt, mutta joku kulkija tai luonto itse on antanut alun veden virtaukselle Pesurinkoskessa ja virtaus on ollut äkillinen ja voimakas koska kosken alapuolella on hiekkaiseen maastoon syntynyt n. 100 m leveä ja 300 m pitkä syväne ja samalla koskeen on tullut korkeutta n. 13,5 m.

Maininnan arvoiset ovat myös Pesurinkalliot, jotka sijaitsevat kilometrin verran etelään ja josta viime vuosisadan viimeisenä vuonna on tuotu vielä kunnossaolevan Roismalan myllyn rakennuskivet.

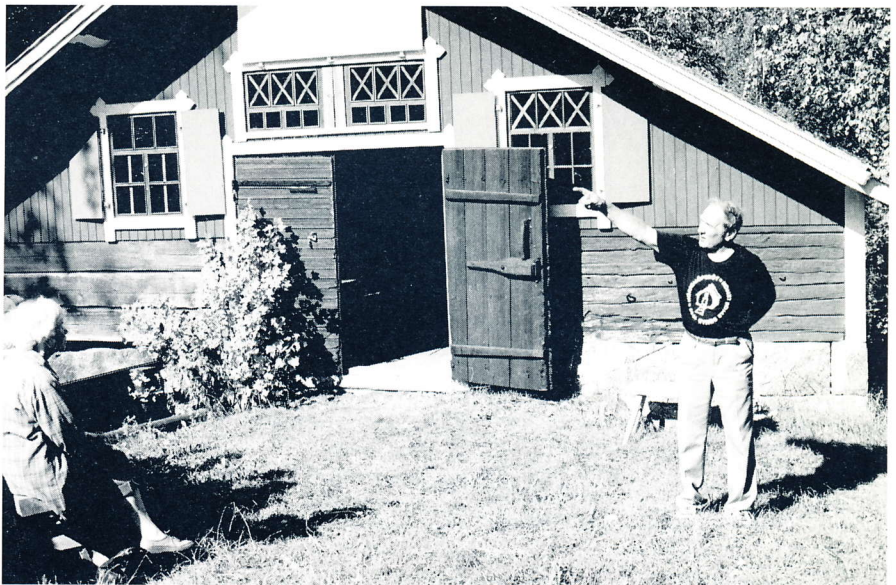
Aikakirjat, eikä myöskään perimätieto kerro, milloin ensimmäinen mylly on rakennettu koskeen, mutta useampi sata vuotta sitten kuitenkin. Etelä-Suomen koskien vastaavat myllyt ovat aloittaneet toimintansa jo 1500-luvulla.

Pesurinkoskessa on ollut kolme myllyä: ylinnä kosken niskalla on ollut Tapiolan-Koivulan lahkon mylly ja osakkaina mainittujen kylien n. 10 taloa, keskinen mylly, vielä kunnossa oleva on Roismalan-Marttilan lahkon ja osakkaina mm. Napparin, Junttilan, Ponton, Vilppalan, Torran, Maijalan, Hyrkin, Hopun, Tuomiston ja Heikkilän tilat.

kosken alaniskalla Tyrväänkylän lahkon mylly jossa osakkaina Tyrväänkylän, Näntölän ja Alasenkylän sekä Soinilankylän tiloja.

Pesurinkoskesta alavirtaan n. 200 m on ollut Karkun Paavin talon jalkamylly ns. Hiirikoskessa.

Kerrottakoon, että myllyjen historiaansa on ollut myös riittä-asioita veden korkeudesta, myllypaikoista ja muutoshakemuksia mm. kiviparien määristä. V. 1889 on Turun ja Porin läänin kuvernööri antanut päätöksen katselmuksen perusteella, jossa todetaan että veden



korkeutta ei saa nostaa yli merkityn rajan ja että mm. myllylahkoilla on ylimuistoinen nautintaoikeus koskeen ja myllypaikkoihin.

Tapiolan-Koivulan mylly oli puusta rakennettu, mylly oli ns. alavesiratasmylly (rattaan halk. n. 4 m ja lev. n. 1 m), myllyssä oli 1 jauho- ja 1 ryynikivipari. Myllärinä mainitaan mm. Kristian Selin

Tämä vesiratas antoi myös käyttövoiman pärehöylälle ja katkaisusahalle kevätkuukausina.

Päreitten tekijänä tunnettiin Vilho Ristevirta. Mylly purettiin v. 1949.

Roismalan-Marttilan mylly on kivistä rakennettu ja kivet on tuotu jo aiemmin mainitusta Pesurinkalliosta talvella 1899, mainittakoon että kiviseinien korkeus on n. 5 m ja lev. n. 1 m, mylly lepää ns. pehmeällä jalustalla 1,5 m lev. ja 0,5 m syvä, joka on täytetty hiekalla, sammaleella ja kivenpalasilla, eli toimii tärinän vaimentajana.

Mylly on ns. ylavesiratasmylly (rattaan halk. n. 5 m ja lev. n. 1,5 m) myllyssä on 4 jauho- ja 1 ryynikiviparia, vesi johdettiin rattaaseen vesiruuhella.

Mylläreinä ovat toimineet mm. Kalle Pesuri, joka myös rakensi poikansa Kallen kanssa nykyisen myllyn, lisäksi mylläreinä ovat olleet Ville Mäkinen, Vilho Tuomisto, Urho Rantanen ja viimeksi Yrjö Rantanen.

Tyrväänkylän-Näntölän-Alasenkylän ja Soinilan mylly on rakenteeltaan kuin Roismalan mylly, mylly oli aiemmin ylavesirattaalla toimiva, mutta on muu-

tettu sähköturbiinikäyttöiseksi 30-luvulla, myllyssä oli 2 jauho- ja 1 ryynikiviparia, mylläreinä ovat toimineet samat kuin Roismalan myllyssä.

Tyrväänkylän myllyn tontilla on ollut myös kaksi sahalaitosta, vuosisadan loppupuolella ja tämän vuosisadan alkupuolella on Ville Mäkisellä ollut vesi-voimalla käyvä lankkusaha.

V. 1915 rakensi Vilho Tuomisto kyseiselle tontille ns. raamisahan, joka aluksi kävi vesi-voimalla sekä ratas- että turbiinikäyttöisenä, mutta jo 30-luvun alusta höyryvoimalla, sahaten myös vientisahausta aina sotavuosiin saakka, saha toimi v. 1964 jolloin se purettiin.

V. 1967-69 myllyt jauhoivat viimeksi, silloin näet tulivat käyttöön vasaramyllyt, mainittakoon vielä, että kun koskessa vyöryi paljon vettä, kivet pyörivät vinhasti ja hetkessä myllypussi jauhettiin, mutta esim. talvella kun pakkasta oli 30°C, kesti pussin jauhatus 4-6 tuntia.

Myllärien asuinpaikkana oli Pesurin torppa, Tuomiston talo, Seliini, Rantasen talo ja Myllypirtti, jossa myös pitkämatkaiset saivat makuusijan ja hevoselle paikan.

Tarina ei ole mikään ellei puhuta myllytontuista, tontut olivat myllärin lemmikkejä ja saivat häneltä oivat puuroaineokset, ei pidä unohtaa myllyrotta, joiden kanssa viisas mylläri teki sopimuksen niin että myllyn parvella piti aina olla kasa jyviä ja alakerrassa kasa jauhoja, silloin säkit säilyivät ehjinä. □



Viisi reissua, 62 henkilöä ajelulla Ellivuoren Hotellin uuden osan avajaisiin 16. 8. 1981

Vesiliikennettä Rauta- ja Kulovedellä

Eila Veko

Veko-alus valmistui keväällä 1964 Alvar Tanon veneveistämöllä Karkun Kiuralassa. Kotiseutu- ja matkailuyhdistys olivat kiinnostuneita vesillä liikkumisesta, puheenjohtaja Olavi Kallionien johdolla. Hotelli Ellivuori oli valmistunut ja Kalevi Vekon uusi alus aloitti taksiliikenteen turisteille. Ensimmäisenä kesänä oli reittiliikenne Ellivuori-Vammala välillä, mutta tilausajo oli parempi. Veko hommasi kipparin paperit yhdessä Ensio Mutasen kanssa, kävivät Raumalla merikoulun rehtorin tentissä. Paperit olivat merenkulkupalituksen hyväksymät. Alus myös katsastettiin joka vuosi.

Rehtorin ensimmäinen kysymys oli: – Mikä on laiva?

Kalevin kommentti: – Se on veden päällä liikkuva esine, olkoon se sitten lastu, kaarna tai isompi alus.

Rehtori: – Oikein, olette ensimmäinen, joka on osannut vastata tähän kysymykseen.

Ostivat samalla reissulla myös kapteenin lakit, jotka komeilivat auton ta-

kalasilla kotiin ajellessa. Vekolle venehommat olivat jo ennestään tuttuja, sillä v. 1952 ostivat veneen porukalla Olavi Janhusen kanssa Tampereen Armonkalliolta Pentti Silvolta. Summan veneveistämön valmistama 7,5 metrin pituinen kalastajamallinen, hytillinen alus, joka oli ollut Suursaaren vesillä Suomenlahdella. Vene hommattiin uitto- ja hinaustöihin aikoinaan, joka sitten myytiin.

Osuuskauppa Sastamalan johtajat Aatto Palonen ja Veikko Kupiainen suunnittelivat venepalveluja huviloille. Aloitettiin v. 1965 kestäen kahdeksan kesää vuoteen 1972. Osuuskauppalehti Yhteishyvässä oli artikkeli siitä ja elokuvakin tehtiin, mutta Vekot eivät ole koskaan sitä nähneet. Kipparin lisäksi veneessä oli rahastajina nuoria opiskelijoita mm. Kauko Mäkinen, Jouko Alkio, Antti Karimaa, Mäkelän ja Halmeen pojat sekä muita, Kaarina Janhunen ja Eila Veko. Se oli hienoa aikaa, vieläkin monet mökkiläiset sitä muistelevat.

Kalevi Veko liikennöi vesitaksina 20 kesää Hotelli Ellivuori oli suurin tilaaja, seurakunnan leirit Papinsaareen, opistot, kesäsiirtolat ym. risteilyt olivat kysytyjä. Ulkomaalaisia lomailijoita oli paljon, oppaidenvälityksellä ja elekielellä pärjättiin. – Olimme uranuurtajia vesistöllä ilman mitään avustuksia, laiturit olivat huonoja, rantakiville ja kalliolle hypittiin, tuulilasien yli nokkatakille monesti, kun laitureita ei ollut, toista se on nyt, aluksetkin ovat suurentuneet uusien yrittäjien myötä.

Kalevi hinasi veneellään myös Kutalan ja Kiuralan losseja telakalle, kunnostusta ja huoltoja varten sekä ajoi henkilöliikennettä vesistön yli sillä aikaa monet mökki- ja saunarakennustarvikkeet on lossilla viety saariin ja aikoinaan maanviljelyskoneitakin, kun saarissa oli vielä viljelyä ja karjaakin kuskattiin. Sanoen – Ei taida löytyä miestä, joka mun jälkeni parsii, muistelevat Kalevi ja Eila Veko. □

Kuukausi Saksassa

Viime kesänä sain mahdollisuuden viettää unelmieni kesää Saksassa. osallistuin Lions Clubien järjestämälle nuorten kansainväliselle leirille Berliinissä, jonne saapui täysi ventti nuoria. Osallistujamaat olivat edustettuina USA:sta aina Valko-Venäjälle saakka. Kaikista maista osallistui kaksi henkilöä ja Suomesta lisäksi osallistui tyttö Itä-Suomesta.

Leirimme päätarkoituksena oli oppia tuntemaan muita kulttuureja, Berliiniä ja sen lähiseutua. Eurooppalaiselle nuorelle on tärkeää tuntea Berliiniä, sillä se on ja tulee olemaan yksi tärkeimmistä ja vakiintuneimmista Euroopan Unionin keskuspaikoista Saksassa ja koko Euroopassa. Normaaliin päiväohjelmaan kuuluivat tunnettuihin turistikohteisiin ja nähtävyyksiin, kuten Berliinin tuomiokirkkoon, Tiergarten-eläintarhaan, TV- ja radiotorniin sekä Reichstag-parlamenttitaloon, tutustumisen. Geologiaan ja paikalliseen luontoon ihastuimme kulkuvälineinämme polkupyörät ja veneet. Olimme joka päivä yhteydessä Lions Club -toimintaan, sillä jokaisen päivän oli suunnitellut, kustantanut ja toteuttanut kukin Berliinin Lions Club vuorollaan.

Vanhoina linnoja ei Keski-Euroopassa liikuttaessa tietystikään unohdettu: asuimme 1600-luvun aikaisessa metsästyksessä ja yksi unelmistani toteutui yllättäen, kun vierailimme Friedrich II:n aikaisissa Sans Soucin linnoissa ja puutarhoissa. Berliinin suurlähetystön jäseniä kävi tapaamassa meitä ja haastatellamassa oman maansa nuoria. Nämä uusien ystävien kanssa vietetyt päivät olivat suurenmoisia ja antoisia: sai huomata, miten samanlaisia mutta kuitenkin erilaisia nuoria olemme – huolimatta kulttuuriperästä tai kielestä. Syntyi todellakin ystävyyttä yli rajojen.

Maisemat, ympäristö ja päivän pääohjelma muuttuivat kerta heitolla siirtymässäni ”jännittävän junamatkan” jälkeen perheosuudelle etelä-saksalaisiin maisemiin, pieneen Dinkelsbühlin kaupunkiin. Kaupungissa oli meneillään suuri lastenfestivaaliviikko, joka järjestetään joka vuosi Saksan ja Ruotsin välisen 30-vuotisen sodan päättymisen kunniaksi. Nähtävää oli paljon ja pikkukaupungin kesäinen, eloisa tunnelma oli parhaimmillaan.

Perheeni oli erittäin mukava ja selaista Suomesta kiinnostuneisuutta ja



Minä ja Dinkelsbühlin LC-presidentti Paul Röseler.

Komea tervetulo-plakaati kirkon seinässä.



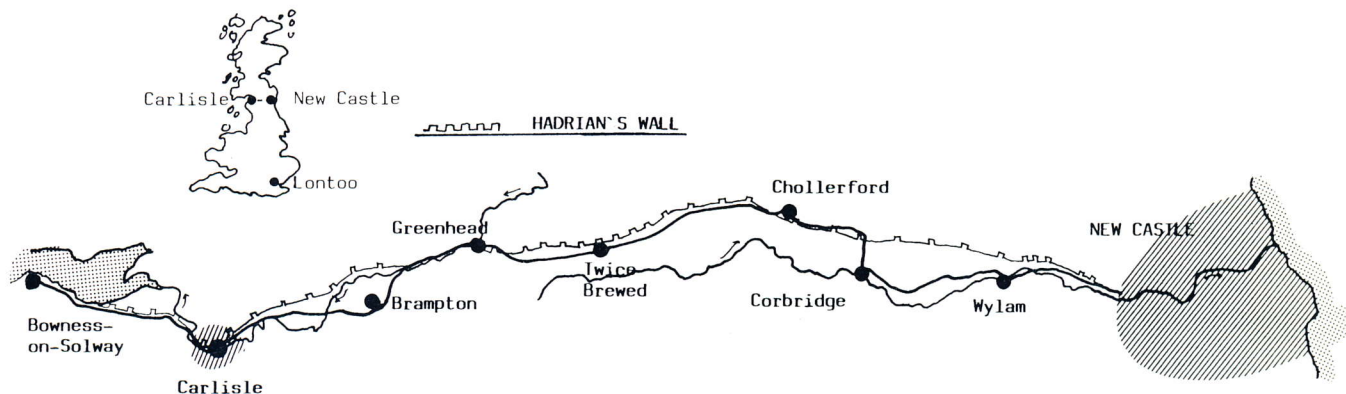
vieraanvaraisuutta en ole ikinä ennen kokenut. Tutustuin saksalaiseen perhe-elämään ja tutuksi tulivat jos jonkinlaiset tyypilliset perinneruoat.

Vierailin ”siskoni” koulussa ja tutustuin paikalliseen nuorisoon. Dinkelsbühlin Lions Clubin presidentti kutsui minut ja toisen suomalaistyön luokseen, jolloin saimme virallisesti tulla tervehdyksemme Suomesta.

Me paikalliset julkikset, annoimme haastattelun paikalliselle lehdelle, joka oli – kuten kaikki muutkin – kiinnostunut mieliteestämme aina niin ajankohtaiseen asiaan, nimittäin formula 1 -kisailuun ja kuljettajien yliveritaisuuteen. Ihmiset olivat kiinnostuneita siitä, minkälainen kuva suomalaisilla on saksalaisista: onko meillä ennakkoluuloja ja missä valossa heidät näemme?

Kiertelimme Etelä-Saksan kaupungeissa ja nähtävyyksissä. Perhevierailuni huippukohtaksi muodostuivat musiikki Stuttgartissa ja kokonaisen päivän vietto Würzburgissa. Tämä mahtava kaupunki hurmasi minut niin täysin, että tulevaisuudessa haluan mennä opiskelemaan sinne.

Kuukauden vietto Saksassa oli minulle elämysten elämys. Tahdon kiittää Vammalan Lions Clubia tästä mahdollisuudesta, jonka he minulle tarjosivat. Kuten vanhassa sanonnassa todetaan: ”matkailu avartaa”... ja se on aivan totta! □



Lea Aaltonen
Merja Ketonen

Jalan poikki Englannin

Miksi lähteä patikoimaan Englantiin? Vaikkapa vain yhden lehtijutun vuoksi – ja uteliaisuudesta. Kahden suomalaismiehen lehtijuttu parin vuoden takaa yllytti kahta tavallista lenkkeilijää syventämään tarkemmin tarinaan. Miehet olivat kulkeneet jalan poikki Englannin kohdasta, jossa valtakunta on kapeimmillaan. Reitti noudattelee väljästi roomalaisten 100-luvulla rakentaman Hadrianuksen muurin linjaa.

Roomalaiset valloittivat suurimman osan Britanniaasta kaksituhatta vuotta sitten. Rooman keisari Hadrianus (76–138) rakennutti 100-luvulla vallimuurin, joka ulottui miltei rannikolta rannikolle New Castlesta Tyne-joen suulta Bowness-on-Solwayhin. Siellä täällä on jäljellä linnoituksia, joista Housesteads on paitsi vaikuttavin, myös parhaiten säilynyt. Se ulottui aikanaan kahden hehtaarin alueelle ja siellä asui satoja siviilejä ja sotilaita.

Kesäkuu 1999

Kaksi naista seisoo rinkkoineen New Castlen keskustassa ihmettelemässä mihin suuntaan vanhat roomalaiset ovat muurinsa rakentaneet. Turisti-info opastaa alkuun ja suurkaupunki tempaa matkalaiset nopeasti seikkailun tunteeseen. Täältä Tyne-joen suulta on noin 130 kilometriä linnuntietä länsirannikolle Irlanninmerelle. Ensimmäinen nousu kaupungin laidalla nostaa hien pintaan ja rinkan paino tuntuu olkapäällä, mutta majapaikan löytyminen tuo helpotuksen.

Keskiviikko

New Castle – Wylam
Leif Wagerin näköinen isäntä valmis-

taa matkalaisille rasvaisen ja käristetyn englantilaisen aamiaisen, joka tarjoillaan perienglantilaiseen tapaan. Sen jälkeen taival kohti länttä alkaa. Ensimmäiset Hadrianuksen muurien rauniot löytyvät Wallwottien kylästä. Löydön kunniaksi on siemaistava siiderit The Swan-pubissa. Ilma on kolea ja tuuli vastainen. Englantilaiset autoilijat luovat kummastuneita silmäyksiä tien penkereen kulkijoihin. Päivä on täynnä ylä- ja alamäkiä, jotka vaativat levähdystaukoja kiviaitojen kupeella.

Torstai

Wylam – Corbridge

Jäsenet tuntuvat jäykiltä, mutta kankeus häviää kävelyrytmin löytyessä. Rinkka tuntuu löytäneen paikkansa selässä, vain olkapäitä kivistää. Wylamin jälkeen alkaa nousu ylängöille. Ovingtonin kirkon puisto tarjoaa hyvän levähdyspaikan raskaan nousun jälkeen. Englantilainen herrasmies odottelee bussia kadun toisella puolella ja ilmoittaa hilpeästi ylämäkeä riittävän jatkosakin ja pubien olevan vielä kiinni... Tilanteen vaatiessa vesikin kelpaa janojuomaksi. Taival taittuu ja päivän tavoite Corbridgen pikkukaupunki putkattaa esiin tammikujan päässä. Kuuma suihku on jälleen tarpeen.



Perjantai

Corbridge – Chollerford

Ilmat suosivat kävelijää. On viileää ja mukavaa. Maisemat ovat suorastaan huimaavat laaksoineen ja kumpuineen. Tietä reunustavat keltaisena kukkivat piikkihernepensaat ja maatöyräät, jotka ovat täynnä kaniininkoloja. Niityillä on lampaita tuhansina pisteinä. Leivoset visertävät ja töyräillä vilistelevät kaniinit kuin satukirjan lehdiltä. The Errington Arms -pubi tarjoaa mukavan lepo hetken elävän takkatulen äärellä, jossa juttu kulkee ja ruumis lepää. Iltapäivällä St. Oswaldin farmi Chollerfordissa ottaa kulkijat vastaan tottuneesti ja ystävällisesti.

Lauantai

Chollerford – Twice Brewed

Päivä alkaa sateisena ja hyvät sadearusteet ovat tarpeen. Kylän laidalla sijaitseva Chestersin linnake, jossa on sijainnut roomalaisten kylpylä, muistuttaa matkaa roomalaisvallan ajoista. Tie kulkee läpi asumattoman seudun, jossa lammas- ja lehmälaitumet kumpuilevat silmäkantamattomiin. Northumberlandin kansallispuiston alueella roomalaismuuri on parhaiten säilynyt ja sieltä voi nähdä miten muurivalli jatkuu kiemurtelevana nauhana kaukaisuuteen.

Tunnelma on vaikuttava ja siitä on vaikea irrottautua. Muutaman mailin

taivalluksen jälkeen päivän kokemukset kruunaa majapaikan grillijuhla, jossa hyvä ruoka ja sen jälkeen myös uni maistuvat.

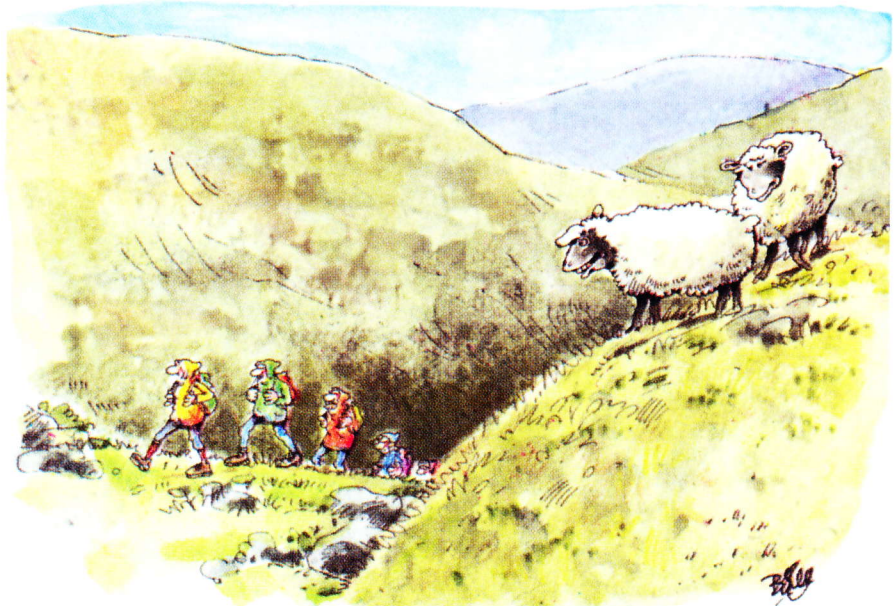
Sunnuntai

Twice Brewed – Greenhead

Sunnuntai-aamu valkenee aurinkoisena ja tuulisena. Kulkijoiden katseet seuraavat 345 metrin korkeuteen kohoavaa Winshields Cragsin huippua, jon-

ka laella Hadrianuksen muuri tällä kohdalla kulkee. Muurilla taivaltavien silhuetit piirtyvät taivasta vasten. Kivikkoisella polulla raikas länsituuli puhalttaa vasten kasvoja. Lammaslauma tujottaa tunkeilijoita uteliaana mutta kuitenkin hyvin säikkynä pinkaisemaan pakoon. Tietääköhän kukaan kuinka monta lammasta Englannissa on?

Voisi luulla, että mailien taivalluksen jälkeen olisi mukava laskeutua alamäkeä, mutta Greenheadin kylään on niin



'FUNNY HOW THEY FOLLOW EACH OTHER, JUST LIKE...UM...'



Allan Lihala

Yhteinen koettelemus yhdistää

Kirkko n

yrkkä lasku, että varpaat tuntuvat puristuvan ulos tossuista. Aamulla on luultavasti noustava taas saman verran ylöspäin.

Maanantai

Greenhead – Brampton

Majapaikan emäntä neuvoo ensimmäisille suomalaisvierailleen tien muurivallille, joka osoittautuu niin heinikoiseksi ja märäksi, että ilman saappaita sinne ei ole menemistä. Edellisen päivän laskeutuminen kostaatuu vastaavalla nousulla. Birdosvallin Visitorcenter tarjoaa tarpeellisen kahvitauon ja mahdollisuuden matkamuuisto-ostoksiin.

Irthing-joen laaksossa jyrkät ylä- ja alamäet tuntuvat jääneen taakse. Nyt niin tasaisessa maisemassa kohoaa valtava rauniorakennelma, The Lanercost Priory. Se on rakennettu vuonna 1166 roomalaismuurin kivistä. Paikalla sijaitsee edelleen käytössä oleva suuri kirkko. Rauhallisesti laiduntavat lehmät luovat täydellisen vastakohdan aavemaiselle tunnelmalle. Matkan jatkuessa kuuluu vain lintujen sirkutusta ja harvakseltaan kulkevien autojen ääniä.

Perillä Bramptonissa kulkijaa ilahduttaa erään pubin kattokirjoitus: "A good drink makes the old young".

Tiistai

Brampton – Carlisle

Helteinen päivä tekee tehtävänsä – nahka palaa auringossa ja tuulessa kuin

huomaamatta. Tällä taipaleella ei ole muurivallia näkyvässä. Myös pikkukylän ystävällinen tunnelma katoaa saatuaan Carlislein kaupunkiin. Kaupunki tuntuu suurelta ja vieraalta. Suihkun ja vaatteiden vaihdon jälkeen alkaa olo kuitenkin tuntua kaupunkikelpoiselta. Illan pubikierroksella on aikaa suunnitella matkan viimeistä kävelyosuutta.

Keskiviikko

Carlisle – Bowness-on-Solway – Carlisle

Bowness-on-Solway on runsaan puolen tunnin bussimatkan päässä. Siellä on sijainnut roomalaismuurin läntisin linnake. Matkan päätepisteessä on Kings Arms -pubi, jossa on Hadrianuksen muurin kulkijoille oma kirja matkakommentteja varten. Kuinka monelta sivulta löytyykään paljonpuhuvaa lausahdus "We did it"! Paluumatka Carlisleen sujuu leppoisasti mereltä puhaltavassa myötätuulessa. Tie kulkee kilometrikaupalla lampaiden ja lehmien keskellä viivasuorana Burgh by Sandisin kylään. Ilta on jo hämärtynyt, kun Carlislein kaupungin valot tulevat näkyviin. Kävely poikki Englannin on kestänyt kahdeksan päivää. Kahdeksan aintulaatuista kiireetöntä päivää.

Kotona

Mökin verannalla istuu kaksi naista ilta-auringossa. Katsahtavat hymyillen toisiinsa ja toteavat "we did it". □

Siitä pienestä saaresta ja sen pienestä punaisesta suvimökistä näkyi Tyrvään kunnianarvoisa keskiaikainen kivikirkko harjoineen majesteettillisena.

Puolen kilometrin soutuamatkan päässä se siinä jyhkeänä kohosi ojentamassa viiden vuosisadan takaa kättä nykypolvelle.

Saaren olivat vanhempani 1930-luvun alussa saaneet Sarkosilta vuokrauksi. Tämä kesäidyllimme – Vajarisaari – sijaitsi, ja sijaitsee yhä, Rautavedessä vastapäätä vanhaa kirkkoa, tuota pitkän niemen tyveen rakettua korkeaharjaista temppeleä.

Jo varhain kuulin, että kirkko oli omistettu Pyhälle Olaville. Minä en tuntenut muita kuin Kariluodon Olavin, kansakoulukaverini, Sarjaston Olavin, joka oli Kiikasta, sekä Ojanperän Olavin, josta sitten tuli melonnan pronssimitalimies Helsingin olympiakisoissa 1952. Niemelän Olavi taas asui Varilankatu 10:ssä.

Sittenmin luin että Pyhä Olavi oli yhdeksän vuosisataa sitten hallinnut maita ja mantoja – ja vähän myöhemmin luin kammoksuen että kamalan verisesti.



ousee uudelleen

Jotenkin sen jälkeen kummilain, miten ja miksi siitä verisestä Olavista oli Pyhä tullut.

Pojan silmin kirkko kuitenkin oli mahtavinta mitä kuvitella saattoi. Siksi kai, mahtavuuden ja komeudenkin vuoksi, uuteen kirkkoon Vammaskosken partaalle oli pitänyt saada kaksi tornia. Ettei, meinaan, esi-isille hävittäisi, ajattelin.

Kaikkein kummallisinta mielestäni kuitenkin oli, miksi esi-isien oli täytynt nostattaa tienoole toinenkin väkevä kivikirkko, vajaan kymmenen kilometrin päähän Karkkuun.

Siellähän kohosi – ja kohoaa – Sastamalan kivinen kirkko maalattioineen, veden äärellä sekin, jopa saman vesireitin varrella.

Toisaalta jotenkin ylpistelini asiasta minäkin. Muinaiset tyrvääläiset ja karkkulaiset harjastukat taisivat kirjaimellisesti noudattaa vanhaa vaadetta: kirkko keskelle kylää!

Itsellisiä kun olivat.

Aurinko nousi aina Pyhän Olavin kir-

kon takaa saaresta katsottuna. Siinä olikin kaksi väkevää valonlähdettä. Kuu-luivat ikään kuin yhteen. Maisemassa joka oli kappale kauneinta Suomea.

Kirkon avainta säilytettiin Sarkosen talon pirtissä oven vieren varta vasten veistetyssä puunaulassa.

Avain oli uskomattoman iso, kyläseppän kerran raudasta takoma. Pik-kupojan kädessä se painoi kuin rautakanki.

Suvisin vanhalle kirkolle juhliin saapui kirkkovenekin. Muistan kavereille inttäneeni että veneestä yleni ”kylä varmaan kolkkytkuus” hankainta.

Kirkkoveeneelle sitten rakettiin hirsinen venesuoja, semmoinen ”maailmanpitkä soiro”.

Vanhan kirkon lehtereille ei juhla-kansaa juuri päästetty. Ylen hankalaksi kulku sinne oli muutenkin tehty. Kiive-tä piti. Ja ryömiä.

Me koltiaiset kyllä ähelsimme sinne ylisille asti. Lystistä tuli äkkiloppu. Se oli Sillanpään Antti tai Leppäsen Tommi, joka oli ryminällä rojahtaa alas kirkon permannolle.

Permannon etuosa oli tietysti suuri kiinnostuksen kohde sinänsä. Jännitti-

kin. Sen allehan oli muinoin haudattu ihmisiä. Jossain vaiheessa vainajien jäänteet kyllä siirrettiin kirkon ulkopuolelle.

Keväisin, ehkä pääsiäisen aikaan, keikeltiin, vieläkö jää kestää mutta kuunneltiin vanhan kirkon rannassa myös jäähileiden kaunista, jäljittelemätöntä soitantoa.

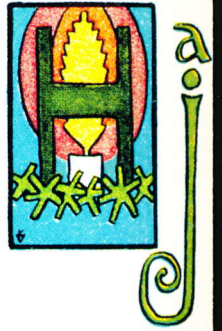
Tuli ja kuumuus iskivät vanhaan pyhäkköön 21. syyskuuta 1997. Mutta periksi ei voi antaa.

Kirkko raketaan uudelleen. Se nousee tuhkasta.

Taas on meneillään valtava jälleenrakennustyö. Se onkin paras vastaus niille, jotka mahdollisesti kuvittelevat pyhien paikkojemme järjettömän tuhoamisen lannistavan kristittyjen yhteisön.

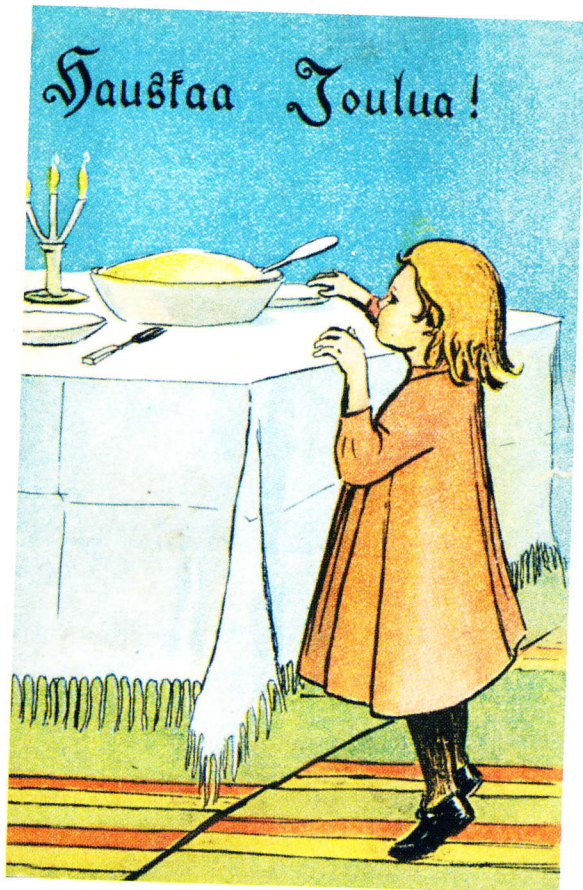
Yhteinen koettelemus yhdistää - taas kerran.

Kirjoittajan lapsuuden ja nuoruuden koti oli Vammalassa. Hän toimi 45 vuotta aktiivina lehtimiehenä Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja viimeksi Hämeen Sanomien päätoimittajana Hämeenlinnassa. □



Vammalan seudulla on sy-
kuvataiteilijoita, jotka ovat
joiden muista teoksista
Tunnetuin lienee vuosis-
luomisikänsä elänyt Rudo
kirjankuvittajana arvostu-
Nykytaiteilijoista on Mau-
etenkin Koiramäki-kirjojen
myös kortteina. Eräs edes-
korttitaiteilija oli taidem-

Erkki Vainio



Kaapo Wirtasen

Vammalassa syntyi kauppias Josef Wirtasen (ent. Brax) ja hänen vaimonsa Matildan (o.s. Selven) perheeseen 26. 10. 1886 poika, joka kasteessa sai nimekseen Kaapo Viljo Josef. Kuinka pitkään Kaapo asui Vammalassa, ei ole tiedossani, mutta varmaan ainakin koko lapsuutensa. Perheen tytär Ella pääsi 1915 ylioppilaaksi Tyrvään yhteiskoulusta. Kaapon kouluiässä ei oppikoulua Vammalassa vielä ollut.

Kaapon taipumukset ja halu suuntautuivat taiteentekoon. Hän opiskeli 1904–1907 Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulussa ja osallistui vuodesta 1908 alkaen näyttelyihin sekä kotimaassa että

ulkomailla. Ulkomaisissa näyttelyis-
sä hänen töitään oli esillä paitsi
Skandinavian maissa useampaan
kertaan myös Saksassa, Hollannis-
sa, Belgiassa ja Italiassa. Kotimaas-
sa hänen teoksiaan hankittiin Ate-
neumin lisäksi useiden kaupun-
kien ja säätiöiden kokoelmiin,
myös Vammalan seudun Taideyh-
distykselle. Julkisiin tiloihin hän
maalasi mm. Lopen kirkon alttari-
taulun, Nurmeksen rukoushuo-
neen alttarimaalauksen ja Huhta-
mäki-yhtymän seinämaalauksen.
Kaapo Wirtasen elämänlanka
katkesi Helsingissä 11. 2. 1959.

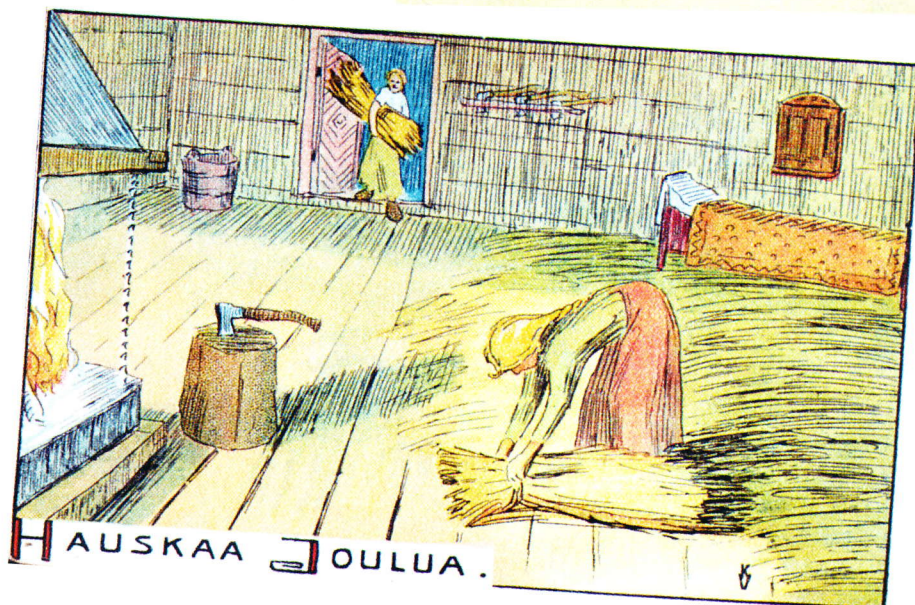
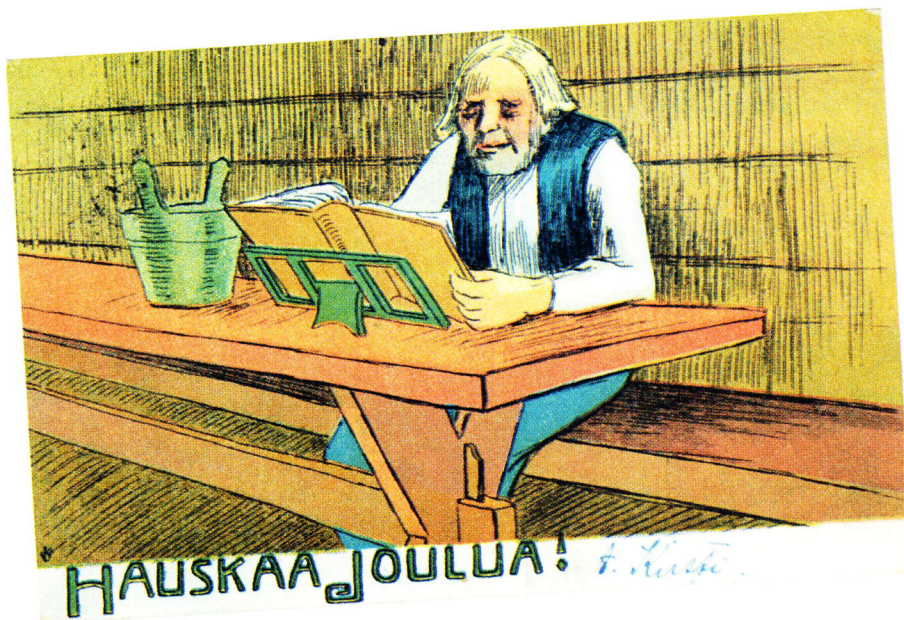
Taiteilija Wirtanen otti teosten-
sa aiheet usein maaseutuympä-
ristöstä ja arjen töistä. Aiheet ja
työt olivat kansanläheisiä. Kor-



uskaa!
oulua!

ntynyt ja kasvanut useita
piirtäneet postikortteja tai
on painettu kortteja.
atamme alkupuoliskolla
of Koivu, lähinnä satu- ja
sta saavuttanut taiteilija.
ri Kunnaksen tuotantoa,
h kuvia, julkaistu runsaasti
menneen polven suosittu
maalari Kaapo Wirtanen.

en joulukortteja



teissaankin hän kuvasi todellisia elämäntapahtumia, ei juurikaan esim. satuaiheita. Hän tallensi korteissaan juhlapyhien perinteisiä tapoja. Joulukortit kertovat juhlaan valmistautumisesta, sen vietosta hartaine ja leikkillisine muotoineen sekä jouluisesta pihanpiiristä ja luonnosta. Yksinkertaisin, jopa karuin kuvin taiteilija tuo esiin aiheensa ytimen persoonallisella kynällään, jonka jälki on helppo tunnistaa.

Taiteilija Wirtasen kortteja julkaistiin runsaasti 1910-luvulla. Kustantajatietoa ei niistä yleensä löydy. 1940-luvulla painettiin hänen maalauksistaan työtapoja kuvaava korttisarja ja Talonpoikauskulttuurisäätiön kustantama sarja Hämmäläistä kansanelämää. Signeerausena Wirtanen käytti koko nimeään tai lyhennettä K. V-nen, useimmiten kuitenkin päällekkäin olevia nimikirjaimiaan. Erilaisia korttiaiheita on löydetty runsaat viisikymmentä. Kaapo Wirtasen postikortit on suosittu keräilykohde.

Lähteet: – Kuvataiteilijat 1979. Suomen Taiteilijaseura. Jyväskylä 1979.

– Sydän-Sastamalan kuvataiteilijat. Tyrvään seudun Kotiseutuyhdistys LV. Vammala 1979.

– Johanson – Termonen: Suomalaista postikortitaidetta, osa 1, 2. painos. Oy Kaj Hellman LTD. Lahti 1986.

Karkun rukous- huoneen erikoinen alttarimaalaus



Korkeahkolla mäellä Karkun keskustassa Passinmäntien varrella on jo vuosikymmenet seissyt rukoushuone. Joku aika sitten tuon Rukoushuoneyhdistyksen omistaman ja rakennuttaman kauniin rakennuksen otti hoitoonsa ja omistukseensa seurakunta. Näin oli parempi sekä talolle että sen käyttäjille. Samalla tuli Karkun rukoushuoneesta Karkun seurakuntatalo.

Viihtyisän seurakuntasalin kaunistus on peräseinällä oleva alttarimaalaus. Sen historian kylässä tuntee tai muistaa enää aniharva. Lienee siis paikallaan se tähän ikuistaa. Varsinkin kun sillä on yleisempääkin taidehistoriallista merkitystä. Onhan se tekijänsä, oman kylän pojan, taiteilija Lauri Ahlgrenin ensimmäinen julkisiin tiloihin tehty työ. Ja liittyyhän tauluun vahvasti myös jo eläessään liki legendaksi kasvanut pidetty rovastimme K.E. Rinne.

Hänellä oli silmää ja sydäntä myös entisille rippikoululaisilleen. Siinäpä lienee tärkein syy siihen, että rukous-

huone sai ensimmäisen alttaritaulunsa. Silloin elettiin vuotta 1951.

Taulun nimi on ”Tulkaa minun luokseni kaikki työtätekevät, niin minä annan teille levon.”

Taiteilijan kertoman mukaan tämä aihe sopikin erikoisen hyvin Passinmäen ympäristöön, jossa asui paljon ylirasitettuja ihmisiä monenlaisten vaikeuksiansa kanssa. Monissa perheissä syötiin perunaa ja höyryä, hienoksi hakatuista eläimen sisälmyksistä tehtyä liharuokaa. Parempaan eivät rahat riittäneet. Taiteilija on kertonut kuvitelleensa tämän maalauksen Rautaveden rantaan lähelle nykyistä Takon laituria. Silloin siinä kasvoi nuoria leppiä niinkuin kasvaa nykyisinkin. Jeesus istuu klassiseen asuun puettuna. Hänen vasemmalla puolellaan oleva mies on saapunut polkupyörällä häntä kuulemaan ja hämmästyneenä nostaa käden otsalleen. Polkupyörä oli sodan jälkeen arvokkaampi asia kuin auto nykyään.

Aiheen siirtäminen vuoteen 1951 ja Karkun rantaan oli sikäli vaikeaa, että Jeesusta ei olisi tuntenut kukaan, jos hänetkin olisi puettu nykyaikaisiin vaatteisiin. Siinä olisi ollut tuntematon mies muiden joukossa, sanoo taiteilija.

Jeesuksen oikealla puolella on nuori perhe, jollaisia Passinmäki oli täynnä hänen lapsuudessaan. Jeesuksen edessä kyyryssä on vanhus voimansa menettäneenä ja väsyneenä. Näin muistelee taiteilija kuvitelleensa. Se on siis yhdenlainen näytelmäsovitelmä, jonka yhteen kuvaan on yritetty saada kokonainen draama.

Karkun silloinen kirkkoherra K.E. Rinne tilasi työn entiseltä rippikoulupoljaltaan. Rinne oli harvinaisen avulias auttamaan eteenpäin ponnistelevia nuoria seurakuntalaisia, monia muitakin kuin minua, sanoo taiteilija. Ja jatkaa näin saaneensa ensimmäisen tilaustyönsä, joita sittemmin on saanut tehdä useita sen jälkeenkin, monia myös eri seurakunnille ympäri Suomea. Seinämaalauksia on ollut 8 ja lasi- maalauksia 12, joista suurin, 28 neliömetriä, on Kemin kirkossa.

K.E. Rinne tiesi varmaan omasta kokemuksestaankin, kuinka kovaa oli opiskelijan elämä ja aivan erityisesti heti sodan jälkivuosina. Jotkut Ahlgreninkin opiskelutoverit leikkasivat leivän seitsemään osaan ja elivät sillä kokonaisen viikon. Minä nuo ajat jotenkin kestin valittamatta hyvän perusterveyteni avulla. Näin kertoo taiteilija itse. Ja kuultuna tunnistaa äänestä vieläkin kiittolisuuden ensimmäistä merkittävää auttajaansa rovasti Rinnettä kohtaan. Lämpimästi voi suositella käyntiä entisellä rukoushuoneellamme. 22-vuotiaan taiteilijan työ on vieläkin puhutteleva.



Maria Mustalahti

Kuuletko sen –

lapsuuden joululaulun?!

– Jostakin se tulee . . .

– Joulun tuo . . .

Tuohan joulun tullessaan aina myös muistot . . .

Ei sitä määrittellä voi – niitä asioita – jotka yhä uudelleen nousevat koskettamaan.

Ne parhaimmat kuitenkin aina tahtoisi tuntea.

Vielä silloinkin, kun elämän keskellä arki on karsinut pois monta tunnelmien tekijää.

Kuin väkisin tahtoisi saada takaisin jotakin sieltä kaukaa . . .

Meille – vanhemmalle ikäpolvelle – koulujen kuusijuhlat ja niiden valmistelu, toivat tutuiksi perinteiset joululaulut.

Ne loivat tunnelmaa ja virittivät joulun odotukseen.

Ei niitä lauluja kotona sitten jouluna paljon laulettukaan, mutta ne olivat kuitenkin lähellä.

Vieläkin tulee mieleen myös monta sellaista laulua, jotka opettaja oli ottanut muualta kuin koulun laulukirjasta.

”Kuule kellot, rauhan kellot soivat –

rakkauden kellot kajahtaa . . .

Kalleinta, mi kansat unelmoivat

joulun kellot heille toivottaa . . .”

Tai: *” . . . Unteni joululaulu – sinibimmeä laulu . . . ”*

Tai: *” . . . Joulun, oi joulun, suo riemus, rauhas – onnentäytenä luoksemme tullos . . . ”*

Nämäkin palautuvat vain katkelmina mieleen.

Jostakin toisaalta tulevat sanat ja osittain sävelkin:

” . . . Se kaikui lauluna lapsosten – ilo suurin – tuntema ihmisten . . . ! ”

Ja tähän se sisältyykin se, mitä Joulun Sanoma meille jokaiselle tuoda tahtoo ja tuo.

– Joulun Valo!

– Suurin Ilo – kaikelle kansalle!

– Meillä on Vapahtaja!

Joulun muistot ovat monelle myös yhä:

” . . . raubaisa maja ja lasten joulupuu . . . ”

– *”Hiljaa, hiljaa joulunkellot kajahtaa kautta avaruuksien kaikuu laulu riemuinen:*

Jeesus tullut on!”



Kerttu Kastelli

Sotajoulu Aunuksen kaupungissa

Aunuksen laajalla lakeudella, Laatokan itäpuolella, yleni harmaja pieni puutalokaupunki kahden uneliaan joken risteyksessä. Paikallisasukkaat olivat heimolaisiamme, liiviläisiä. Puhuivat sointuvaa, tunnistettavaa murrettaan. Mummut ja starikat (papat) olivat hartaita ortodokseja. Lahoamaisillaan olevia kaunismuotoisia tsasounia (rukoushuoneita) oli vielä paljon jäljellä. Muutenkin kaupunki muistutti vanhaa kalevalaista kylää.

Joulu lähestyi pakkasista, lumituisuista ja sodan ahdistuksesta huolimatta ja herkisti mielemme. Pelagia-mummu, pitkästi kahdeksannellakymmentä oleva rakas ystäväni, uskoutui minulle.

– Da, armas ystäväisein, meillä onbi kaikki mitä tarvitsemme. On liebuskaa, on ranasoppaa, on Sergei, armas starikka vierelläin. Ylen on muutakin, vaan tsaijua puuttuu. Oi ku piätä kiskoo, ylen kiskoo.

Tsaiju, tee, oli heimosukulaistemme kansallisjuoma. Samovaari hyrиси pirtin nurkassa kodikkaasti ja kutsuvasti. Ikonostaasin ohella se oli aunukselaiskodin keskipiste.

– Samovaarikin ylen yskii roska tsaijulle, valitti Pelagia. Ruohoista ja vadelmanlehdistähän ne teeainekset silloin koostuivat.

Minä olin pitkän aikaa säästänyt tupakka-annoksiani (me lotatkin saimme ne), vaihtaakseni kulassin kanssa saippuaan ja muuhun tarpeelliseen. Kortil-

la sai puoli kiloa saippuaa vuodessa. Se ei kuitenkaan riittänyt lottapuvun valkoisten kauluksien ja mansettien pesemiseen. Lisää piti hommata muualta.

Nyt tuli yhtä tärkeäksi teepaketti Pelagia-mummulle, olihan se paha asia, kun piätä kiskoi. Ylen kiskoi, kun ei saanut teetä.

Kaikista ankarista säännöistä ja ukaseista huolimatta mustanpörssin kauppa rehotti kaikkia osapuolia tyydyttävästi. Kortilla saatava tavara oli kadonnut maan alle. Ja sieltä sai, kun oli "vaihtorahaa".

Lottaystäväni, jolla oli laaja tuttavapiiri ja puoliso huomattavassa asemassa, sai kuin saikin paketin Sumatran teetä. Oi että iloitsin siitä itsekini. Ja myös saippuapala luvattiin tuonnempana, kunhan saan kerätyksi lisää tupakkaa.

Tuli jouluaatto. Kanttiini pantiin juhlan ajaksi kiinni. Lähdin iloissani teepaketin kanssa Pelagia-mummulle. Hän oli Sergei-starikkansa kanssa aterioimassa. Kastoivat leipäpalaa kupissa, jossa oli ranakastiketta (puolukan tapaista kiisseliä). He pyysivät minuakin aterialle.

Se yksinkertainen jouluateria ei koskaan minulta unohtu. Leipää ja ranakastiketta. Ja miten tyytyväisinä he ateriansa nauttivat. Tekivät nöyrästi ja hartaasti ristinmerkn Kaiken Hyvän Antajalle. Nousivat pöydästä ravittuina ja yltäkylläisinä. Kiitollisina.

Oi miten pitkä matka siitä ruokapöy-

dästä on tämän päivän ruokapöytä! Oi miten erilaisella mielellä ja erilaisin vaatimuksin me nautimme runsaan ateriamme. – Mikä ja missä on ihmisen onnellisuuden ja tyytyväisyyden mitta?

Monen talven ja vuosikymmenen lumet ovat sataneet sen joulun ylle. Mutta yhä se kimaltaa kuin joulun tähti. Valaisee ja lämmittää.

Pelagia-mummu herahti kyyneliin, kun panin teepaketin pöydälle. Hän nuuhki sitä ennen kuin avasi. Ja kertoi, että hän oli unessa nähnyt teepaketin tässä pöydällä, mutta ei osannut lukea sen kyljessä olevaa nimeä. Että uni toteutui sittenkin, kun niin monta tsaijuunta oli jäänyt toteutumatta!

Sergei oli hakenut Vitelejoesta tsaijuvettä ja samovaariin pantiin tuli. Oi miten hyvällä äänellä se hyrиси! Iloisen häärinän lomassa Pelagia-mummu pysähtyi tavan takaa sitä kuuntelemaan.

– Minun kuldu tietäh että ehta tsaiju, iloitsi Pelagia ja sipaisi kädellään samovaaria.

Hartaan teeseremonian jälkeen lähdimme ortodoksikirkkoon jouluyön vigiliaan. Yö oli pilvinen eikä tarvinnut pelätä pommituksia. Rukoilimme, että rintamalinjoillakin olisi rauhallinen jouluyö. Että kaikkialla maailmassa toteutuisi enkelien rauhanjulistus:

Maassa rauha ja ihmisillä hyvä tahto! □

Tulo Tyrvälle

1944

Juna oli monta tuntia myöhässä saapuessaan Tyrvään asemalle. Sen piti saapua joskus kuuden maissa illalla, mutta nyt kello varmaan oli jo lähellä kymmentä. Toiveet päästä Iso-Ketolan taloon Ketolan kylässä siihen mennessä, kun talon väki olisi vielä hereillä, olivat vähäiset. Meillä ei ollut kuitenkaan muuta vaihtoehtoa kuin lähteä kävelemään kohti määränpäättä. Äidillä oli kannettavanaan matkalaukku molemmissa käsissä ja itsellänikin oli aika painavan repun lisäksi jokin kassin tapainen, jossa kuljetimme eväitä.

Minulla ei ollut aavistustakaan, mihin päin asemalta olisi pitänyt lähteä, mutta äiti onneksi tunsu reitin, koska olimme poikenneet ensimmäisellä evakkoretkellämme täällä Tyrvällä, minä vain en muistanut siitä mitään. Jättäessämme aseman seudun, tie muuttui lähes pimeäksi. Tien varressa oli kuitenkin harvakseltaan taloja, joista kajasti valoa tiellekin ja näimme vähän misä kuljimme. Tuuli kävi suoraan vastaan, onneksi ei kuitenkaan satanut, ja vaikka oli jo joulukuun puoliväli, maa oli aivan musta. Tämä tuntui vähän oudolta, koska olimme lähteneet talven keskeltä Keski-Suomesta.

Edestä alkoi kuulua jotain, joka voitti tuulen kohinan. Äiti selitti, että kohta tullaan sillalle, jota pitkin päästään kosken toiselle puolelle. Hän kehotti pitämään lakista kiinni, että tuuli ei vie sitä. Oli aivan pimeä, koski pauhasi, tuuli riuhoi ja vähän pelottikin, mutta urhoillisesti yritin pysyä äidin vieressä.

Äiti selitti kävellessään sen mitä tiesi paikkakunnasta. Sillan ylittyämme hän sanoi oikealla puolellamme olevan kirkon, en kuitenkaan nähnyt siitä pimeyden takia paljon mitään, ainoastaan suuret puut pystyin juuri ja juuri erottamaan.

Äiti kertoi, että nyt olemme Vammalan kauppalassa ja että tästä on vielä monta kilometriä Iso-Ketolaan.

Kauppalan katuja pitkin oli helpompi kulkea, siellä oli vähän valoisampaa, koska rakennuksia oli enemmän ja



Reijo Pakarinen kesäkuussa 1945 eli puolivuotta Tyrvälle tulon jälkeen Vammaskosken sillanpielessä.

niissä jopa ulkovaloja päällä. Se ilo loppui kuitenkin aika lyhyeen ja tie alkoi muuttua yhä pimeämmäksi. Äiti sanoi, että kauppalaloppui, olemme taas Tyrvään puolella. Jonkun matkan kuluttua oikealla puolella tietä oli rakennus, joka näytti valtavan suurelta. Vaikka suurin osa rakennuksen ikkunoista oli pimeänsä verhoilla peitetty, sen verran valoa niistä kuitenkin kajasti, että tajusin niitä ikkunoita olevan hyvin paljon ja monessa kerroksessa. Kuulin rakennuksen olevan mielisairaalan.

Reppu alkoi jo painaa, matka alkoi tuntua loputtoman pitkältä ja tajusin

tien kulkevan synkkääkin synkemmässä metsässä, joka huokaili kovassa tuulissa. Pelotti jo ihan tosissaan, hapuulin vapaalla kädelläni äidin kättä matkalaukun kahvassa, sen löydettyäni tuntui vähän turvallisemmalta.

Äiti huomasi matkakumppaninsa väsymyksen ja pelon ja alkoi lohduttaa, että nyt ollaan jo lähellä Sallin taloa eikä tästä ole enää kovin pitkä matka Iso-Ketolaan. Ja niin me ennen pitkää olimme perillä Iso-Ketolan pihassa. Vähän jännitti saapua tällä tavalla lähes keskiyöllä minulle aivan outoon ja vieraseen paikkaan.

Tuntui pieneltä helpotukselta, kun talon erästä ikkunasta näkyi valoa. Ollaan täällä vielä hereillä. Äiti koputti varovasti ulko-oveen ja odotimme; ei tapahtunut mitään. Äiti koputti toisen kerran ja oven tuli avaamaan nainen, jonka käsitin olevan talon emännän. Kuullessaan keitä olimme, vastaanotto oli aivan jotain muuta, mitä olimme tottuneet saamaan ja mitä minä olin odottanut.

Iso-Ketolan Lydia-emäntä oli saanut tiedon etukäteen tulostamme ja näin ollen osasi odottaa meitä. Toivotettuaan meidät tervetulleiksi hän pyysi meidät keittiön puolelle, jossa hämmästyksellemme odotti katettu ruokapöytä. Yllätykset eivät loppuneet tähän. Syötämme meidät ohjattiin talon vieraskamariin, jossa sijatut vuoteet olivat valmiina meitä varten.

Tapahtumarikas evakkomatkamme, joka oli alkanut Karjalasta juhannusviikolla ja jatkunut monien vaiheiden jälkeen Keski-Suomen kautta Tyrvälle, oli saavuttanut jälleen yhden etapin kestettyään lähes puolivuotta. Osaksemme tullut ystävällinen ja vieraanvarainen vastaanotto oli yllättävä ja vähän hämmentäväkin kokemus, koska emme pitkän matkamme aikana olleet mitään vastaavaa kokeneet. Siellä Iso-Ketolan vieraskamarissa asetui sinä iltana nukkumaan kaksi väsynyttä, mutta hyvin kiitollista matkalaista. Ennen nukahtamistani muistan äidin todenneen: "Taitaa se joulua tulla vielä meillekin". □

Usein minulta kysytään olenko samaa sukua kuin Sammaljoella olevan Kuutin talon asukkaat. Onhan minunkin nimi Kuutti. Juureni ovat kuitenkin Punkalaitumella Liitosolan kylässä. Isäni isä oli Kalle Matinpoika, Eskolan talon poika. Samassa kylässä oli Mäki-Laurilan talossa emäntä jäänyt leskeksi, Vappu Taavetintytär nimeltään. Tämän mies oli kuollut keuhkotautiin oltuaan avioliitossa kolme vuotta Vapun kanssa. Vain 23-vuotias oli mies kuollessaan. Heillä ehti kuitenkin syntyä isännän varhaisesta poismenosta huolimatta kolme poikaa, joista nuorin Kalle-niminen tuli maailmaan vain kaksi päivää isänsä kuoleman jälkeen. Vuosi oli tuolloin 1868. Pojista keskimmäinen kuoli kymmenen kuukauden ikäisenä. Vanhin pojista, Juho Kustaa Kustaanpoika otti myöhemmin kotitalonsa isännyyden, nuorin poika puolestaan pääsi Virkon taloon vävyksi ja sitä tietä isännäksi. Kuutisen vuotta ehti Vappu olla leskenä kunnes löytyi uusi mies; Kalle Matinpoika, minun isäni isä.

Avioliitto solmittiin ja lapsia alkoi tulla. Vappu synnytti kaikenkaikkiaan kahdeksan lasta tästä avioliitosta, seitsemän Liitosolassa ja kahdeksas perheen muutettua Sammaljoelle. Lapsista vanhin, Ulla, kuoli ollessaan neljä vuotta vanha. Emma avioitui tamperelaisen Oskari Loutun kanssa, Anna puolestaan sai miehekseen Sammaljoelta Matti Sianojan ja pääsi sitä myöden taloon emännäksi. Neljäs tytär oli nimeltään Amanda, hänen tiensä johti Kylmäkoskelle Moukolan talon emännäksi ja puolisosiksi tuli Kalle Moukola. Tyrvään Kaltsilan kylästä Lomman talosta oli Sakari-niminen poika seuraavan tyttären eli Sandran mies. Ja tyttäriä riittää vieläkin; kuudes oli nimeltään Hilda, tämä avioitui Kauvatsalta olevan Eskolan talon isännän Vihtorin kanssa. Jonkin ajan kuluttua Vihtori kuoli, ja Hilda meni uusiin naimisiin tilanhoitajana olleen Toivo Metsälän kanssa. Sisarussarjan ainoa poika oli Erkki, hän avioitui luokkatoverinsa Anna Kaunismaan kanssa. Anna oli Huittisten Jokisivulta kotoisin. Erkki ja Anna olivat minun vanhempaini. Nuorin lapsista, Suoma, syntyi perheen jo sitä ennen muutettua Sammaljoelle, vuosi oli tuolloin 1891.

Vappu Taavetintyttären ensimmäisestä avioliitosta syntynyt vanhin poika Juho Kustaa Kustaanpoika tuli aikuisikään ja niin hän alkoi pitää kotitaloa. Vappu ja Kalle Matinpoika perheineen joutuivatkin etsimään uuden asuinsijan. Tyrvään Sammaljoella oli myynnissä Kuutti-nimisen kartanon puolikas. Kaupat tehtiin ja heistä tuli uudet omistajat v. 1890. Muutto Sammaljoelle oli edessä. Minun isäni Erkki

Kallenpoika oli tuolloin vuoden ikäinen. Koska talon nimi oli vanhan tavan mukaan myös omistajan sukunimi oli Kalle Matinpojan ja sitä myöden isäni Erkki Kallenpojan nimi Kuutti. Erkki oli sisaruksista ainoa joka tätä nimeä tuli käyttämään.

Juhani Piilososen kirjassa Sastamalan historia, osa 3, kerrotaan sivulla 136, että taiteilija Akseli Gallen-Kallelan vanhempien kotitilalla Jaatsilla oli vuonna 1890 suuri perinnönjako, jossa käsiteltiin suuria omaisuuksia. Taiteilijan veli Walter sai suuren summan rahaa perinnöksi ja ajatteli sen sitten sijoittaa jonnekin. Sammaljoella oli myynnissä

elossa olevia lapsia seitsemän, näistä kolme oli kuuroa. Kalle-papan suhtautuminen kuuroihin oli ennakkoluulotonta. Emma-tyttärelleen hän antoi luvan osallistua kuulevien järjestämille kutomakursseille. Tyttö pärjäs siellä hyvin vaikka siihen aikaan ei ollut viittomakielen tulkkeja apuna. Emma oli navetta-askareissa isänsä luottotyttö. Kuutilla oli monia torppareita ja näiden taksvärkkiin kutuminen annettiin Erkki-pojalle tehtäväksi. Erkki siis oli isäni, hänkin oli kuuro. Hän kävi kutumassa henkilökohtaisesti jokaisen paikan päällä ilman paperille kirjoitettuja viestejä, isänsä ei paperille kirjoittamista

Tauno Erkinpoika Kuutti

Kuutin suku Sammaljoella

tuolloin Kuutin kartano ja Walter oli tästä kiinnostunut. Hänen äitinsä oli ostoaikeita vastaan sanoen, että Sammaljoki on hyvin hallanarkaa seutua ja kartanosta pyydetty hintakin oli liian suuri. Walter luopuikin ostoaikeista ja perusti Jaatsin tontille suuren puusepän verstaan ja höyrysahan. Kuutin kartanon puolikkaan myyjinä olivat tuolloin maanviljelijä Oskari Kuutti ja hänen puolisonsa Olga Augusta Juhontytär Kassari, kotoisin Urjalasta. Myytyään Kuutin isovanhemmilleni he myöhemmin ostivat Stormista Katara-nimisen tilan. Myivätkö he Kuutin juuri hallanarkuuden vuoksi, sitä en tiedä. Sukunimi heillä muuttui tämän kaupan myötä Kataraksi. Oskari ei Kataraa pitänyt kuin vuoteen 1910 saakka, silloin hänen vaimonsa kuoli ja tilanpidolle ei ollut jatkajaa. Kataran uudeksi omistajaksi tuli Heikkilän suku. Oskari osti itselleen Fulkkilan talon Karkusta.

Kalle Matinpojalla ja Vapulla oli siis

suvainnut vaan vaati, että pojan oli käytettävä puheääntään enemmän. Erkki oli jännittynyt ja huolissaan oliko hänen viemänsä kutsu ymmärretty oikein. Seuraavana aamuna kaikki torpparit olivat Kuutilla paikalla täysilukuisina ja Erkin olo oli huojentunut! Kuutille hankittiin aikanaan uudenaikainen niittokone ja sen ajaminen uskottiin Erkille. Tämä osoittaa ennakkoluulottomuutta; ymmärrettiin, että kuurous ei ole este koneen ajamiselle. Miten mahdonta olla tänä päivänä; annettaisiinko vaikkapa minulle mahdollisuus käyttää uutta konetta koska en kuule?

Vuonna 1917 oli Kuutilla suuri perinnönjako, Kalle Matinpoika oli kuollut vähän ennen kapinaa ja tila jaettiin. Kuutin päätilan sai tytär Sandra yhdessä miehensä Sakari Lomman kanssa. Vanhin tytär Emma yhdessä puolisonsa Oskari Loutun kanssa sai Kulmala-nimisen torpan. Pervonmaan-nimisen tilan saivat Anna ja Matti Sianoja,

Sianojan päätilan lisäksi. Kuutin päätilan itäpuolella olevat maat sai perheen ainoa poika Erkki yhdessä vaimonsa Annan kanssa. Tila oli nimeltään Kuusela ja se oli aluksi vailla minkäänlaisia rakennuksia. Erkki ja Anna rakensivatkin sitten sinne sekä asuinrakennuksen että muut tarvittavat maatilan rakennukset. Perheen nuorin tytär Suoma oli myös kuuro. Hän jäi naimattomaksi. Perinnönjaossa hän otti osastaan pelkkää rahaa ja työskenteli enimmänsä osan elämästään Erkki-veljensä luona taloustöissä käyden välillä myös muiden sukulaisten luona vastaavanlaisissa työtehtävissä. Myöhemmin hän katkeroitui etenkin siitä, että ei ollut ymmärtänyt ottaa hänkin perintöosaansa maa-alueena jonka arvo paremmin olisi säilynyt aikojen saatossa.

Isäni Erkki Kuutti lähti opintielle Turun kuurojen kouluun. Ensimmäinen matka tapahtui Urjalan asemalta vuonna 1897, minne isä hänet saattoi hevoskyydillä Sammaljoelta. Matka sinne oli tuohon aikaan nelisenkymmentä kilometriä ja sieltä vasta varsinainen junamatka alkoi! Aina jonkin matkaa kuljetta oli noustava avaamaan veräjä, joita oli siihen aikaan kymmeniä ja taas kymmeniä karjan laiduntamisesta johtuen. Erkin tehtävä oli veräjien avaaminen ja sulkeminen. Matkan teko oli hidasta. Yötä oltiin ennen junan lähtöä Urjalan asemanseudulla Karoliina-tädin luona. Sieltä Erkki jatkoi yksin junalla. Mitä mahtoi liikkua tuolloin pienen pojan ajatuksissa; lähteä kouluun kauas vieraalle paikkakunnalle kuurona, monen mutkan kautta. Isää ja äitiä ei nähnyt lukuvuoden aikana moneen kuukauteen. Samaan kouluun lähdin sitten aikanaan itsekin, tosin liikenne oli jo hieman kehittyneempää.

Kapinan ajat olivat Sammaljoellekin murheen ja tuhoamisen aikoja. Puna-kaartilaiset paetessaan polttivat mm. Sammaljoen puukirkon, molemmat Kuutin asuinrakennukset sekä navetat. Myös Tyrvään Osuuskaupan myymälä paloi. Monet pikku talot säästyivät kuitenkin tihutyöltä. Isäni ja äitini pakenivat kahdeksi viikoksi Ojansuun taloon. Eräänä päivänä isäni kävi katsomassa Pistolimäeltä Sammaljokea; paikka oli yhtenä tulimerenä. Suoma-tädin omistama rakennus, jossa myöhemmin toimi Tyrvään Säästöpankin toimistohuone, säästyi tihutyöltä ja ehkä juuri omistajansa kuurouden ansiosta. Isäni ja äitini saivat sittemmin asua talossa käydessään Kuuselassa rakennustöissä. Talossa asui ehkä myöhemmin myös Sakari Lomma perheineen, koska Kuutin päärakennus oli palanut. Isäni onertonut minulle järkyttäviä juttuja punaisten hirmutöistä. □



Oiva Virtanen

Joulun valot

Mies vanha muassa puolisonsa,
käveli Tyrvään kirkolta Roismalaan.
Myös aattoillassa jotkut autot,
kulki valojaan katuihin heijastain.
Yllä niiden kuitenkin kumma valo,
säteili rauhaisaa kajoaan.

Ne ovat kaupungin jouluvalot,
pari päätteli kulkeissaan.
Nuo joulun symbolit kellot, tähdet,
valoivat silmiinsä hohdettaan.
Mutta taaspa ylempää kumma kajo,
laskeutui lomitse mainosten.

Jäätikön narina jalkainsa alla,
kuunsirppi taivaalta vilkuttain.
Kiiruhtivat he Turuntiellä,
josta haudoille Roismalaan.
Luo siellä olevain leposijain,
missä valomerenä välkkyi maa.

Täällä kummuilla hautuumaalla,
tuhannet kynttilät tuikkivat.
Ne kilpaa kuvasi valollansa,
elonliekkiä ihmisten sammuvaa.
Mutta yltä tuolta tuo kumma valo,
vangitsi mielet se loistollaan.

Korkeuksista tuli tuo hohde,
laajan taivaamme ihmeisen.
Joka kätkee tähden tuon Betlehemin,
kantaa Väinämöisenkin viikatteen.
Siltä taivaankappalten tanhuvilta,
Saturnuksen, Kuun ja Jupiterin.
Laskeutui valo sekä Joulun Rauha,
lomitse rientävään pilvien.
Aitona kulkijain mielihin!



Maria Ojala

Olipa kerran - niinkuin sadussa - tulossa juhannus

Vuosi 1944. Oli kesäkuun alkupäivät menossa, lämmintä kaunistakin, mutta ei rauhaa. Olihan maamme sodassa suurta ja mahtavaa vastaan. Tilanne alkoi kiristyä aina lisää ja lisää. Pommikoneet kylvivät tuhoaan, kranaatteja tuli, räjähteli vähän joka puolella, maataistelukoneet olivat ihan puitten latvojen korkeudella. Vihollinen ampui konekivääreillä, sammaleessa näkyi luoti-suihkun jälkiä ristiin rastiin pitkin metsää. Oli aika mylläkkää, ihmeesti Luoja meitä varjeli. Olisi luullut, ettei yksikään selviä hengissä. Isänmaalle vielä jäi rakentajia, uuden elämän aloittajia. Ei siinä kysytty sielusi väsymystä, ei unettomien öitteesi tunteja, elämän täytyi jatkua kaikesta huolimatta. Kuka muukaan rakensi tämän sodan runtelman maamme, kodit kaikille, kuin nämä väsyneet, hengissä sodasta selvinneet miehemme. Ei saa unohtaa koskaan kotirintamaa, ilman heidän raskasta työpanostaan ei varmaankaan



olisi selvitty. Ihmettelen joskus minä ihmeen aikana sitä ehti perheenkin perustamaan, kuitenkin kaikki mahdottomalta tuntuvakin onnistui.

Palaan Siiranmäen tapahtumiin. Minulle annettiin lomaa. En sitä kylläkään pyytänyt, mutta kyllä se tarpeenkin oli, lottapukunikin oli täynnä pieniä reikiä, puukengät aika huonossa kunnossa. Oli kuitenkin kesä ja lämmin, jostain aina löytyi vettä, sai ainakin peseytyä. Niin sitten monien mutkien kautta kohiti rauhallisempaa maailmaa.

Olin ollut kihloissa alik. Lauri Ojalan kanssa jo vuoden ajan, jossain vaiheessa ajateltiin mennä vihille, kuinkas muulloin kuin juhannuksena. Pastori Mankinen lupasi vihkiä vaikkapa tuohisormuksella (kultahan oli tiskin alla niinkuin monet muutkin tavarat sodan aikana).

Emme kuitenkaan edes tietäneet toisistamme, onko kumpikaan hengissäkään. Niin lähti tämä tosi väsynyt lotta

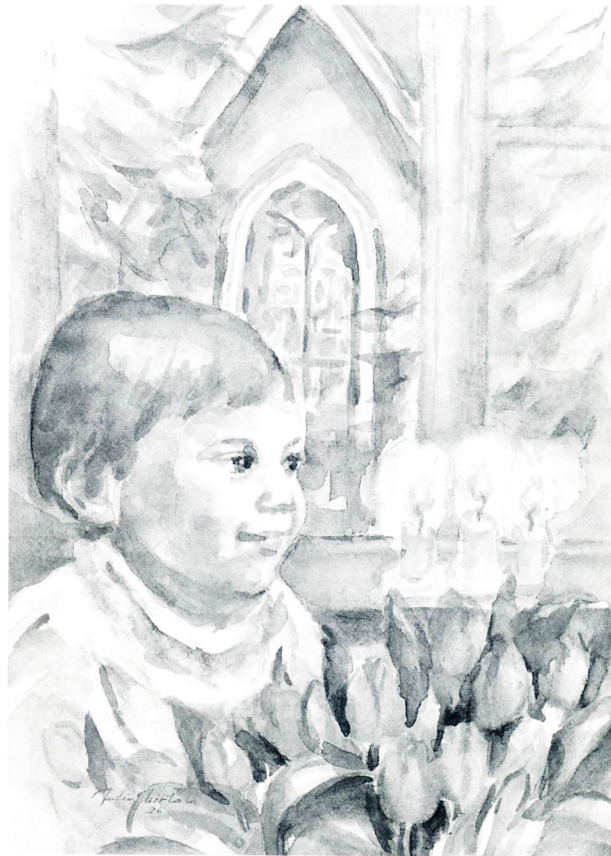
lomalle, ihminen voi nukkua istualleen, myöskin seisaalleen. Joskus kävellessä, ei muistanut, koska oli jonkun matkan kulkenut ennenkuin joku pamaus tai räjähdys sai ajatukset ajan tasalle. Sattumalta tuli junaan yhtä väsynyt ja repaleinen lotta kuin minäkin. En muista nimeä edes. Hämeenlinnan kadulta meidät pyydettiin sisälle yhteen liikkeeseen. Saimme ruokaakin. Meillä ei ollut elintarvikekortteja niinkuin siviili-ihmisillä eikä rahaakaan. Saimme sukut ja jotain vaatettakin. Nämä kultaiset ihmiset antoivat. Kiitos heille, joka ei varmaan heitä tavoittanut. Tämä toinen lotta lähti kotiinsa, taisi hänellä olla koti. Kaikilla ei ollut kotia.

Minä tulin Tyrvään asemalle. Etsin Uuno Ulvio -nimistä kotia, joku upseeri lähetti mukanani kirjeen. Taisi olla rahaa, en tiedä, sain kahvia siellä ja jotain hyvää. Kerroin mikä tilanne oli Kannaksella. Kaikki oli niinkuin yhtä unta. Kiitin ja lähdin kohti Roismalaa. Menin ensin pesemään kasvoni Vammaskosken rantaan. Silloin soivat kirkon kellot, oli juhannus, jonka asian vasta siinä tajusin. Menin kirkkoon. En millään jaksanut nousta seisomaan niinkuin kirkossa kuuluu, olin kuitenkin takapenkissä, etten kai häirinyt ketään. Tyrvään kaunis suuri mahtava kirkko antoi luottamusta vielä tulevalle elämälle. Kirkon edessä sankarivainajien ristiritvit puhuivat siitä tuskasta, jota siviilimaailma joutui kestävänsä. Alitajunnassa kuului vain Siiranmäen sodan kauhut. Kävelin sitten tänne Roismalaa sulhaseni kotiin. Sain syödä, nukkua, pestä vaatteeni ja ennenkaikkea sain kuulla sulhaseni olevan ainakin silloin vielä kunnossa. Menin sitten kotiin Jalasjärvelle. Kotihan aina löytyi sieltä, missä äiti, isä ja veljen perhe olivat.

Jouduin takaisin sotaan Vuosalmelle aivan vieraaseen osastoon. Sieltä sulhaseni kerran elokuun lopulla löysi minut. Luulin hänen kaatuneen, eihän mitään tietoja kulkenut. Löytyipä kuitenkin. Sain vihkiloman, kun kuulutukset olisi vanhentuneet. Sulhanen vaan ei meinannut saada. Oli tullut lomakielto. Oli kuitenkin tuttu divisioonankomentaja, niin sai jopa yhden päivän olla perillä.

Jouduin vielä takaisin, oli aselepo jo silloin ja kotiuttamiset menossa. Pääsin kotiin vasta kun lottajärjestö oli jo lakautettu.

Täällä mieheni lapsuuskodissa sain minäkin kodin, lapsemme ovat saaneet kasvaa ainakin rauhallisessa kodissa. Mikään vaikeus ei ole mennyt sen rajan yli kuin sota oli. Ainoastaan mieheni lopulliselle matkalle lähtö ylitti sen rajan. □



Aili Uotila

Jouluja lapsuuden muistelen

Joulun aikaan naapuriin kutsuttiin siellä jouluoljilla leikittiin. Olkilyhteet riihen parsilla kuivattiin ja puhtaalle lattialle levitettiin tuoksua pirtti oli tulvillaan joulukuusikin omassa nurkassaan.

Keltainen kissa oli mukana silloin Mikon silmät kiiluivat usein illoin karamelliakin lapsille tarjottiin ja kotikaljaa tuopista juotiin se oli hauskaa ja suurenmoista – mitään jäljellä ei ole noista. Ei ole Mikkoa, ei pirttiäkään ei elossa kavereista yksikään. Tämä muistoista kuuluu parhaimpiin joulun ajan rakkaisiin tapahtumiin. – Ei jäljellä riittä – ei kiuasta eikä kuulu iloista laulua...

Eläimet jouluyönä ruokittiin kukolle myös hyvää tarjottiin. Kukko lauloi komiolla äänellään sai kaikki kanat heti heräämään. – Jouluna mittasin kukon askeleen – se muisto vie takaisin lapsuuteen.

Joulukuusi oli kaunis, tuoksuikin jo saapui vanha joulupukkikin. Oli se mahtavaa kun lahjan sai pukki kiirehti naapuria kohti kai? Kuusen latvatähti ja kynttilät oli joulumieli ja ystävät.

Koditon kutsuttiin joulua viettämään. Se oli perinne kotiseudun tään silloin palveltiin ystäviä iloiten. Se oli tahto äitien ja isien. – Ajan ratas pyörii – paljon katoaa... – Jouluvirren voi vielä aloittaa...

"Sano sano" - Kiian kujeita

Haaran Malakias eli Kiia perheineen asuskeli torpassaan Kiikoisten maassa viime vuosisadan lopulla. Lapsia hänellä ei ollut kuin kasvattitytär Hilma Severiina, joka miehensä Iisakki Ojasen kanssa harjoitti mm. meijeriliikettä tämän vuosisadan alussa Tyrvään Myllymaassa. Täällä myös Kiia asuskeli vanhoilla päivillään. Hänen sanantapaansa matkitaan vieläkin tokaisulla: Sano, sano Ojasen pappi.

Kiia oli teurastaja-liikemies ja talvisin hänet nähtiin usein lihakuormineen matkalla Turkuun. Kesällä hänellä oli mukana kuivattuja kutunjuustoja. Kerran taas hän oli juhannuksen aikaan menossa Turkuun. Aurinko paistoi kuumasti pilvettömältä taivaalta ja hevonen kävellä jonkkaili jo päivällä laiskasti. Kiia päätti levähtää hetkisen. Tien varrella oli suuri heinämaa ja viereissä muutaman puun varjossa kirkasvetinen oja, josta hevonen saisi vettä. Hän päästi hevosen rattaitten edestä, että se sai syödä vapaammin.

Edessäpäin näkyi vauraan näköinen talo, josta pian lähti mies matkalaisia kohti. Kiia istui rattaan aisalla eväitään syöden eikä ollut huomaavinaan miestä ennen, kuin tämä karjaisi kiukkui- sesti; "Kenenkäs luvalla sinä äijä syötät hevostas mun maallani?" Kiia oli jo varautunut tämäläiseen kysymykseen ja alkoi puhua: "Vai teijän maata tää onkin sano, kun tää juur äskön sano tuli mua vastaan sano yks miäs ja kehu sano tän aukeen olevan kaikki hänen maitansa sano. Kun sitte sano kysyn, että saanko tää syättää vähä hevostani sano, nin se äijä sano: Syätä sinä siinä vaan, kyllä meillä heinämaata o." Isäntämiehen kiukku jo vähän lauhtui, hetken päästä hän istui Kiian viereen ja siinä puhuttiin kauan kaiken maailman asioita. Ja hyvinä ystävinä he tapasivat toisensa vielä monta kertaa.

Joskus taas Turusta palatessaan Haaran Kiia poikkesi yhteen taloon. Isäntä valitteli vesipulaa, vaikka kaivoja on useita. Kiia kertoi katsoneensa kaivon paikan moneen taloon ja että kaikkiin on vettä tullut. "Nin tota sano, kai se kaivon paikka sano tähänkin taloon löytyy." Kiia haki pajunoksan, kulki se käsissään pihamaalla ristiin rastiin, siirtyi sitten vähän alemmaksi pieneen notkelmaan, johon oli rakennettu samana kesänä uusi lato, kierteli sen ym-

pärillä moneen kertaan ja sanoi: "Tosa olis sano hyvä kaivon paikka sano ton laron alla. Eikä tähän sano muulle kaivoo saakkan sano, johon vettä tulis."

Muutaman viikon kuluttua Kiia meni taas sen talon ohi Turkuun päin. Hän näki jo kaukaa, että lato oli poissa ja sen kohdalle oli kaivettu kaivo. Sitä hän hieman ihmetteli, sillä vain kurillaan hän oli sanonut vettä tulevan vain ladon paikalle. Kiia ajoi talon ohi aika hyrryä päästäkseen pian pois näkyvistä. Hän pelkäsi joutuvansa syytetyksi petoksesta, jos kaivoon ei olekaan tullut vettä. Turun torilla tuli väkijoukosta yllättäen hänen luokseen "kuivan talon" isäntä, tervehti iloisesti ja kiitteli kovasti hyvän kaivon paikan katsojaa. Isäntä tarjosi vielä hyvät harjakaisryypyt kapakassa ennen yhteiselle kotimatkalta lähtöä. Kiia taisi olla jo pienessä hiprakassa, kun jutteli vielä siinä matkalla: "Kyllä minä sitä sano teille sanon sano: siinä laron alla sano teillä on sano hyvä kaivon paikka sano."

Jonkun kerran taas Kiia oli Turkuun mennessään yötä erässä talossa. Aamulla, kun hän ja isäntä olivat pirtissä kahden, tämä kertoi, että heiltä on varastettu rahaa huomattava summa. Samalla isäntä antoi rahaa Kiialle, että hän toisi Turusta taloon tiettyä tavaraa. Lähtiessään Kiia sanoi: "Ny sano talosta lähtee toinen raharosvo sano, molemmat kyllä joutuu sano tuomaan rahansa takasin sano."

Iltapäivällä Kiia palasi Turusta ja ajoi hevossensa talon karjapihaan. Hän kurkisti ohimennen navettaan ja huomasi lehmän juuri poikivan. Sitten hän lähti kiireesti, vaikka rauhallisesti askelin talon pakariin. Siellä oli kaikki talon väet, myös piijat ja renki. Kiia kertoi terveiset Turusta ja istui pöydän viereen penkille. Hän otti rahalompakon plakkaristaan ja antoi isännälle loput rahat, mitä oli jäänyt taloon ostamistaan tavaroista. Samalla hän pudotti kuin vahingossa pienen paperilapun lattialle. Kiia otti äkkiä lapun ylös, katseli sitä pitkään ja sanoi: "Tää onki sano ernomane paperi. Tästä näkyy sano, talosta ov varraastettu rahaa sano ja lehmä om poikinu sano ruskee vasika ja sillä näyttää olevan sano valkone läikkä ottasa sano." Emäntä huomautti siihen, ettei heillä ole lehmä poikunut, mutta rahaa on kyllä varastettu.

Hetken päästä karjapiika lähti navettaan, mutta tuli pian takaisin ja kertoi, että lehmä on poikunut ruskean vasikan, jolla on valkoinen läikkä päässä.

Myöhemmin ehtoolla, kun kaikki olivat taas kooalla pakarissa, Kiia otti puheeksi rahavarkauden. Hän asetti tyhjän padan alassuun kuumalle hellalle ja sanoi: "Kun toi pata tosa kuumenee sano, nin kaikkien täytyy tuikata sano sormensa sen pohjaan. Jos jonkun sormi sano tarttuu pohjaan kii sano, nin se on ne rahat väiny sano."

Jokainen vuorollaan tuikkasi sitten sormellaan padan pohjaan. Renkimies loikoili sängyssään pirtin puolella, jonne ovi oli auki, eikä välittänyt osallistua kokeeseen. Kiia meni pirtiin ja veti oven perässään kiinni. Renki kuiskasi Kiialle: "Minä ne rahat otin, sentähden en tullut sormeeni polttaan." Kiian ehdottaman mukaisesti renki lupasi viedä rahat yöllä pakarin pöydälle. Renki kävi myös tuikkaamassa sormensa padan pohjaan.

Kiia tarkasteli pataa pitkään ja sanoi sitten: "Ei tää talosa sano näytä varkaita olevan sano. Tästä pohjasta kumminkin näkyy sano, aamulla ne rahat sano on tosa pöyrällä sano." Ja siinä pakarin pöydällä rahat aamulla todellakin olivat, kun emäntä tuli kahvin keittoon.

Vanhoilla päivillään Haaran Kiia eli Ojasen pappi asui Ojasella, vävyensä Iisakin luona. Ojasilla oli useita lapsia, jotka vielä aikuisinakin asuivat kotona. Kerran talon haltijat olivat vieraisilla jossakin, missä heidän tiedettiin viipyvän seuraavaan päivään. Kiia-pappi oli kotona omassa huoneessaan. Talon nuoret pitivät ehtoolla pirtissä tanssit, joihin tuli myös kyllän nuoria. Ehtoota oli jo pitkälle tanssittu, kun Kiia-pappi kyllästyi jumputukseen, meni pirtin ovelle ja sanoi: "Olis poijaat sano jo aika lopettaa sano se tanssaaminen." Sitä puhetta ei kukaan ollut kuulevinaan. Pappi meni hetken päästä uudestaan pirtin ovelle ja sanoi entistä kovemmin: "Lopettakaas ny poijaat sano sano se tanssaaminen, koska ei siitä näytä sano sen valmiimpaa tulevan." Paikkakunnalla tuli sittemmin tavaksi sanoa, kun tehtiin jotakin hitaasti tulosta tuovaa työtä: Ei tää tule valmistaa sen paremmin kun Ojasen poikien tanssaamisesta. □

Karoliina Hohko, taitava juustontekijä



Tyrvääläisistä juustonvalmistajista kertyisi varmaan tarinoita iso nippu, jos vain niitä olisi aikanaan koottu yhteen. Se juusto, ja juustonteko kun olivat niin arkinen asia, ettei sille aina suurta painoa annettu, mutta annas olla, kun muutit vieraalle paikkakunnalle, jopa kaipasit tätä ihanaa kotiseudun herkkua. Kutunjuustoja valmistettiin ennen joka talossa, pienemmissä juustonmyynti oli tervetullut lisäansio. Juustosärpimen lisäksi muutamat herkkutellivat juoden kutunmaitoa tai -piimää terveydellisistä syistä, kerrotaan lypsylämpimän kutunmaidon pelastaneen potilaita ankaran Espanjantaudin kourista.

Hyvänä juustonvalmistajana tuli tunnetuksi Karoliina Hohko. Hän oli syntynyt Karkussa Palvialan Harsulla 31.päivänä lokakuuta 1861. Hyvän kutunjuuston teko kuului naisten perustaitoihin, Karoliina oppi juustonvalmistuksen äidiltään, joka oli saanut kiitosta juustoistaan Ojansuun virkatalossa ja Karkun Tuomistossa.

Äidiltä saadut opit ja kapiokuorman jatkona muutama kutunvohla matkasivat häiden jälkeen uuteen kotiin, joka sijaitsi mahtavan kosken rannalla. Pian perhe kasvoi, lapsia syntyi lyhyellä aikaa seitsemän, joista viisi kuoli alle kahdeksan vuoden iän. Raskas suru oli puolison menetys avioliiton toisella kymmenellä. Elämän arki näytti kovaa osaa, usein syys- tai kevättulvat peittivät vesimassoillaan pellot tuhoten jo hyvän kasvun, se oli luonnon armoilla elämistä ja ankaraa työtä. Sattui vielä sekini harmi, että parhaat lehmät jäivät junan alle, nyt oli ainoa ratkaisu laittaa talo vuokralle ja läheä poikien kanssa Laukulan mummulaan. Kalle, jo kouluihkään ehtinyt, aloitti kansakoulun Stormissa. Pian uusi suru ratkaisi kotiinpaluun, lapsista nuorin, Hannes hukkuu leikkiverinsa kanssa liki mummulan rantaa. Silloin ei saanut avustuksia tai pankkilainoja, sukulaisilta koottiin siemenvilja ja päästiin jotenkin elämän alkuun.

Kesällä 1905, seminaarinlehtori Han-

nes Äijälä, Karoliinan veli, oli opintomatallaan Norjassa ihastunut ruskeaan juustoon, toi sitä palan mukanaan ja kehoitti:” valmistapas tuota herkkua”. Siitä alkoi Mess-juustojen valmistus.

Juustotulot olivat tarpeen, mutta navetta oli keho ja aikansa palvellut, vasta poikien vartuttua uskallettiin ryhtyä rakennuspuuhiin ja karjan lisäämiseen. Kivinavetta valmistui keväällä 1911, ja se nieli kaikki liikenevät varat vielä pitkän aikaa, pitäen rahapussia jatkuvasti kuralla..

Hyvät juustot kelpasivat kierteleville ostajille, jos niitä vain riitti, mutta useimmiten ne päätyivät vakituksille tinkiläisille, kirkonkylän virkamiesten pöytiin.

Kirjeenvaihtoa juustoasioista on löytynyt pöytälaatikoista ja vanhasta luhdistista. Voinvienti-Osuusliike Valion Helsingin konttorin 16.1.1917 päiväämä kirje:

”K.Emäntä Karoliina Hohko, Tyrvää. Koska niin kutsutut vuohijuustot meiltä tällä hetkellä ovat aivan lopussa, niin

olisimme kiitollisia, jos nyt ensi tilassa voisitte meille niitä toimittaa. Odotamme arv. pikaisia lähetyksiänne ja merkitsemme Kunnioittaen Santeri Salomaa." Juustoja lähetettiin ja helsinkiläiset arvostivat terveellistä herkkua jatkossakin: "Kun meiltä on nykyään mitä suuremmissa määrin tiedusteltu n.s. vuohenjuustoja, pyydämme Teitä hyväntahtoisesti ensi tilassa niitä meille lähettämään niin paljon kuin varastosanne löytyy. Jos juustot ovat samantyyppisiä kuin aikaisemmin, niin voimme niistä nykyään maksaa Smk 8,- - 10,- välillä kilolta." Myös Mess-juustoa lähetettiin, siitä maksettiin 20.8.1919 kirjeen mukaan: Per 32 kg herkkujuustoa a` 20,-/kg, Smk 800,-.

Tyrväällä oli maamiesseura toimeenpannut "kokotalouskilpailun", jossa Karoliina-emäntä sai I palkinnon. Juustontekotaito ratkaisi sijoituksen, josta muistona kunniakirja vuodelta 1919.

Nykypäivänä vaaditaan tarkat tuoteselostukset, mutta jo vuonna 1922 kemisti fil. toht. N.J.Toivonen laati analyysitodistuksen hera- eli Mess-juustosta eritellen siinä aineosat:

"Vettä 24,76 %, Maitosokeria 39,07 %, Rasvaa 23,95 % Valkuaisainetta 9,04 Kivennäisaineita (keittosuola ml.) 4,25 %, Happamuusaste 12,0 % Maitohapoksi lask. 1,08 %.

Vesimäärään sisältyy myös maitohappo. Se pieni ylimäärä, millä viiden ensiksi mainitun aineosan prosenttien summa ylittää 100 % johtuu siitä, että vesimääräyksessä myös osa maitosokerin kidevedestä poistuu."

Edistääkseen juustonvalmistusta, järjesti Valio "Yleisen Juustonäyttelyn Helsingissä" lokakuun lopulla 1925. Johtaja Santeri Salomaa muistutti: "Kuten ehkä olette sanomalehdistä huomanneet, pidetään Helsingissä juustonäyttely. Nyt me haluaisimme saada tähän näyttelyyn myöskin Teidän valmistamianne norjalaismallisia vuohen eli Mess-juustoja. Juustot pitää lähettää rautatiepakettina jotta ne ehtisivät perille, me maksamme juustot heti niiden saavuttua samoin kuin rahdinkin." Eipä aikaakaan kun posti toi Expresskirjeen jossa kerrottiin miten juustot olivat herättäneet erikoista huomiota näyttelyssä. "Kun Teidän valmistamallanne juustolla olisi täällä hyvä menekki ja me voimme siitä myös maksaa hyvän hinnan, jonka voitte itse määrätä, tiedustelemme, ettekö voisi meille säännöllisesti juustoa lähettää". Saman vuoden joulukuussa Valiosta kirjoitettiin: "Olisimme halukkaita ostamaan kaiken valmistamanne Mess-juuston ja voisitte lähettää sitä meille niin usein kuin teille sopii. Ostajamme toivoivat saavansa sitä vielä ennen joulua. Kutunjuustot

Raumala 4/10 1925

On pyydetty hankimaan
Helsingin Suur messuille
sitä hyvää mess-juustoa. Käännyn
teidän puoleenne, jos voisitte sitä tehdä
ensimmäinen lähitys menee
perjantaina, ne pitää
olla 4 kg paketeissa
hopeapaperissa. Ensimmäisellä
kerralla menee sitten
kaksi siviä olla noin 10 pkt
a` 4 kg. Oletteko hyvä ja
ilmoitatte siitä ensi tilassa.
Tervehtien Irene Koski.

olivat hyviä ja lähettää sopii niin paljon miten Teille sopii." Juustoista maksettiin silloin kutunjuustosta 6,-/kg ja mess-juustosta 35,-/kg.

Porvoossa toimi asemapäällikkönä kiikkalaissyntyinen Hjalmar Rydman, joka tilasi usein juustoja rautatielähe-tyksinä, tai jos olivat Viivi-rouvan kanssa kotiseudulleen tulossa, kävivät ne itse noutamassa. He muistivat kiitoskorteilla jälkepäin.

Eräs Hannoverissa opiskellut lääkirinplattu kaipasi kovasti ruskeaa juustoa, kirjoitti jopa nähneensä siitä unta. Toive toteutui, seuraava paketti sisälsi suuren juuston.

Tamperelainen hallikauppias tilasi juustoja asiakkailleen kirjoittaen heinäkuussa 1926: "Nyt pyytäisin taas emännän tekemään hyvin ja lähettämään kymmenkunta kiloa vuohenmaitoherajuustoa, sillä entinen on jo tullut myytyä, Kunnioittaen A.F.Iltanen. Juustoti-

lauksia hallista tuli vielä 30 -luvulla, vaikka kauppias valitteli silloin huonoja aikoja.

Juustoihin oli ihastunut myös neiti E Pesonius Helsingistä, hän kirjoittaa uskonasioista sivukaupalla, välillä taas juustoasiasta: "Pyysin Ritalan emäntää keväällä tilaamaan minulle juuston, kun kuulin että te niitä lähettätte ympäri maata - - - ja veljelleni kasööri A Pesoniukselle, hän kun sai maistaa juustoaan täällä, mieltäni siihen ja pyysi minua tilaan myös hänelle yhden. Te olette mestari valmistamaan tällaisia juustoja ja saamaan niihin sen erinomaisen hienon maun....". Näin asiakkaat ylistivät ja tieto levisi.

Satakunnan maatalousnäyttelyssä Raumalla kesällä 1931 Karoliina Hohko sai I palkinnon "Herkkujuustosta". Palkintoja ja kunniakirjoja alkoi tippua vähän väliä, niistä ei sen kummemmin puhuttu, ne unohdettiin pöytälaatikon

pohjille.

Tyrvään Maamiesseuran naisosaston puheenjohtaja lähestyi lokakuussa 1935 virallisella postikortilla: "On pyydetty hankkimaan Helsinkiin suurmessuille sitä hyvää Mess-juustoa. Käännyn teidän puoleenne, jos voisitte sitä tehdä. Ensi lähetys menee perjantaina, ne pitäisi olla 1/4 kg paketissa hopeapaperissa. Ensi viikolla menee sitten lisää, saisi olla noin 10 kpl a 1/4 kg. Oletteko hyvä ja ilmoitatte ensi tilassa. Tervehtien Irene Koski.

Joskus tilaus jäi viime tinkaankin, niinkuin vammalalaisella Hilda Toivosella, joka jouluaattona -36 lähti päiväjunalla Porvooseen ja halusi molempia juustolaatuja "Saisikohan tori-ihmisen mukana, tai ehkä teiltä isäntämiehet käyvät kauppalassa".

Karoliina Hohkon kerrotaan olleen ulkoiselta olemukseltaan ryhdikäs, pystypäinen, kookas nainen, joka esiintyi arvokkaasti, silmissään aina terävä katse. Luonteeltaan hän oli auttavainen ja ymmärtäväinen muita kohtaan, kävi usein kirkossa ja hengellisissä tilaisuuksissa.

"Juustopata kiehui päivät kadoksiin taukoamatta ja aina piti olla sitä sevoitamassa", kertoi pitkään palveluksessa ollut Hilda Karimäki. Hän muisteli myös emännän antaneen aina juustoja kylän lähetysjuhille.

Joulukuun 22 päivänä 1945 juuston tekijä saavutti määränpänsä, vielä hänen kuolemansa jälkeen haluttiin tietojä julkaistavaa kirjaa varten. Asiassa oli käännytty naapurin, Hilma Vänniän puoleen. Set Suomalainen, Suomen Juustonvalmistajayhdistyksen sihteeri lähestyi kirjeellä: "Yhdistys on aikeissa julkaista kirjan kaikista Suomessa toimineista ja toimivista juustonvalmistajista. Kun mielellämme ottaisimme mukaan tähän kirjaan myös Karoliina Hohkon, maamme ensimmäisen (kuntunmaidon) herajuuston valmistajan, niin uskallamme kääntyä puoleenne tässä asiassa ja sitä varten lähetämme oheisena kaavakkeen."

Lopussa oli vielä pyyntö valokuvasta sekä maininta asian kiireellisyydestä, sillä käsikirjoitus oli melkein valmis. Hilma Vänniä hankki tarvittavat tiedot Hohkon veljeksiltä Suomen Juustonvalmistajat matrikkeliin, joka ilmestyi vuonna 1949.

Vietäessään elämänsä ehtooota, oli Karoliina Hohko kirjoittanut "juustoresehtin" paperille, laittanut sen kuvaramatun väliin, kirjan josta hän päivittäin oli saanut tukea ja turvaa elämänsä vaikeina hetkinä. Seudulla vielä pitkään Mess-juusto kulki Hohkon juuston nimellä, mutta kutut ja juustontekotaito siltä rannalta ovat siirtyneet toisiin maisemiin. □



Veikko Topi

Muistot elävät

Valkeat ristit ja graniittipaadet suomalaisten kirkkojen hautausmailla ovat aikojen kuluessa tuoneet meidän ajatusmaailmaan monenlaista pohdiskelun aihetta.

Sankarihauta – siinä yksi Suomen vapauden symboleista, jolle kalmiston vanhat puut humisevat ikuista lauluun isänmaan puolesta elämänsä uhranneille kotiaan puolustaneille miehille.

Sankarihauta on muistuttamassa meitä, se ei voi jäädä huomiotta ohikuljaltakaan. Katse kääntyy lukemaan nimiä, tuttujakin löytyy joukosta. Muistimme herkiytyy ja löydämme yhteensattumia, muistoja koulu- ja nuoruusvuosilta. Näiltä miehiltä ja myös naisilta hyvätkin elämän suunnitelmat jäivät toteuttamatta. Perinnöksi he jättivät itsensä isänmaan meille elettäväksi.

Muistot noilta ajoilta elävät monien mielessä yhtä tuoreina ja elävinä kuin kuusi vuosikymmentä sitten, vieläkin nimen lukeminen rististä tai laatasta koskettaa kipeästi, haavat eivät ole täysin umpeutuneet. Tällä paikalla pysähtyy vanha vaari ja muori, aiheen antaa pojannimi laatassa, Sinä äiti olit kasvatanut poikaasi yhteiskuntaa varten, sanoillasi ja esimerkilläsi ohjannut onnelliseen elämäntehtävään kotiseudulla. Nuoren elämän menetys isänmaan puolesta oli uhrin hinta, näin ajattelevat isä ja äiti, jotka uskoivat elämän jatku-

van onnellisena ja odottivat kaikkea hyvää tulevilta vuosilta.

Tällä paikalla pysähtyy myös sisar ja veli, muistot yhteisistä leikeistä jäivät lähtemättömästi mieliin. Miksi kävi näin? Saamme lohdutusta sillä, että saamme jatkaa elämäämme vapaassa maassa rauhan merkeissä.

Tälle paikalle on pysähtynyt moni nuori morsian tai nuori vaimo lyhyen onnen kokemukset mielessä. Yhteisesti suunniteltu tulevaisuus jäi kesken tai kokonaan toteuttamatta.

Tälle paikalle pysähtyy myös sotaorpo, isän hautakummun äärelle, lapsuusajan muistot isästä, vaikka ovatkin hetkellisiä, ovat rakkaita muistoja.

Tällä paikalla pysähtyy rintamamies ehkä muita useammin miettien ja ajatellen: Sinä aseveli-sankarivainaja kohdasit elämäsi määränpään ja lunastit meille mahdollisuuden elämäntehtävienne jatkamiseen. Tälle paikalle pysähdymme yhdessä itsenäisyytemme juhlapäivinä kunnioittamaan sankarivainajiamme ja muistelemaan isänmaan kohtaloita. Toivomme, että tämä paikka on seuraavien sukupolvien elämässä pysähtymisen, kunnioituksen ja rakkauten, muistojen arvoisen asia ja että se antaa meille uskoa elämään, taitoa kunnioittaa toisiamme ja halua auttaa kanssaeläjiämme. □

Vanhojen paikkakun

Toripäiviä pidettiin 1900-luvun alussa Kirkkoaukiolla. Kortin julkaisijana oli Tyrvään Kirjakauppa.

Olli-Pekka Hannu



Toripäivä Tyrvällä.

Torgdag i Tyrvis.

Katsellessamme kotiseutumme vanhoja kuvakortteja, niiden maisemia ja rakennuksia, saamme kokea pienen tuokiokuvan vuosikymmeniä, jopa lähes vuosisata sitten kuluneesta ajasta. Julkaisuajanaan näillä korteilla on ollut tärkeä, usein ajankohtainen kuvallinen viestinsä. Nykyhetkestä tarkasteltuna ne saavat merkitystä myös kulttuurihistorian kuvauksena.

Valokuvauslaitteiden kehittyminen maastokuvaukseen soveltuviiksi mahdollisti kuvakorttien laajan julkaisun. Maaseutua kuvaavat paikkakuntakortit yleistyivät 1900-luvun alkuvuosina varsin lyhyessä ajassa. Näiden painettujen korttien myötä olikin oikeastaan ensimmäistä kertaa mahdollisuus lähettää kuvatervehdys kirjoituksen keralla.

Kuvakorttien runsain julkaisukausi päättyi ensimmäisen maailmansodan syttymiseen.

Eräänlaisina pitäjiensä käyntikortteina kuvissa pyrittiin näyttämään maalaiskylien parhaat puolet. Valokuvaajat, joita oli sekä kiertäviä että paikallisia, valitsivat kohteet ja esittivät niistä omat näkemyksensä. Kuvattavaa toki riitti, julkaistuihin kortteihin sisältyy paikkakunnan nähtävyyksiä, luontoa ja merkittäviä rakennuksia. Kirkot ovat olleet kuvatuimpia kohteita. Tärkeimmät uudisrakennukset pääsivät korttikuviin heti valmistuttuaan, saattavilla oli myös kuvia pappiloista, kouluista ja teollisuusrakennuksista. Idylliset järvimaisemat ja jokikuvat siltoineen kertovat aikansa romanttisesta hengestä.

Tyrvään Sanomissa kirjoitettiin marraskuussa 1903 myyntiin tulleista uusista korteista näin: "Tyrvään kirjakauppaan on ilmestynyt useita lajia Tyrvään maisemapostikorttia, jotka ovat yleisön saatavissa á 10 pennistä kappaleelta. Niistä mainittakoon Tori-

keimmät uudisrakennukset pääsivät korttikuviin heti valmistuttuaan, saattavilla oli myös kuvia pappiloista, kouluista ja teollisuusrakennuksista. Idylliset järvimaisemat ja jokikuvat siltoineen kertovat aikansa romanttisesta hengestä.

Tämä Rautaveden maisema kävisi matkailumainoksesta nykyäänin. Kortti on painettu Hampurissa vuoden 1905 tienoilla.



Karkun komeat huvilat olivat kuvattuja kohteita. Hovioikeudenneuvos C.F. Munckin rakennuttama Fulkkila esiintyy tamperelaisen Isak Julin'in korttisarjassa.



Tyrväs Rautavesi

Takorttien kertomaa

Kiikan raitin merkkirakennuksiin kuuluvat myös tänään kirkko ja lainamakasiini. Kirkon länsitornia pidennettiin 1950-luvulla.

päivät Tyrväällä, Palokunta tulee, Wammaskoski, Tyrvään kirkko ja Tyrvään wanha kirkko. Kauppias F. Lehtosella on myöskin Tyrvään maise-
mapostikorttia, joista olemme nähneet Tyrvään kirkko ja Kirkonkylän koulu. Hauska olisi jos näitä oman paikkakuntamme korttia ilmestyisi hyvin monta eri lajia. Luulemme että niillä tulee olemaan hyvä menekki.”

Kortteja käytettiinkin runsaasti, suosituimmista kohteista tehtiin monia uusintapainoksia. Toisinaan lähettäjä saattoi kirjoituksessaan mainita jotakin kuvasta, mutta kortit kelpasivat yhtälailla vaikkapa uuden vuoden tervehdyksiin. Postitettuina kuvakortit sitten levisivät laajalti. Lähettäjinä olivat paitsi paikalliset asukkaat, myös paikkakunnalla vierailleet. Samoja kortteja ilmeisesti myytiin muuallakin Suomessa. Keräilykohteiksi kortit kelpasivat jo silloin ja ne olivat matkamuistoinakin suosittuja. Eri paikoista otetut kuvat voitiin sitten koota vieraille näytettäviin katselualbumeihin.

Vammalan ja Äetsän seudulta lienee julkaistu 1920-luvun loppuun mennessä pitkälti yli kaksisataa painettua kuvakorttia variantteineen. Kirjapainossa tehtyjen korttien rinnalla käytettiin myös valokuva-menettelyllä monistettuja kortteja. Näin tehdyt sarjat olivat pienempiä ja tekotapa sopi tapahtumakuvien nopeaan tekkoon.

Usein tulee verrattua kuvien esittämää tilannetta tähän päivään. Päivänpaisteisista kuvista välittyy elävästi kii-reettömän aikakauden tunnelma. Lu-kuisista maisemakorteista päätellen luonnonläheisyys on koettu tärkeäksi silloinkin. Maalaiskylät ovat muuttu-neet taajamiksi, mutta monen kortin kuvasta löytyy nykypolvellekin tuttuja rakennuksia. □

Kuloveden rannalla vietettiin kesäpäivää jonakin 1900-luvun alkuvuonna näin leppoisasti. Kuva lienee otettu Tullun pihamaalta.



Rautatiease-mat ovat olleet tärkeitä paikkoja liikenteen kehityksessä. Tyrvään aseman väki poseerasi syystä ylpeänä kuvaajalle.





Marja-Leena Hautala

Osuuskauppaväki viettää joulua - koulutytön muistoja 50-luvulta

Viisikymmenluvun alkuun saavuttaessa isäni oli työskennellyt toistakymmentä vuotta Osuuskauppa Sastamalan rautaosastolla Vammalassa. Sastamalan pääliikkeen oli vuosina 1937–1967 nykyisen Osuuspankin kohdalla. Rakennus oli kaksikerroksinen funkistalo. Marttilankadun puolella vain kapea porttikäytävä erotti talon Martti Viitosen liiketalosta. Rautaosasto oli heti siinä päädyssä kaksine näyteikkunoineen, joiden välissä oli sisäänkäynti, vieressä oli kangasosasto, sitten siirtomaatavaraosasto ja kulman takana Puistokadun puolella maito- ja leikkeleosastot.

Talon yläkerrassa oli konttori, jossa äitini oli työssä, sekä kulloisenkin johtajan asunto. Konttorissa työskentelivät johtaja, kirjanpitiäjä Anna-Liisa Mäkinen, Alli Mentu ja äitini. Yläkertaan johtivat portaat kangas- ja rautaosaston

välissä. Konttorista oli vielä 50-luvun alusta näkymä alas vastapäätä sijaitsevalle Nobel-Standardin huoltoasemalle, jonka viereen linja-autotkin pysähtyivät. Kaupan takapihalla oli ulkoverasto, josta rautakaupan väki joutui alituisen antamaan tavaraa asiakkaille. Varastorakennuksessa oli myös vielä johtaja Ojanperän aikaan Sastamalan hevonen. Pihassa oli asiakkaiden hevosia varten hevospuomi aivan Puistokadun reunassa.

Tuohon aikaan ei ollut televisioita ja suosittu iltahuvi oli näyteikkunoiden katselu. Osuuskauppaväkeäkin kurssitettiin tekstaus- ja somistuskursseilla tämän tästä. Vammalan kauppa oli 50-luvulla todellinen kauppakeskus, kun vauraat naapurikuntien asukkaat toivat sinne rahansa. Kauppalassa oli vain noin 1 100 asukasta.

Näyteikkunoiden ulkoasua piti vaihtaa usein ja isänikin tekstasi aina uusia, iskeviä mainoslauseita. Jouluna Vammalan kauppalan kaupat koristautuivat ainakin lampuin ja kuusenköynnöksin. Aivan erityisen jännittävää oli iltakävijöiden mielestä, jos ikkunassa oli jonkinlaista liikettä.

Asuimme sillan toisella puolella osuuskaupan aseman myymälän yläkerrassa. Se talo oli vankka hirsitalo nykyisen Koivun kodinkoneliikkeen paikalla. Pihalla kasvoi komeita lehtikuisia ja tontti oli rautatien ja nykyisen Asemakadun välissä. Pihapiirissä oli kolme varastorakennusta ja pieni valkoinen asuinrakennus päärakennuksen lisäksi. Joulukuksi 1952 isäni oli keksinyt laittaa rautakaupan toiseen näyteikkunaan liikkuvan, pähkinäpukki- ja tonttukulkueen. Koko joukko laski mä-

keä lumisessa kuusimetsässä. En tiedä tarkalleen minkälaiset telat nietosten takana pyörivät, mutta sen verran tekniikka takelteli, että illalla ja sunnuntaiakin piti isän kanssa käydä tarkistamassa, etteivät tontun varpaat tai poron sarvet olleet tarttuneet nietoksiin kiinni ja jumiuttaneet koko jonoa. Yleisöltä tuli kiitoksia hauskaasta ikkunasta.

Lauantaina kolmantenatoista joulukuuta oli sitten osuuskaupan pikkujoulu talon ravintolassa, joka oli Puistokadun toisella puolella vastapäätä päämyymälää. Siinä talossa oli aikaisemmin toiminut Tyrvään Osuuskaupan Vammalan sivumyymälä. Ravintolan emäntänä oli Martta Jarva ja muuta henkilökuntaa asui aseman myymälänkin talossa.

Rievät ja muut ruokaleivät ravintolaan ja osuuskaupan myymälöihin leivottiin kaiketi Kirkkokadun varrella olevassa leipomossa. Ainakin Rauha Vainionperä oli työssä tässä leipomossa.

Olin yksitoistavuotias pikkutyttö ja hiukset oli parilla papiljotilla kierretty otsalta sivulle, puku oli sama, jolla mentiin myöhemmin koulun joulujuhlaan. Menomatkalta panin jalkaani uudet nahkateräiset huopasaapikkaat, jotka tietysti riisuttiin ravintolan eteisessä. Olin kovasti iloinen, kun kaverini Järvisen Mirja ja Jokisen Anneli olivat tulossa, tietysti vanhempineen. Juhla oli todella koko perheen juhla, jonne kaikki melkein kolmenkymmenen sivumyymälänkin väet tulivat.

Kävelimme tietysti koko matkan, autojahan ei silloin monellakaan ollut, ja ravintolassa odottivat pitkät valkoliinaiset pöydät ja joulukuusi innokkaita juhlijointa. Ohjelmaa oli paljon. Kilpailua varten valittiin mies- ja naisjoukkue. Miesten osalle tuli armoton häviö väärän joukkuevalinnan vuoksi: lajina oli

köysisilmukan läpi pujottautuminen. Siurolan setä sattui olemaan liian vankarakenteinen eikä mahtunut silmukasta läpi joten kaposimmat naiset voittivat tämän lajin. Toinenkin kilpailu oli ja sen voitti Lehtimäen setä. Kyseessä oli tuttipullonimemiskilpailu. Välillä laulettiin joululauluja ja juotiin kahvia, kuunneltiin puuropuhe ja syötiin riisipuuro manteleineen. Lapset alkoivat jo hermostua, mutta sitten kuului kopina! Pukki saapui suurine laatikoineen! Kaikille ikään katsomatta oli luvassa nime-tön paketti. Kyllähän se tiedettiin, että paketeissa oli liikkeistä aikoinaan poistettua ”epäkuranttia” tavaraa, mutta kun ei ikinä voinut arvata, mitä tänä vuonna kohdalle sattuisi. Minun pakettissani oli karamellia, timpurinkynä, piipputupakkaa, aurinkoöljyä pyöreässä, ruskeassa lasipullossa, nallepankin puolikas, kuusennamuja, kynttilöitä, kukkakori ja esanssia. Ikionnellisena marssin puolenyön maissa vanhempieni kanssa kotiin. Aurinkoöljyn tuoksu ei ole vielä kukaan haihtunut nenästäni.

Varsinaista joulua varten tarvittiin joulukuusi ja se haettiin aikaisemmin varikon metsästä – luvasta en tiedä. Myöhemmin osuuskaupan kuorma-auto toi kuusilastin, josta jokainen sai valita parhaaksi katsomansa yksilön. Meillä arvostettiin harvaa, kohenevaa, paksuoksaista, kapeaa ja korkeaa kuusta, mutta kerran oli jäljellä vain yksi kuusi, joka oli kuulemma johtajalle tarkoitettu. Tämä kuusi olikin aivan toista maata: tiheät, leveät oksat valui-vat turkin tavoin maahan asti, korkea se oli, käpyjä ja naavaakin taisi riippua oksilla. Pakkohan se oli ottaa ja pakko oli myöntää, että tämä tirehtöörin kuusi oli omalla tavallaan todella kaunis.

Äidin kanssa laitoimme kuntoon joululasetelman, jollainen oli muotia 50-luvulla. Siniselle keramiikkavadille aset-

telin peilin lammeksi, reunoille kuusenhavuja ja jäkälää, vähän sivummalle pari hoikkaa kynttilää ja kaikkein viimeisimpänä sijoitettiin asetelmaan suloinen, pieni keramiikkabambi, joka lammesta juotuaan katseli arkana ympärilleen. Taatan joulupuheen jälkeen alkoi jouluaaton vietto.

Koulut alkoivat vasta tammikuun yhdeksäntenä ja niinpä osuuskaupan lapsilla oli aina ongelmia tekemisen suhteen. Vanhemmathan olivat myöhään töissä ja vuodenvaihteessa illat ja melkein yötkin kuuluivat pää- ja sivuliikkeiden inventaarioissa. Katajamäen Maija-Liisa asui aseman myymälän pikkutalossa, hänen isänsä oli varastonhoitaja ja äidillä oli kampaamo ratamestari Alasen maalla olevassa talossa Alasen sahan ja Liekorannan välissä. Saimme päähämme järjestää nukkteteatteriesityksen Katajamäellä. Näytelmän nimi oli Meidän tonttujen kesken. Ahersimme kovasti sinisen taustan kanssa, ei liioin ollut kovin helppoa sitoa naruja tavallisten nukkiemme jäseniin, lelu-koiriakin piti hommata ja valot hoitaa taskulampun avulla ja esirippu hoidella. Vuorosanat lausimme itse. Yleisöksi olimme aikoneet kutsua kaikki tuntemamme pojat. Saimme kiinni vain Maija-Liisan Jarmo-veljen ja Lindhin Paunon. Maija-Liisan äiti oli kuitenkin tyytyväinen ja sanoi, että näytelmä oli hyvin esitetty. Kun seuraavana aamuna olimme aikeissa esittää Lentävän matton, emme saaneet enää lainkaan yleisöä.

Loppuloma kului filmitähtien kuvia leikatessa ja kirjoja lukiessa. Joululahjaksi sain kirjat Tuittupää ja Rantakylän Sisu, Melukylässä tapahtuu ja Pikku Heidi. Joululahjakirjat kiersivät Annen, Mirjan ja Maija-Liisan luettavina ja sain tietenkin puolestani lukea heidän saamansa kirjat. □

Ulla Ylinen

Lumiperhoset työssä

Lumiperhoset leikkivät pilvien päällä, yks' toisensa jälkeen ne putoo.
Ne ilmassa leijuen tyyneellä säällä
maaäidille kangasta kutoo.
Siitä untuvapeiton saa niityt ja pellot,
myös päivänkakkarat, kissankellot
– kesän muistolle kyynelkin putoo.

Lunta orava kuopii jo huolissansa,
mistä löytäisi taas joulukerkut?
Sekin tahtoisesti kestitä vieraitansa,
– onhan tulossa enot ja serkut.
Lumiperhoset lentää ja kinosta pukkaa,
kuka auttaisi kiireistä oravarukkaa
vielä löytämään kävyt ja tertut?

Myös me ihmiset liiaksi touhuamme,
moni jouluksi voimansa tuhlaa,
toki rauhallisemminkin viettää saamme
tätä Herramme syntymäjuhlaa.
Silti kaunistaa muistaa on lähimmäistä,
ehkä kukalla vanhusta yksinäistä
– pieni tuokio hänelle uhraa!

Tyrväälle joulunviettoon...

Elettiin 50-luvun loppua. Hämeessä oli satanut lunta reilusti. Joulukuoli tulos – ja taatusti valkeana. "Ei tällöinen lumimäärä sula ennen aattoa millään", kertoivat vanhat ihmiset, jotka varmasti nämä asiat tiesivät.

Aattona jo ennen kukonlaulua äiti sai minut heräteltyä. Viimeisetkin unihiekat karisivat, kun tajuntaani iski: "Tänään on se päivä!" Äiti oli jo syksyllä luvannut, että tämä joulu vietetään mummolassa, Tyrväällä.

Alkumatka Hämeenlinnaan rautatieasemalle kesti linja-autolla, pitkänokkaisella Vanajalla, melkein ikuisuuden. Vihdoin punatiilinen, arvokkaan näköinen asemarakennus näkyi huurteisesta auton ikkunasta.

Kuin tuli hännän alla syöksyin ulos. Pelotti, että juna jättää. "Mitäs unohtui!" huuteli autokuski perääni. "Ai niin sukset", välähti jarrutelllessani. Nehän piti tietysti saada mukaan.

Suksipaketti, äidin mielestä, oli kätevintä viedä matkatavarana tavaravauvussa. Sukset olkapäällä tallustelin perässä varastomakasiinille. Siellä niihin sidottiin arvokkaan näköinen vanerilappu, johon kirjoitettiin minun nimeni ja pääteasemaksi Tyrvää. Sukset oli jätettävä sinne muitten pakaasien sekaan. Saisin ne sitten perillä. Vähän epäilytti näenkö niitä enää koskaan.

Lipunnoston jälkeen oli aika siirtyä asemalaiturille. Sinne alkoi pikkuhiljaa kerääntyä muitakin joulunviettoon matkustavia. Iso kello aseman seinustalla tuntui juuttuneen paikoilleen. "Minun kiusallani", mietiskelin matka-asikin päällä tasapainoillessani.

Lopultakin kiskot alkoivat kolkata ja kolme isoa valonheitintä ilmestyi sillan alta näkyviin. Iso mustanvihreä Ukko-Pekka puhkui sankassa höyrypilvessä näkyviin. Vaunuja perässä tuntui olevan silmäkantamattomiin. Jarrut kirsken juna pysähtyi kohdallemme. Matkalaukkuja retuuttaen työnnyimme kohdalle osuneeseen toisen luokan vaunuun. Istumapaikat olivat kaikki tupaten täynnä. Tupakkapuolelta löytyi lopulta yksi tyhjä paikka käytävän vierestä. Matkalaukkumme vedettiin penkin päähän käytävälle ja siitä sain minäkin istumapaikan. Eihän iso poika oikein kehdannut enää äidin sylissä istua. Edessä oleva reilun kolmen tunnin junamatka vähän arvelutti. Miten mahtaa aika kulua?



Lukemattomien pysähdysten ja asemien jälkeen alkoi, kelloni mukaan, olla aika saapua Tyrväälle.

Ensimmäinen maamerkki minulle oli radan vasemmalla puolella niemen nokassa siintävä Tyrvään vanhakirkko. Silmä tarkkana seurasin ikkunasta, koska se tulisi näkyviin.

Tutun kirkon ilmestyttyä horisonttiin, tuli jo kiire pukea päällysvaatteet päälle. Muitakin oli jäämässä pois, koska vaunussa alkoi kiivas takkien ja laukujen etsiminen.

Jonossa, toinen toistamme tuoppien, laskeuduimme asemalaiturille. Näin joulun alla näytti kaikilla olevan kantoa vaikka toisille jakaa.

Asemalta oli vielä matkaa mummolaan reilu peninkulma. Linja-autoja ei enää siihen aikaan ollut sinnepäin menossa, joten täytyi ottaa asemalta pirssi.

Lämpimässä taksiautossa loppumatka kinnostin keskellä kiemurtelevalla tiellä taittui nopeasti. Lunta näkyi piisaavan täällä Satakunnassa ihan yhtä

paljon kuin kotipuolellakin.

Ihan pihaan saakka ei pirssiauto päässyt, joten viimeiset sadat metrit mentiin jalkaparikassa.

Ylämäkeä noustessa alkoivat naavaisten kuusten lomasta siintää mummolan harmaahirsinen navettarakennus. Pikkuhiljaa sain näkyviini koko pihapiirin. Saunan piipusta nousi savua. Pappa näkyi olevan vinttikaivolla vedenkantopuuhissa. Vesi kannettiin käsipelillä jo hyvissä ajoin lämpenemään suureen puutiinuun. Kuuma vesi muuripadassa riitti pidempään, kun kylmä vesi ei ollut ihan hyisen kylmää.

Varpuluudalla, rapun edessä, huiskin lumet monoista ja villasukkan varsista, joihin pakkasi jäätymään lumesta tilsoja.

Rappuja nousimme lämpöiseen pirttiin. Joulukuusi näkyi seisovan jalassaan valmiina koristelua odottamassa. Talonväki kuului touhuavan keittiön puolella. Paistuvan kinkun tuoksu tulvi avoimesta ovesta pirtin puolelle. Huo-

masin, että minulla oli karmeaa nälkä.

Äidin vanavedessä siirryin tervehtimään keittiössä kokkaavia. Olimme sen verran harvinaisempia vieraita, että piti puristaa oikein käsipäivää. Niin kuin aina täällä sain kuulla kasvaneeni kauheasti. Tukkaani pörröittäessään mummo hymyillen sanoi: "Papan kanssa päätettiin, että tänä jouluna kuusen koristelu jätetään poikien kontolle."

Aulis-eno, jota katseeni oli turhaan hakenut, oli mummon mukaan mäkeä laskemassa läheisellä hakkuuaukealla. "Pikkupojilla pakkaa aika käymään pitkäksi näin aattona", mummo naurahti.

Aikuisten jäädessä kahvipöytäni painelin suksillani tuoreelle ladulle, joka johti tietäkseni lähimpään mäkeen.

Eno löytyi heti tutusta mäestä hyppyyriä väsäämstä. Aika riensi kuin siivillä mäkeä laskiessa ja lunta vaatteista puistellessa, komeitten ilmalentojen jälkeen.

Illan hämärtyessä oli pakko jättää laskettelu ja hiihdellä takaisin pihapiiriin. Siellä odotti jo joulusauna. Päällysvaatteet riisuttiin sisällä ja papan perässä paineltiin yli lumisen pihapiiriin saunalle. Tapana, meillä miehillä, oli kipaista saunaan avojaloin kesät talvet. Lauteilla saunan kuumuudessa varpaita kihelmöi mukavasti, kun pappa heitti oikein roimat löylyt. Hetken hikoiltuamme hän otti vihdan ämpäristä ja alkoi hutiä itseään oikein olan takaa.

Katsoin viisaimmaksi siirtyä lattiatasolle. Pikaisen pesun ja kuivattelun jälkeen painelimme taas paljain jaloin sisälle.

Koko väen saunottua olikin jo aika käydä joulupöytäni. Viimekesäinen ystävänä, pikku possu, oli kasvanut isoksi



ja oli pantu lihoiksi hyvissä ajoin joulun alla.

Pöydässä oli possu-raasusta vaikka mitä. Oli sianpääsilytyä, verimakkaroi-ta, kylkirulla ja tietenkin kinkku. Kylkirulla oli vattanaluksesta mummon mukaan tehty. Hyvää oli, vaikka se vattanalunen vähän ihmetytti.

Laatikoita oli jos jonkinlaisia. Oli siinä räätikäslooraa, joka minun mielestäni muistutti epäilyttävästi ihan tavallista lanttulaatikkoa.

Riisipuuron ja rusinasopan jälkeen oli melkolailla täysinäinen olo.

Kuusen tultua koristelluksi oli naisväki saanut tiskit tiskattua ja koko väki

kerääntyi isoon pirttiin. Kuulumisia vaihdettiin puolin ja toisin. Laulettiin siinä muutama joululaulukin.

Pikkuhiljaa pappa alkoi muina miehinä vetää pomppaa harteilleen ja työntyä ulos pimeään, mukamas asioilleen.

Aavistelimme kyllä asian tarkoitusta, petyimme pahan kerran kun pappa hetken kuluttua palasikin sisälle, muina miehinä.

Tallukkaitaan muurin päälle kuivumaan asetellessaan hän ihmetteli: "Mikähän ihmeen säkin rehvale se tuolla rapun vieressä seistä möllöttää. Lieneekö joku sen siihen unohtanut."

Rappuset kolisten painelimme ulos. "Onpas iso säkki. Ihan niin kuin pappa sanoi", ajattelin. "Viedään se pirttiin", tohkeissamme päätimme.

Säkki painoi kuin synti, mutta yhdessä retuuttaen se saatiin vihdoin sisälle lämpimään.

Säkin suunaru tuotti tuskaa. Ei meinannut aueta millään. Lopulta se antautui ja päästiin sisällykseen käsiksi. Kovat paketit, joista löytyi oma nimeni, piti tietty avata ensimmäiseksi. Pehmeät nyssykät jouti jättää viimeiseksi...

Aattoilta kuluikin lahjoja tutkiessa ja niillä leikkiessä. Liian pian tuli komento siirtyä yöpuulle. Kellon näyttäessä puoltayötä alkoivat silmäluomet painaa. Vakaasti päätin nousta aikaisin aamulla. Sen verran keskeytyneet leikit jäivät kaivelemaan.

Unen rajamailla, lämpöisen täkin alla, kuulin kuinka aikuiset vielä istuivat keittiössä. Lusikoiden kilinästä päätellen kahvikupit nokan alla. Kuulivat keskustelemaan joulukirkkoon lähdestä aikaisin aamulla. □





Fanny Lehtimäki

Joulunvietosta

Mää oon sen aikasia, kun tuatiin lyhteet laattialle. Kerran mää olin kaksin veljeni kanssa ja oli valkee kuusesa. Meinas kuusi kaatua ja sen jälkeen ei tuatu olkia. Se loppu siihen sitte.

Ruuaksi tarjottiin lanttulooraa ja äiti teki aina pesäsä kaks laatikollista tota perunalaatikkoo aattoehtooks. Sitten ostettiin pualenkilloo rusinoita ja sillii. Siihen aikaan ko oli, nin harvon voita sai leipäpalalle nin sai joka ainoolle. Aattona voita oli klasiasetilla ja jokainen sai ottaa. Isä kävi lahtisa naapureisa. Siältä se sai aina lihanpalasen ja se keitettiin jouluks. Mää olin iso plikka sillon jo, kun ittelle sika tuli. Kotikaljaa oli. Äiti teki syksyllä maltaita semmosista huanommista viljoista. Ohrakryyneistä oli puuroa. Siähen pantiin maitoa. Monesa paikasa oli lehmät ummesa. Maitoa säästettiin puuroa varten kaiken syksyä. Arvaa kans, mitä se maito oli.

Aattoehtona veisattiin kovasti. Isä meni joulukirkkoon aina, se oli varma. Kun piäniä mukuloita oli aina, nin äiti väsy sen joulun touhun kans. Eikä kaikistellen ollu kun pimeys, kurakeli ja päresoihrut. Joululahjoja ei ollu ennen

ko mää pystyin itte kuttoon. Kurottiin sukkaa ja tikkureita toisille. Äitin sisar oli Tampereella ja se lähetti jonain vuanna lahjan. Määkin sain ruskeen ja valkosen kirjavan lehmän, sillä oli sarvet pääsä. Veljeni sai hevosen ja se oli kans jottain pahvia. Kun tuli sisar nin se sai nuken, mutta se oli pahviloorasa eikä sitä saanu kattoo. Äiti oli navetosa. Me vietiin kaikki aarteet kamariin ja kurkistettiin sinne.

Äiti oli joulupukkina ja leipäkori ol asettina. Siinä oli jonkinmoista pullanpallaa. Äiti teki semmosta mihin pantiin piimää ja suuraa ja nisujauhoja ja neilikkaa. Semmosta nin kon kaakkua, mutta perunaloorasa vaan.

Peitot viätiin aattona saunaan lämpiyään ja siältä sai aina peiton sitte niskaan, kun juastiin pirttiin talvipakkaselä. Saunasa ensin oltiin, sitte syätiin ja veisattiin. Naapureille näytettiin valloo, kun pari kynttilää melkein ostettiin jouluks. Siähen pantiin lappua lisäks ja katottiin kuinka se naapuriin näyttää. Se oli semmosta ninko juhlaa.

Veisuu kuulu kaikille. Isä luki evankeliumiaki. Sillon sitte tartti olla hiljaa. Se oli kiusallista ku joulu oli. Isä vei

kauroja hevoseselle ja äiti kanto enämpi heiniä lehmille, sillon aattoehtona. Kerran mun piti päästä isän kans kirkkoon jos tullee lunta ja sitä tuli kans. Sitten tuli tuhkarokko minnuu enkä päässykkä. Se oli semmone joulu. Em mää nin kaksine räpäle sillon ollu.

Kirkosa jumalanpalvelus oli semmosta. Veljelläni oli isän takki, semmone trökkätakki. Äitillä oli pualitakki. Ne laahas kirkonlaattiaa kun me menimme. Isä vei meitit kirkonperälle että pappi näkee, mutta ei me niitä kirkonmööpeleitä miksikään ymmärretty. Isä vei takapenkkiin, että olisimme vähän ninko salasa, mutta tiäks kuinka kylmä siälä oli, kun kirkonseinä oli sellään takana. Tyrvään kirkko se oli, sama mikä nykkin. Kirkko oli aina jouluna täynnä. Kylä tiäsi aikansa mennä. Matka keski kelistä riippuen. Kun suat oli veteliä, nin piti mennä oikein Torminkylän kautta, issoo täätä. Jos pimnee oli nin mentiin päresoihtujen kans mettäpokuja pitkin.

*Fanny Lehtimäki kertoo
tarinat nauhalle
perjantaina 9. 10. 1998.*

Tyrvääläisten liitsolalaiskontakteja

Olemme saaneet luettavaksemme Punkalaitumen Liitsolan kylästä kertovan, Unto Suonnon kirjoittaman Liitsolan Kyläkirja -sarjan. Kolme osaa kirjasarjasta on ilmestynyt.

Liitsolan kylän talojen ja torppien asukkaiden sukutiedoissa tulee runsaasti esille kosketuksia Tyrvään pitäjän kanssa. Monta ihmistä on Liitsolasta muuttanut Tyrvälle, ja toisia taas päinvastoin Tyrvältä Liitsolaan. Tämä onkin luonnollista, koska Tyrvää on Liitsolaa lähellä oleva naapuri.

Näistä kirjassa kerrotuista liitsolalaisien ja tyrvääläisten kanssakäymisistä ovat toiset tapaukset minullekin tuttuja. Minulla on niihin Tyrvään puolelta jonkinlaista tietoa, ja niistä tässä jotain kerrottuna.

Erkkilänmaa on vahvasti liitsolalaisverinen

Kestilän talon kohdalla Liitsolan Kyläkirjassa mainitaan, että Kestilän eräs tytär, v. 1828 syntynyt Anna Liisa Aleksanterintytär, oli v. 1851 muuttanut Tyrvään Houhajärvelle.

Tämä Anna Liisa, eli Anna Elisabet, kuten nimeä myös on kirjoitettu, tuli emännäksi Houhajärven kylän Kuukan talon alueella olevaan Niemelän torppaan. Anna Liisan mies oli v. 1829 syntynyt Immanuel Antinpoika. Immanuel Antinpojan vanhemmat olivat Antti Juhonpoika, syntynyt v. 1796, kotoisin Houhajärven kylän Kuukan talosta, ja Eeva Antintytär, syntynyt v. 1804, kotoisin Houhajärven kylän Apiaisen talosta.

Anna Liisa Aleksanterintyttärellä ja Immanuel Antinpojalla oli neljä lasta. Immanuel, s.v. 1856, Anna Kristiina, s.v. 1858, Hilma Karoliina, s.v. 1860, ja Juho August, s.v. 1870.

Anna Liisa ja Immanuel olivat jostakin syystä jättäneet Niemelän torpan ja siirtyneet v. 1868 pitämään lähiseudulla olevaa, Evon kylän Nikkilän taloon kuuluvaa Erkkilän torppaa. Mikä oli ollut heidän muuttonsa syy, siitä minä en ole kuullut milloinkaan mitään mainittavan. Perimätieto on vain kertonut, että huonommille viljelysmaille he joutuivat Erkkilässä, siellä olivat pellot siihen aikaan olleet märkkyden kiusaamia. Heidän sukunsa jäi kuitenkin Erkkilään asumaan, ja sukua levisi Erkkilänmaahan muuallekin.

Erkkilän kotitorppaa jäi pitämään Juho August, puhuttelunimi August, tyr-

vääläisittäin Aakusti. Hänen vaimonsa Elina, s.v. 1872, oli kotoisin lähiseudulta, Murtoonmaasta, Uusimaa-nimisestä torpasta, joka oli Evon kylän Riiskan ja Mustalan talojen torppa.

Anna Kristiina, puhekieleessä Annastiina, jäi myös asumaan Erkkilänmaahan. Hän perusti miehensä Malakias Tuomaanpojan kanssa, pienen matkan päähän, Evon kylän Paavolan talon metsäsaralle uudistorpan, jolle pantiin nimeksi Uusi-Erkkilä. Ja tässä Uuden-Erkkilän sukuhaarassa vahvistui liitsolalaisveri entisestään. Malakias Tuomaanpoika oli kotoisin Liitsolan kylän Suonnon talon alueella olevasta Matoniemen torpasta. Hänen nimensä on esillä Liitsolan Kyläkirjassa Matoniemen torpan kohdalla. Uudistorpan perustamisessa Malakias Tuomaanpoika kulki esi-isiensä jälkiä. Liitsolan Kyläkirjasta käy ilmi, että hänen sukunsa jäsenet olivat aikaisemmissakin polvissa uudistolajoja ja -torppia perustaneet.

Hilma Karoliina, puhuttelunimi Karoliina, oli aikoinaan emäntänä Karkun pappilan Suotaalan torpassa.

Vanhin poika Immanuel, puhekielessä Manu, piti aikoinaan Punkalaitumen Mäenpään kylän Vanhan-Sipilän talon alueella olevaa Riihihuhdan torppaa, joka oli hänen vaimonsa kotitorppa. Nuorena miehenä ollessaan Manu oli ollut Turkin sodassa.

Manu oli muuttanut v. 1876 Tyrvältä Kalvolaan, Etelä-Hämeeseen. On kerrottu, että hän oli mennyt tätinsä luokse Kalvolaan. Kaksi hänen tätiänsä, äitinsä sisarta, asui Kalvolassa. Kuten Liitsolan Kyläkirjasta käy ilmi, Kestilän sisaruksista oli muuttanut Kalvolaan Katariina Karoliina ja Ulriika.

Erkkilän suvussa säilyneen tarinan mukaan Manu oli ollut tätinsä luona Kalvolassa, ja siellä oli liikkunut värvääjä, joka oli etsinyt vapaaehtoisia miehiä Turkin sotaan ja Manu oli jonkun toisen nuoren miehen kanssa lähtenyt niin kovalla innolla, että kyntöaura ja hevonenkin olivat jääneet siihen paikkaan. Tarina on kuitenkin niin epämääräinen, että se ei tunne Kalvolassa olleen tädin nimeä. Tarinan todellisuutta ei ole voitu vahvistaa, eikä tietää missä hän oikein oli ollut siellä Kalvolassa, mutta siltä osin tarina on totta, että Manu oli Turkin sodassa ollut, ja hän oli Kalvolan kautta sinne mennyt.

Turkin sotaretkelle lähti Suomen kaarti syksyllä v. 1877, ja sieltä palattiin seuraavana keväänä. Sota oli Venäjän ja

Turkin välinen sota, johon otettiin vähäisiä lisävoimia myös Suomesta, Suomi kun kuului siihen aikaan Venäjän valtakuntaan. Sotatoimialueena ei kuitenkaan ollut nykyinen Turkki, vaan eräät alueet Balkanin niemimaalla, lähinnä nykyinen Bulgaria, jonne Turkin valtakunta silloin ulottui. Siksi kyseistä sotaa on sanottu myös Balkanin sodaksi, ja laulussakin sanotaan: "Paljon on kärsitty vilua ja nälkää, Balkanin vuorilla taistellessa".

Vaikka sota ei kestänyt kuin yhden talven, oli se kuitenkin raskas retki. Vilua ja nälkääkin jouduttiin kärsimään, kuten laulussa sanotaan. Raskas ponnistus oli Balkanin vuorten ylitys. Monien vaiheiden ja taistelujen jälkeen, ja sotatoimien jo loputtua, saavuttiin Konstantinopoliin, josta alkoi kotimatka, ensiksi laivalla yli Mustanmeren Odessaan, ja sieltä junalla halki Venäjän Pietariin ja Helsinkiin.

Balkanin sodasta voidaan lukea mm. Tapio Hiisivaaran kirjoittamasta kirjasta "Tuhannenpa verran poikia läksi".

Tältä retkeltä kotiuduttuaan Manu palasi takaisin Erkkilään. Sotaretkellä hän oli menettänyt näkökyvyn toisesta silmästään, mutta hän oli myös oppinut kirjoittamaan, niin että ei tarvinnut enää puumerkkejä tehdä, kuten tekivät monet muut ihmiset siihen aikaan. Vuonna 1883 Manu lähti jälleen kotoaan. Hän meni silloin naimisiin Riihihuhdan torpan Marjaana-nimisen tyttären kanssa, ja samalla hän siirtyi Riihihuhtaan, ensiksi vävyksi, ja myöhemmin isännäksi. Riihihuhdan torpassa vietti senjälkeisen elämänsä Balkanin sodan veteraani. Hän kuoli v. 1919.

Liitsolan Kyläkirjasta käy ilmi, että Kestilästä oli muuttanut Tyrvälle muitakin sisaruksia, kuin edellä mainittu Anna Liisa, ja Tyrvälle oli muuttanut myös seuraavan sukupolven edustajia. Niiden ihmisten olinpaikoista ja jälkipolvista minulla ei ole tietoa. Epämääräisiä tarinoita vain olen kuullut, että sukua olisi asunut Vihattulan kylän Uotilan talossa, Kivijärven torpassa Lummajan kylässä, ja muitakin epämääräisiä mainintoja on ollut.

Matoniemen torpan kohdalla on Liitsolan Kyläkirjassa myös maininta, että Tyrvälle oli muuttanut muitakin sisaruksia kuin Malakias Tuomaanpoika. Mutta ilmeisesti ne sisarukset olivat asuneet Tyrvällä vain lyhytaikaisesti, ja muuttaneet muualle, koska mitään ei ole kerrottu heistä, eikä heidän jälke-

läisistään.

Matoniemen kohdalla on Liitsolan Kyläkirjassa maininta myös toisinpäisestä muutosta. Edellä mainitun Malakiaksen sisar, v. 1853 syntynyt Fredriika Vilhelmiina Tuomaantytär jäi pitämään Matoniemen kotitorppaa. Fredriika Vilhelmiina oli kaksi kertaa naimisissa, ja hänen ensimmäinen miehensä, v. 1848 syntynyt Juho Hermannin Vilhelminpoika oli kotoisin Tyrväältä. Tämä Juho Hermannin Vilhelminpoika oli kotoisin Tyrvään Evon kylän Heikkilän talon alueella olevasta Langenajan torpasta, Murtoonmaasta. Langenajan kotitorppaa jäi pitämään Juho Hermannin veli, v. 1851 syntynyt Kalle.

Juho Hermannin Vilhelminpojan suku ei kuitenkaan jäänyt Matoniemeen. Matoniemen torpanpitoa jatkoi Fredriika Vilhelmiinan toisesta avioliitosta oleva poika, Juho Vihtori, s.v. 1887. Juho Vihtori otti aikoinaan sukunimekseen vaimonsa sukunimen, Poutala. Ja vuonna 1914 tapahtuneessa Matoniemen torpan itsenäistymisessä hän muutti Matoniemen torpan nimen Poutalaksi. Siitä lähtien talo on ollut Poutalan nimellä, ja koko lähiseutua on alettu sanoa Poutalankulmaksiksi. Talo on nykypäiviin asti ollut saman suvun hallussa.

Kestilän talo ei enää nykyisin ole edellä kerrotun suvun hallussa. Siellä on hallinnut uusi suku jo vuodesta 1878 alkaen. Uuden suvun toimesta talo on rakennettu uudelleen ja siirretty toiselle tontille.

Legendaarinen Marjaana

Edellä mainitun Kestilän talon alueella oli Järvensivun torppa, lähellä Ruokojärveä. Liitsolan Kyläkirja kertoo, että Järvensivun torpan tytär, v. 1856 syntynyt Mariaana oli v. 1880 muuttanut Tyrvälle.

Tämä Mariaana, puhekielessä Marjaana, tuli Tyrvälle Kalle Pikku-Sianoja-nimiselle leskimiehelle vaimoksi, ja emännäksi Pikku-Sianojan torppaan. Torppa sijaitsi Murtoonmaassa, ja se kuului Kaltsilan kylän Sallin talon alaisuuteen.

Kalle Pikku-Sianojalla, joka oli syntynyt v. 1841, oli edellisestä avioliitosta yksi lapsi, poika, Oskari, s.v. 1871, joka sitten aikoinaan isänsä jälkeen piti torppaa. Marjaanalle oli siellä kotonaan Järvensivussa ollessa syntynyt avioton lapsi, Amanda, puhekielessä Manta, s.v. 1877. Kun leskimies Kalle Pikku-Sianoja oli kuollut, että siellä Järvensivussa oli tytär aviottoman lapsen saanut, niin hän oli alkanut mielessään kuvitella, että kun hänellä on poika, ja sillä Marjaanalla on tytär, niin hänelle sopisi se Marjaana hyvin vaimoksi. Ja niin

hän oli lähtenyt Järvensivusta vaimoa hakemaan. Vammalan Kaukolassa asunut, murtoonmaalaisyyntyinen Semmi Ylijoki kertoi tällaisen tarinan isovanhempiensa yhteenmenosta, ja hän kertoi kuulleensa tarinan kotinsa naapurin mieheltä, Vihtori Murtoolta. Asia on saattanut olla niinkin, että Kalle Pikku-Sianoja oli kuullut myös Marjaanan muista ominaisuuksista, Marjaana oli tarmokas työhminen.

Tästä Pikku-Sianojan Marjaanasta ovat paikkakunnan vanhat ihmiset monta tarinaa kertoneet. Marjaana oli ennen kaikkea kova työhminen, mutta myös muita erikoisuuksia hänestä on



Voimamies Eero Korkeki.

mainittu. Marjaana oli pienikokoinen ja kevytrakenteinen ihminen, mutta pienemmälläkin keholla pärjää, kun on tarmokas luonne. Marjaana ei arkaillut tarttua miehisiinkään töihin, hän oli mm. teurastaja.

On kerrottu, että kun Kalle ja Marjaana kaksistaan rakentelivat hirsirakennuksia, ja kumpikin omalla nurkallaan tekivät hirsien nurkkaloveuksia, niin Marjaanan nurkka valmistui aina samassa tahdissa kuin Kallenkin.

Mutta ei Marjaanan taito pelkästään miehisiin töihin rajoittunut. Hän oli aikoinaan myös tunnettu hieroja, ja joidenkin tietojen mukaan myös kättilö. Tunnetuimpia hieroja Tyrvällä ovat olleet juuri tämä Marjaana, ja Marjaanan tytär Olga, jota yleensä Kiimasuon Olgaksi kutsuttiin.

Marjaanasta on kerrottu vielä sellaisia

erikoisuuksia, että kun hän kevättalvela kulki järven jäällä, eikä ollut vedenpitäviä jalkineita, niin hän riisui jalkineensa ja käveli paljain jaloin jäällä olevassa vesimoskassa. Ruuan suhteen hän ei ollut vaativainen, hänelle kelpasi vanhentunutkin ruoka, ja on vielä kerrottu, että sitten vasta silakka oli hänen mielestään hyvää, kun se oli vähän alkuun pilaantunut. Ja koskaan ei Marjaana sairastanut, hän oli karaistunut ja oli aina terve ja työkykyinen.

On kerrottu, että Marjaana meni joskus Isolle-Kuovaselle kyläilemään. Hän meni sinne jalkaisin talvitietä pitkin, joka kulki yli Ison-Kuovasjärven jään. Silloin oli jo kevätpuoli talvea, ja jäällä oli vettä. Marjaana riisui tallukkaansa ja säärykkäänsä ja käveli paljain jaloin tallukkaat kainalossa, ja Ison-Kuovasen pirttiin päästyään pani kuivat tallukkaat jalkaansa.

Samalla tavalla hän menetteli Murtojärven jäällä, kun järven takaa metsästä puukuormaa haki. Pikku-Sianojan torppa sijaitsi Kaltsilan kylän erillisellä, pienellä kartasmaalla. Ei siinä ollut kantataloon kuuluvaa metsää, kuin vähän peltojen ympärillä. Poltinpuita piti hakea kauempaa, Murtojärven takaa, Kaltsilan Sallin metsästä. Marjaana tuli puukuormansa kanssa sieltä metsästä Murtojärven jäätä pitkin. Talvi oli silloinkin jo kevätpuolella. Keli oli pehminnyt ja raiteet painuivat, ja jäällä oli vettä. Hevonen veti kuormaa raskaasti, eikä Marjaana siinä sitten viitsinyt kuorman päällä istua, hän käveli kuorman jäljessä paljain jaloin, tallukkaat kuorman päällä.

Liitsolan Kyläkirjasta voidaan nähdä Marjaanan sukujuuria. Sieltä selviää, että Marjaana oli samaa Kestilän sukua, josta edellä kerrottu Erkkilän sukukin polveutuu. Erkkilän suvun kantaäiti oli Anna Liisa Aleksanterintytär, ja hänen isänsä oli Aleksanteri Juhonpoika, s.v. 1791, kotoisin samasta Kestilän talosta. Aleksanteri Juhonpojalla oli sisar, Leena Juhontytär, s.v. 1789. Tälle Leena Juhontyttäreelle ja hänen miehelleen Peteri Kallenpojalle oli perustettu Lehtimäki-niminen torppa Kestilän talon alueelle. Näiden Leenan ja Petterin lapsista eräs oli vuonna 1820 syntynyt Aabraham Petterinpoika. Tämä Aabraham Petterinpoika oli sitten aikoinaan perustanut Kestilän alueelle Järvensivun torpan, ja hänen lapsistaan vanhin oli edellä kerrottu Marjaana. Käytännössä tämä sukulaisuus tarkoittaa sitä, että Uuden-Erkkilän Annastiina ja Pikku-Sianojan Marjaana olivat keskenään pikkuserkukset.

Sekä Lehtimäen, että Järvensivun torpat ovat myöhemmin siirtyneet pois perustajasuvuilta. Niin voidaan todeta Liitsolan kyläkirjasta. Lehtimäen torppa

on myöhemmin vallan hävinnyt, sitä ei rippikirjassa mainita enää vuoden 1917 jälkeen, niin kertoo kyseinen kirja.

Houhajärven ympäristössä

Vällärin talon Setälän torpan asioista Liitsolan Kyläkirja kertoo, että torppaan tuli vävyksi Tyrvään Houhajärven Ryömän poika, v. 1842 syntynyt Juho Hermann Heikinpoika. Ja edelleen kirja kertoo, että tämän Juho Hermannin nuorin lapsi, v. 1882 syntynyt Erhart oli v. 1906 muuttanut Tyrvälle.

Tämä kirjassa mainittu Houhajärven Ryömä oli Houhajärven kylän Apiaisen talon torppa. Ja edellä mainitun, Vällärin Setälään muuttaneen Juho Hermannin veli jäi pitämään Ryömän kotitorppaa. Kotiin jäänyt veli oli nimeltään Heikki Vilhelm, puhuttelunimi luultavasti Ville. Hänen syntymäaikansa ei ole tiedossani, mutta todennäköisesti hän on ollut edellä mainittua veljeään noin 10 vuotta vanhempi. Tyrvälle v. 1906 muuttanut Vällärin Setälän poika Erhard palasi isänsä kotikylälle. Hän osti Houhajärven kylästä Ala-Houhalan talon, jota alkoi pitää.

Hannulan talon Sillanpään torpan kohdalla mainitaan Liitsolan Kyläkirjassa, että torpan tytär, v. 1883 syntynyt Karoliina Juhontytär oli v. 1911 vihitty avioliittoon Albiinus Rikhard Heikinpoika Korkin kanssa. Tämä Albiinus Rikhard Heikinpoika Korkki oli kotoinen Tyrvään Houhajärven kylän Apiai-

sen talon Korkki-nimisestä torpasta. Hänen puhuttelunimensä oli Alppi. Korkki-nimi esiintyy Tyrvällä kahdessa eri kohteessa. Korkki on talon nimi Laukulan kylässä ja torpan nimi Houhajärven kylässä.

Karoliina ja Alppi Korkki olivat sittemmin asuneet Oriniemen kylän puolella, eikä heidän vaiheitaan sen vuoksi voida Liitsolan Kyläkirjasta seurata. Mutta Liitsolan Kyläkirjan osassa 2, joka koostuu vanhoista valokuvista, on kuvia myös Liitsolan kylän ulkopuolelta. Siellä on eräs kuva, jossa esiintyy Eero Korkki Oriniemestä, maan kuulu voimamies. Tämä voimamies Eero Korkki oli Karoliina ja Alppi Korkin poika.

Kirjasta ei selviä, milloin kyseinen valokuva on otettu, mutta hyvin nuorelta mieheltä Eero Korkki siinä vaikuttaa. Eero Korkki syntyi siellä Punkalaitumen Oriniemessä v. 1916, ja hän kuoli Ruotsissa Landskronassa v. 1994. Hän oli suuri voimallinen lahjakkuus ja hän esiintyi aikoinaan sirkuksissa voimatemppujen tekijänä eri puolilla maailmaa. 1950-luvulla hän esiintyi Yhdysvalloissa ja Kanadassa sirkus Buffalo Billissä. Ennen suurissa sirkuksissa esiintymistään hän esiintyi täällä kotimaakunnassaan eri tilaisuuksissa. Monet meidänkin paikkakuntamme vanhemmat ihmiset ovat kertoneet, miten hän väenteli hevosenkenkiä suoraan.

Suuret voimansa Eero Korkki oli perinyt isältään, Alppi Korkilta, joka oli

Tyrvään Houhajärven Korkista kotoisin, ja syntynyt v. 1881. Kun Alppi oli rippikouluikäinen poika, niin hänen isänsä Heikin kerrotaan sanoneen: "Toimejään Alppi pannee aikuiset miähet pessään". Muitakin tarinoita hänen voimistaan on kerrottu.

Alpin isä, Heikki, oli vanhojen ihmisten kertoman mukaan Houhajärven kylän Kuukan talon poikia. Minulla ei ole kuitenkaan tietoa, millainen oli hänen sukulaisuutensa edellä kerrotulle Antti Juhonpojalle, joka myös oli Kuukalta kotoisin, oli Kuukan Niemelän torppaa pitänyt, ja josta Erkkilän suku polveutuu. Kuukan talo on vanha sukutila monien vuosisatojen takaa. Mutta sellaista asiaa ei ole tiettävästi tutkittu, mitä eri sukuja vuosisatojen aikana Kuukan suvusta on haarautunut, ja onko voimamiehiä kenties enemmänkin ollut.

Vielä monia muita mainintoja on Liitsolan Kyläkirjassa Tyrvästä. Niistä kaikista minä en tiedä mitään, ja toisista tiedän vain vähän. Kirjassakin ovat toiset asiat tarkemmin ilmaistuna kuin toiset. Kun mainitaan vain että Fanni Hermannintytär ja Maija Taavetintytär Tyrvältä, niin siitä ei vielä voi tietää mistä päin Tyrväästä sellaiset ovat. Mutta sellaisen tiedon voi helposti paikantaa, kun mainitaan että Ruusa Aleksandran mies oli Vilho Lauri Korventausta Tyrvään Sammaljoen Maurialasta. Sammaljoen Maurialan talon alueella on aikoinaan ollut Korventaustan torppa. □

Ritva Haavisto

Yksi pieni kynttilä

Vain yksi pieni kynttilä,
se joulun mieleen saa
ja lämpö esiin hiipivä
vie kauas vuotten taa.

Yhden pienen kynttilän
sen kädessäni vien
kummulle tuon ystävän,
joka päätti maisen tien.

Yhden pienen kynttilän
enkä yhtään enempää
nyt pöydälleni sytytän
käyn juhlaa viettämään.

Vain yksi pieni kynttilä
sen liekkiin lempeään
katson illan hämyssä
ja paikalleni jään.





Taisto Syrjänen

Ajasta ikuisuuteen

Kirkko kaksin tornein,
ristein, että muistaisimme.
Rannalla vetten – joskus harmain,
aurinkopäiväin sinivälkkeisissä,
käy tuulenväre lummepoukamissa.

Vanha kivisilta, aikaa uhmaten.
Sen ylität, kun puree talven viima,
ja kesätuulten lämmön hyväillessä.
Maisemat kuin Luojan akvarelli,
Hän lahjan antoi, meitä helli.

Käsi kirkon ovenripaan tarttuu.
Siihen tottuneena toiset kädet,
toiset hitain, epäroivin ottein.
Kädet, jotka armon koki löytävänsä,
kädet ateistin – on yhtä ikävänsä.

Istut penkkiin, mieles hiljentyy.
Monet muistikuvat mieleen palaa.
Työt, vaik' raskaat, leivän antoi.
Puoliso sun kanssa teki matkaa.
Lapset lahja, jotka työtä jatkaa.

Täältä viestitetty monin pyynnöin,
usein huolin, ahdistunein mielin.
Joskus sentään kiittäin elämästä.
Kiittäin maasta ihanasta, omaisista,
ystävistä, muista kanssamatkaajista.

Ajanvirta lipuu – kuljet siltaa,
jossa merkintä vain yhteen suuntaan.
Silta johtaa usvaverhon taakse.
Mutta sillan päässä valo hohtaa,
vetten virvoittavain luo johtaa.

Äitini Tilda Vainionpään
(Peltoniemi) * 1895 - k. 1968)
nuoruudessaan kirjoittama runo:

Muistanpa paikan, jossa ma synnyin,
missä mä lapsena leikkiä löin.
Muistanpa siskokset, veikkokset armaat,
joidenka keralla marjoja söin.

Kesäisin illoin usein me silloin
kilvassa juoksimme tätilään päin.
Uunimäen takaiset vanhat koivut
kuiskivat meille lempeäin.

Useinpa silloin oksilla olin
vanhan valtavan omenapuun.
Useinpa saimme sen hedelmistä
makeelta maistuvan sokerisuun.

Sielläpä sitten äitimme armas,
rakkahin minulle kaikista, oi,
laitteli, puuhaili, kehräs ja karstas,
äänensä hellänä korviini soi.

Kesäisin aamuin isämme armas
aikaisin töihinsä asteli.
Voimansa, taitonsa kaiken hän varmaan
lastensa hyväksi uhraasi.

Siunattu olkoon mun kotini armas,
josta mä läksin maailmaan.
Muistot ne elää vielä nyt mulla,
vaikka en siellä mä olla saa.

”Peltoniämen vanhempi plikka”

Ritva Haavisto

Ensi lumi

Ensi lumi maita peittää
lisää lunta pilvet heittää
koko tienoo lumeen hukkuu
pupu pensaan alla nukkuu.

Kissankellot menneen kesän
lumen alta löysi pesän.
Valkoiselta kaikki näyttää
puhdas lumi ojat täyttää.

Miten kaunis voikaan olla
puhdas lumi vainiolla.
Sanatonna katson hiljaa
luontoäidin lumililjaa.



Väinö Ojala – 1999

Metsän rauhaa

Arjen harmaus, kiireet ja murheet kalvavat mielemme huoleen suureen. Hämäryys illan ja synkkyys yön syyliinsä sulkee ihmisen työn.

Murheiden turhuus ja sielun tyhjiys, ihmisen pienuus ja yksinäisyys. Mistä voi löytää elämän voimaa, hengen hehkua tavoittaa?

Levähdä hetkeksi helmassa luonnon, kuuntele henkäystä hiljaisen maan. Tuulen huminaa ja kuisketta puiden metsään mennessä kuunnella saat.

Metsässä valoa ja varjoa riittää. Ihminen, muistatko Luojaasi kiittää? Häneltä rauhaa ja voimaa saat. Voit metsässä mielesi uudistaa.

JOULULAHJAT

koko perheelle edullisesti.
Paketoimme lahjasi ILMAISEKSI.

Tervetuloa!

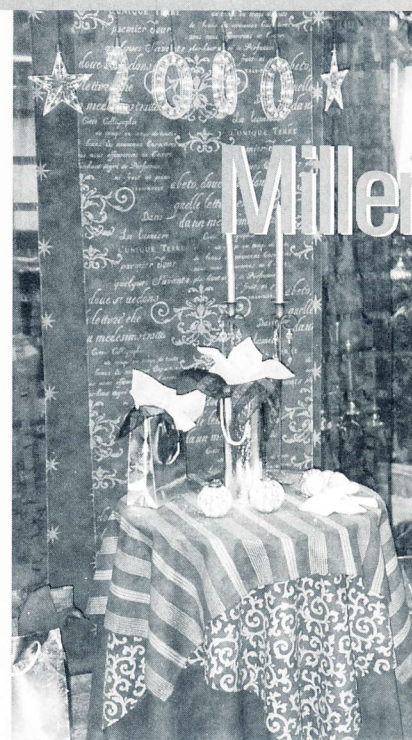
HINTAHAAVI

TARJOUSTEN TALO
Marttilankatu 16, 38200 VAMMALA
Puh. 03-511 5300



Parempaan palveluun
kosmetiikka
Aniliini

Puistokatu 14, Vammala
puh. 03-511 3113



Painettu

MILLENNIUM-VOILEE 38,-/m

Tummansininen, millennium-aiheinen kangas on 150cm leveää ja 100% polyesteriä.

Vammala, Kivisenojankatu 1,
Puh. 5141 358.
Avoinna: ark. 9-18, la 9-14.

Verhoa kotisi
vastaanottamaan
vuosituhannen
upeaa juhlaa.
Meiltä löydät
kankaat ja
sisustusompeli-
mostamme saat
verhot viikossa!

Sisustus- ja vaatekankaiden
edullinen erikoisliike
**HAL
PA
LA**

Torikeskus Vammala

Finnmirror Studio

Picard kylpyhuonekalusteet

Inaria säilytysjärjestelmät

Finnmirror sisustuspeilit

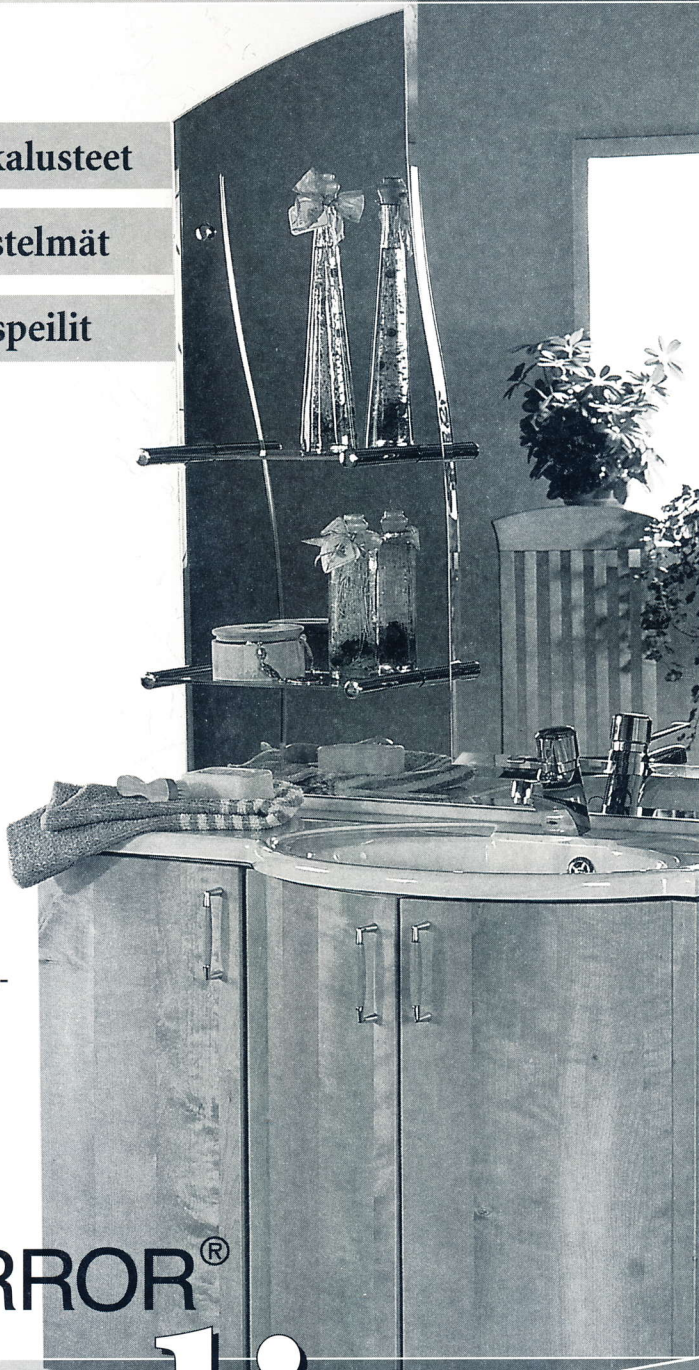
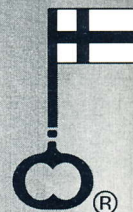
Finnmirror Studio esittelee uusimmat kylpyhuonekalusteet. Esim. kuvan Picard-Nature. Peililiukuovet ja monitoimiset kaapistot löydät Studion näyttelytiloista. Esillä myös uusimmat sisustuspeilimallit ja julistetaidetaulut. Tervetuloa tutustumaan.

FINNMIRROR®

Studio

Käynti Torikeskuksen autokannelta

Puh. 03-511 61, www.finnmirror.fi



jps-mainos.fi

Palvelemme
ke 10-18
tai sopimuksen mukaan



**HYVÄÄ JOULUA
JA
VAUHDIKASTA
UUTTA VUOTTA!**

VAMMALAN
Serahuone
PUISTOKATU 4, PUH. (03) 51 941, FAX (03) 5194 726

**Uusi Toyota Yaris
1.3 VVT-i. Nyt meillä!**



UUSI, ENTISTÄ LAAJEMPI YARIS-MALLISTO
VVT-i Vaihtoehtoina tehokkaat mutta taloudelliset 1.0 WT-i (68 hv, keskkulutus 5,7 l/100 km*) sekä täysin uusi 1.3 WT-i (86 hv, keskkulutus 6,0 l/100 km*). Varustetasoina käytännöllinen Linea Vega, uusi monipuolinen Linea Luna ja huippuvarusteltu Linea sol. Tervetuloa koeajamaan! (*93/116 EEC)

- Vakiona mm. turvakori, 2xAirbag, ajotietokone, digitaalinen 3D-mittaristo, integroitu audiojärjestelmä, pituussuunnassa säädettävä takaistuin.
- Markkinoiden kattavin takuu: 3 vuotta / 100.000 km ja korin puhkiruostumattomuustakuu 12 vuotta.

Kyseenalaista entinen. Saat enemmän.

**Toyota Yaris. 3- ja 5-ovisena.
Mallisto alkaen ovh sis. toim.kulut 89 400,-**

Piirimyynti, huolto ja varaosat Vammalan ja Huittisten alueella.



**AUTOTALO
PELTTARI**



**Pelttarin Auto Oy, p. 02-560 1250,
32700 Huittinen, Loimijointie 55**



**PIZZARAVINTOLA
KARHUNTASSU**

ASEMAKATU 10.
P. 511 4515

**Puhdistusaineiden ja
siivousvälineiden erikois-
myymälä Vammalassa:**



**Vammalan
SIIVOUSSHUOLTO**
Puistokatu 7, Vammala, puh. (03) 511 2316



**Ilahduta Ystävää
Jouluna
Matkapojkien
Lahjakortilla!**

MATKAPOJAT
VAMMALA, Puistokatu 19, p. (03) 5141 301

Rauhallista Joulua!

Vammalan ev.lut.
seurakuntayhtymä



*Erikoisliike Vammalassa 75 vuotta
sität kiitos asiakkaillemme.*

*Hyvää Joulua ja Onnea
alkavalle vuosituhannelle!*

NOOTILIKE 
RAJANÄKINEN

PUISTOKATU 6 38200 VAMMALA PUH. 03-511 2273



**SINÄKIN
SAAT
PLUSSAA !**

Kun käytät ja näytät uutta Plusa-korttia K-Supermarketissa, saat Plusaa kaikista ostoistasi - kaikilla maksutavoilla. Jokaisesta 10 markan ostoksesta saat yhden Plusa-pisteen. Kun Sinulla on 1.000 Plusa-pistettä saat 50 markan arvoisen etusetelin. Etuseteli on Sinulle ostoksissasi selvää rahaa!

Tutustu Plusa-pisteiden keräämiseen. Pisteitä Sinun ei kuitenkaan tarvitse laskea itse, sillä saat suoraan kotiasi Plusa-infon, joka kertoo Sinulle ajan tasalla olevan pistetilanteesi.

Ota Plusa-kortti jokapäiväiseen käyttöön. Mitä enemmän Plusa-korttiasi käytät, sitä enemmän hyödyt.

Näin Plusa-pisteet kertyvät:

Ostot mk/kk	Plusa- pisteet	Kuukausiostojen lisäkerroin	Kertyvät Plusa- pisteet yhteensä
1.000	100		100
1.500	150	1,5	225
2.000	200	2	400
3.000	300	3	900
4.000	400	4	1.600
5.000	500	5	2.500
6.000	600	6	3.600
7.000	700	7	4.900
8.000	800	8	6.400
10.000	1000	8	8.000

Lisätietoja Plusa-kortista ja Plusa-pisteistä saat omasta K-Super-marketistasi.

KIKI
SUPERMARKET

SUPERI

Vammala, Roismalan risteys, puh. 511 2854, Avoimna ark. 9-21 • 9-18

TEKNIKUM

Hyvää Joulua
ja Onnellista
Uutta Vuotta

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta!*



VAMMALA

MeritaNordbanken



Harjulan lasiliike Ky

Hopun teollisuusalue VAMMALA
puh: 514 1232



*Rauhallista
Joulua!*



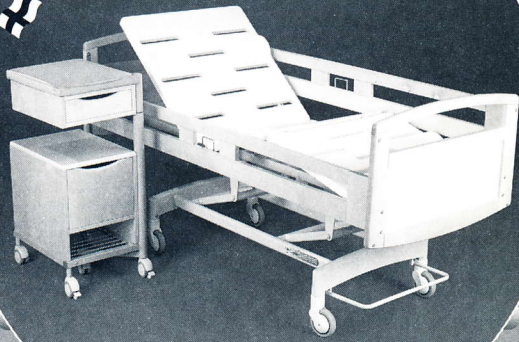
Ma-pe 7-17, la 9-13.
Puh. (03) 514 2536



Harkittu kokonaisuus

JPS-mainos

NEW FINNISH DESIGN



Soita ja tilaa esite tai esittely!

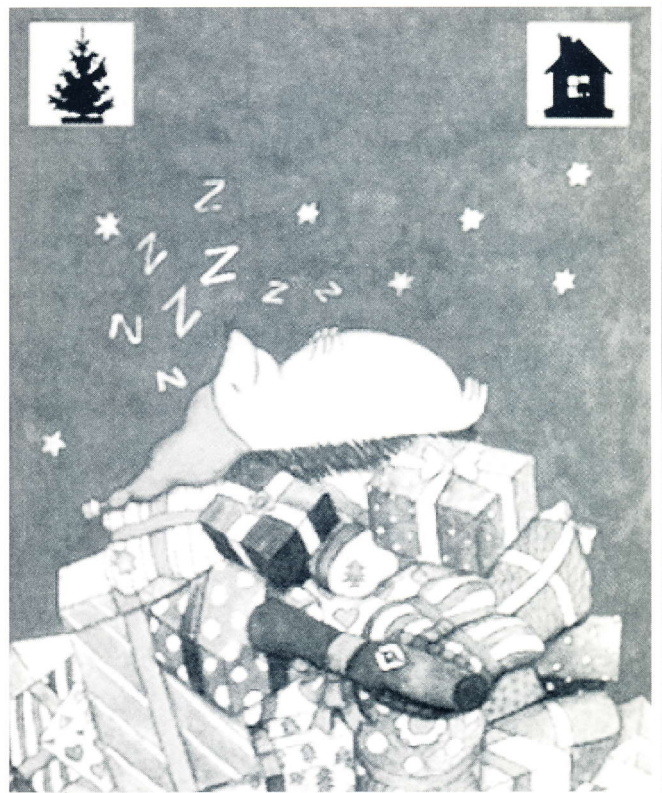
**VAMMALAN
KONEPAJA OY**

PL 54 38201 Vammala
puh.512 6700 fax 03-514 3134



LÄHIVAKUUTUS
kaikista läheisin

Marttilankatu 45, Vammala, puh. 511 2155



ThermiSol



ISORA
TUOTTEET

*Hyvää
Joulua
ja
Onnellista
Uuutta
Vuotta*

Merja

Puislolu 16, Vammala, puh. 511 2911



www.jps-mainos.sci.fi



*Myynti - Korjaus - Huolto
Kello- ja kultaseppä
palveluksessasi
joka päivä*

*Uutuutena nyt tietokonekaiverrusta,
vaikka omasta valokuvastasi.*

*Yritykset HUOM! Paljon erilaisia
yrityslahjavaihtoehtoja.*

Villen Kello

Onkiniemenk. 10, Vammala, puh. 514 1788

PARHAAT MERKIT JA LAATUTUOTTEET LÖYDÄT YHDESTÄ PAIKASTA

109

KAUKOPUHELU

ESP:n tarjoama
edullinen
kaukopuhelu

999

YSTÄVÄ LÄHELLÄ

Soitat normaalia halvemmalla
kaukopuhelun kolmeen ennalta
valitsemaasi numeroon

999

ULKOMAANPUHELU

ESP:n tarjoama
edullinen
ulkomaanpuhelu

999

YSTÄVÄ LÄHELLÄ

Soitat normaalia halvemmalla
ulkomaanpuhelun kolmeen
ennalta valitsemaasi numeroon

**PLUS
PALVELUT**

Käteviä lisäpalveluja
puhelimeesi ilman lisälaitteita

- * soitonsiirrot
- * koputuspalvelu
- * välipuhelu ja kolmen
neuvottelu

Kotilinjalla kaikki puhelut
perheen kesken

66 p/min

(+lankapuhelimesta ppm)

**GSM / 050
RADIOLINJA**

ESP:n tarjoama digitaalinen GSM-matkapuhelinverkko

DIANA 050-PALVELU

Yrityksen sisäinen langaton puhelinjärjestelmä,
joka toimii koko maassa

Kopteri on Internetliittymä

Tosikoville

turbiinikopteri

Turbiinikopteri-liittymä sisältää 5 sähköpostiosoitetta
(tilaa 10 Mb/postilaatiko, yhteensä 50 mb), kotisivutilaa
(50 Mb, 10 Mb/käyttäjä) sekä kaikki Internetin peruspalvelut.
Turbiinikopteria voi käyttää sekä modeemilla että ISDN:llä.

Liittymän avaus 400 mk

Vuosimaksu 0 mk

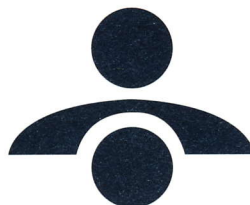
Yhteysaika: puhelumaksut

Valtuutettu
NOKIA
Kauppia

**KELTAISET
SIVUT**

**NUMERO-
PALVELU**

118



ESP
FINNET-YHTIÖT
Marttilank. 5, puh. 51 991

**JOULUN
LAATULAHJAT
MEILTÄ**

**LELUTALO
MUOVIMAAILMA**

Vammala Marttilank. 2, puh. (03) 514 2420

KALLIOKOSKI

Neljä kerrosta torin reunassa
Vammala, puh. 03-511 2323

**HYVIEN JA AJATTOMIEN
LAATUTUOTTEIDEN
OSTOPAIKKA**

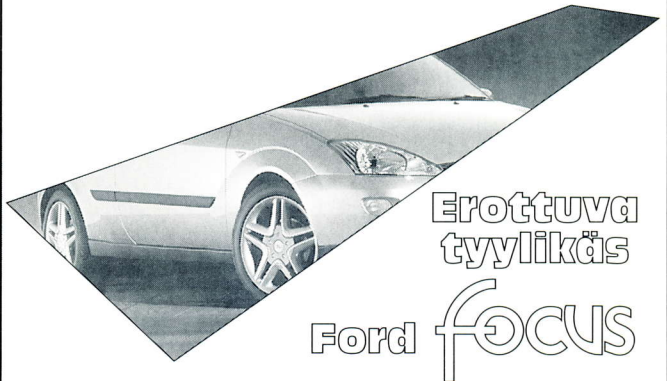


Rauhallista Joulua



**VAMMALAN SEUDUN
OSUUSPANKKI**

Mukana elämän eri käänneissä



Erottuva
tyylikäs

Ford **FOCUS**

**Ford Focus
odottaa
tutustumistasi
ystävällisessä
Ford-liikkeessä.**

Ford Focus -malliston hinnat
alkaen 110.000 mk
1.4i Ambiente 5-ov.

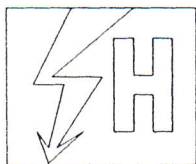


Levorannan Autoliike Oy

VAMMALA, Roismalan risteys, puh. 03-511 2051

HUITTINEN, Valtatie 2, puh. 02-567 151

IKAALINEN, Soutajantie 2, p. 03-4589 388



suunnittelutoimisto

HAKALA

PL60 JAATSINKATU 1 38201 VAMMALA PUH+FAX+358 (0)3-514 2111

- * Rakennusten sähkösuunnittelu
- * Tievalaistussuunnitelma
- * Sähköalan koulutuspalvelu
- * Valtuutettu tarkastaja -palvelut
- * Kopiopalvelu

VAMMALAN II HOPUN APTEEKKI

Superin liikekeskus, Roismalan risteys
puh. 03-512 3700

**TYRVÄÄN
SIVUAPTEEKKI**

Asemakatu 10
puh. 03-511 2300



Thakita

Sähkötyökalut

OIKEA OTE TYÖHÖN

Tule meillä palvellaan



RAUTIA

PLUSSA

Plussaa ostoksistasi.



VAMMALAN RAUTA Ky

Puistokatu 4 VAMMALA puh. 511 2628

Vammalan Vaneri Oy



MAMIN GRILLI

Puistok. 3, Vammala

puh. 511 3976



Asemakatu 20 38210 Vammala (03) 511 3055

PLUSSA

– JOKA OSTOKSESTA

KK

MARKET

TORIKESKUS

Vammala, puh. 511 4440

MA-PE 9-20, LA 8-18



**Huonekaluliike
Pekka Ahonen**

Humppila • Vammala • Kankaanpää

Saluunassa
syöt hyvin.

Tervetuloa!



Tilausevintola



- Perustettu v. 1900
- Asemakatu 34, Vammala
- 03-514 3662



EDULLISESTI LEIPOMOTUOTTEITA

aamuvarhaisesta n. klo 17.00
Nuutilankuja 4 Vammala 03-514 2334

PALVELEMME

ARKISIN	klo 9.00–21.00
LAUANTAISIN	
– parittomina viikkoina	9.00–18.00
– parillisina viikkoina	9.00–15.00
SUNNUNTAISIN	
– parittomina viikkoina	12.00–17.00

Vammalan I Apteekki

Puistokatu 15 38200 VAMMALA
Puh. 03-514 2271

RENGAS CENTER

Vammalan RENGASPALVELU KY

Hopunkatu 12 • 38200 VAMMALA • Puh. (03) 514 2660

Vammalan seudun
ammattilliset oppilaitokset,
aikuiskoulutus- ja
oppisopimustoimisto



*toivottavat
Raukaisaa
Joulun aikaa!*

IDEA
MAINOS

Sen idea lienee
ainutlaatuinen

KULJETUKSISTA VARASTOINTIIN

KAUKOKIITO
VAMMALA ☎ 03-512 4000
FAX 03-512 4010

03-514 3531
☎ PÄIVYSTYS
049 236 212

KULJETUSLIIKE
FINSKA
VAMMALA

Haapaniemen juhla- ja pitopalvelu
käytettävissänne!



Haapaniemen Pitot Ky

Haapaniementie, 38140 Kärppälä
VAMMALA, p. 03-515 4121

TERVETULOA TUTUSTUMAAN!

- * perhejuhlat
- * yritys-tilaisuudet
- * mukava retkikohde; tilauksesta lounas/kahvi
- * viihtyisä rantasauna

Täyden palvelun kirjakauppa

Kirjakellari

Paperikauppa

Äänilevykauppa

INFO

**Tyrvään
Kirjakauppa Oy**

Marttilankatu 18 38200 Vammala
puh. 03-512 7133



Sinun Kotiasi Varten

SKV

SKV VAMMALA Oy, LKV

Liekolankatu 11

Välitys 511 5110

Isännöinti 511 5111

Kauneushoitola



Dipl.kosm.

Dipl.kosm.

Terhi

Sari

Ketonen

Lehtinen

Marttilankatu 26, Vammala, p. 511 2077

TAUNO KIVIRANTA Oy

TRAKINKATU 4, 38200 VAMMALA. Puh. (03) 517 9000, fax. (03) 517 9019

TEKNISET TUOMINEN

EURONICS

VAMMALA • Marttilankatu 44 • puh. (03) 511 4000



Tarvitsetko

PUUTAVARAA?

Meiltä sitä saa

- sahattuna
- myös laude-apachia
- kyllästettynä
- listoina
- höylättyinä
- paneeleina

KOIVULAN SAHA KY

38250 Roismala 03-513 0201



*Tunnelmaa
ja joulurauhaa*

KULTA-KUKAN liikkeistä

*Monipuoliset valikoimat
kukkia ja kuivakukkatöitä
joulun viettoa jublistamaan.*

Roismala, puh. (03) 513 0102

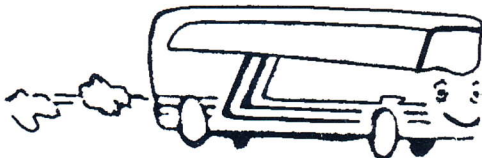
**kuljetusliike
kauko mäkinen oy**

(03)

VAMMALA Pesurinkatu

514 3300

TILAUSAJOT LAUHAMON TURISTIBUSSEILLA



LINJA-AUTOLIIKENNE ROISMALA

ANTTI LAUHAMO OY P. 513 0412

REITTI- JA TILAUSLIKENNETTÄ JO VUODESTA 1965

Uuden sukupolven **PRIMERA**



Primera-mallit alk. (sis. toim.kulut)
COMFORT 1.6 4-ov. 136.100,-
Autom. ilmast. + 4.900,-

DESIGNED TO IMPROVE
YOUR PERFORMANCE

NISSAN

MYynti • HUOLTO • VARAOSAT

Vammalan Autokeskus Ky

Itsenäisyydentie 5, p. (03) 514 1100 vaihde

Autokauppaa yli 50 vuotta Vammalassa



expert

INTERSPORT

Meiltä
saa
PLUSsAA

**KAUPPAHUONE
VELJEKSET
JÄRVINEN OY**

Itsenäisyydentie 8
Vammala
puh. (03) 511 2832



**Uunituoreita
leivonnaisia
jo 15 vuotta!**

**Kotileipomo
Eilan Pakari Ky**

Riipantie 4, Vammala, puh. 03-514 2580



INARIALLA TUPLAAT KÄYTTÖNELIÖSI

INARIA
-PARAS KAIKISSA MITOISSA-



**Ylöjärven
asuntomessujen
menestystuote!**

Inaria on joka kodin tilaime. Tuplaat helposti
käyttöneliösi, kohennat kotisi ilmettä ja lisäät sen
arvoa hankkimalla Inaria säilytysjärjestelmän!



SYDÄNKALUSTE OY

Peilitie 15 B, Vammala

Puh. (03) 511 3020, (03) 513 0210



Rauhallista Joulua

ja Onnellista

Uutta Vuotta!

Toivoo

ESSO

**VAMMALA
H. JOKIKOIVU KY**

Pesurinkatu 3, puh. 03-511 2190

*Hyvää joulua ja
vireyttä alkavalle vuodelle!*

Vammalan
KFysio
Kunto
Päivi Hiirijoki
fyysioterapeutti
Tassarintie 2, 38210 Vammala
Puh. (03) 514 1290 tai 040 525 8770

Tele • Data • Office

**Palveleva
asiantuntijaliike
paikkakunnalla**

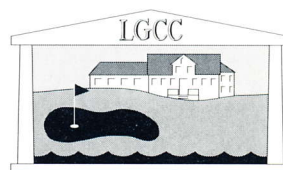
 **TeleRing**
Onkiniemenkatu 5, Vammala
Puh. (03) 511 5299 Fax (03) 514 9047

JR:ssä on mistä valita!

Lapsille ja nuorille
sisä- ja ulkovaatteet
sekä arkeen että juhlaan!
koot 50-170 cm

JR PUKIMO
PUISTOKATU 7 VAMMALA Puh. (03) 511 2648

*Hyvää Joulua ja
Onnea Vuodelle 2000*



Lakeside Golf & Country Club Oy
Puh. 03-513 4070, Häijäantie 943, 38100 KARKKU



*Palveleva
liivi- ja
alusasujen
erikois-
liike*

PUTIIKKI
Naiselle

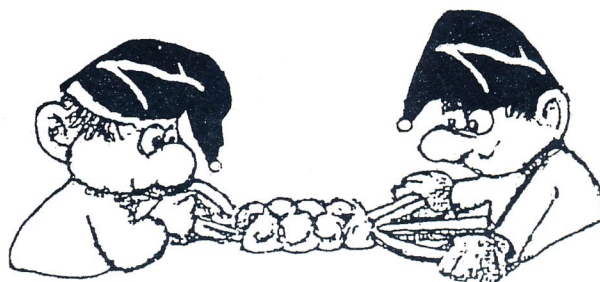
Puistokatu 18, Vammala, puh. (03) 514 2665

PUUTAVARAA

Kotiin toimitettuna,
sahattuna,
kyllästettynä ja höylättynä

HAKASEN SAHA

38250 ROISMALA
Puh. (03) 513 0182



Pyymäen Leipomo

Nuutilankatu 2, Vammala p. 03-512 3100

*Hyvää Joulua ja Onnellista
Uutta Vuosituhatta*



MARTTILANKATU 8 ☎511 5015



*JOULUN HERKUT MONET HYVÄT
MAHTAVAN HYVÄ JOULUGLÖGI*

**Tyrvään
Yrtti-Aitta**

**Puistok. 10 Vammala
Puh. (03) 5141 166**



**VAMMALAN
KAUPUNKI**

toivottaa
Sastamalan Joulun lukijoille

***Rauhallista Joulua ja
menestyksestä vuotta 2000!***



Jouluihoa!

KAIJAMAJA

TORIKATU 1 PUH. 514 3360

**KIIKAN
HUUTOKAUPPAKAMARI Oy**

Jokisivuntie 68, 38300 KIIKKA
p. 03-513 5359, 0400-789 051

JÄRJESTÄÄ HUUTOKAUPOJA
OSTAA JA MYY ANTIIKKIA
SEKÄ VANHAA TAVARAA

Auki sopimuksen mukaan.

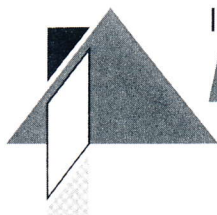
MUSTA PÖRSSI

PARHAAT MERKIT • SOPIVAT HINNAT

Onkiniemenkatu 9 38200 VAMMALA (03) 511 4400



NIEMELÄN LEIPOMO



INSINÖÖRITOIMISTO

Aimo Lehtimäki Oy

Puistokatu 3-5, PL 40, 38201 Vammala
puh. 03-512 0000, fax. 03-512 0023

- ARKKITEHTISUUNNITTELU
- RAKENNESUUNNITTELU
- RAKENNUTTAJAPALVELU



Sidonta-alan erikoisliike yli 50 v.

SATAKUKKA

Vammala Puistokatu 7, puh. 511 2401

ANTI-KVARIATTI TYRVÄÄ

Ostaa-myy-vaihtaa-vuokraa:
kirjat, lehdet, keräilyt, filmit, taulut ym.

Onkiniemenkatu 4, VAMMALA 9-17, 9-13
P.050-3723625, 03-5114685, myös iltaisin

**VALOKUVAAMO
VAMMALA**
KUVAKAUPPA



Onkiniemenkatu 4
38200 VAMMALA
Puh. 03-514 3933



WINGS

TRAKINKATU 5
38200
VAMMALA

Tehdas puh. (03) 512 5000
Fax (03) 512 5011
Konttori puh. (03) 512 5022
Fax (03) 512 5021



Vammalan katsastusasema

Trakinkatu 2, 38200 Vammala
Ajanvaraus 0204 88 147
Vaihde 0204 88 2630
Fax 0204 88 2631

*Kodikasta Joulua ja
Värikästä Uutta Vuotta*



VÄRISILMÄ

**Vammalan
Väriaitta**

ESKO PAJUNEN KY

38200 VAMMALA
ITSENÄISYYDENTIE 10

PUHELIN 511 2895
FAX 03-511 5100

**TALVEN MONIIN
MENOIHIN!**

• Työhön • Arkeen • Juhlaan
Sopivat kengät joka jalkaan.

ASEMAN KENKÄ

Puistokatu 9 Vammala p. 514 3160

Vammalan Kaluste ky

Itsenäisyydentie 10 VAMMALA p. 514 1077

*Kiittäen
kuluneesta vuodesta
toivotamme
asiakkaillemme*

**KODIKASTA
JOULUA ja
ONNELLISTA
UUTTA VUOTTA!**

Vammalan
OP-Kiinteistökeskus Oy, LKV
Puistokatu 2, 38200 Vammala

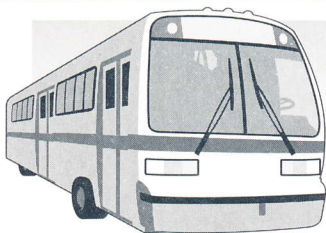


Vammalan
Torikes-
kuksessa

K-KENKÄ

Avoinna:
ark. 9-18
la 9-14

p. 03-511 2663 Martti Koskinen



RAUHALLISTA JOULUA JA
ONNEA VUODELLE 2000!

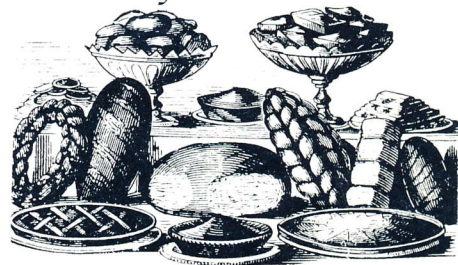
TEEMU WISTILÄ PUH. 0400 636 903



NESTE

Neste Vammala
Valkoja & Niskanen Ky
Itsenäisyydentie 66
38200 Vammala
Puh. (03) 511 2780

*Tervetuloa nauttimaan kahvilamme
tunnelmasta ja laatuleivonnaisista!*



Pyymäen Konditoria
Torin laidassa

Kalevala
KORU

ALKUAIKA

LÖYDÄ JOTAIN, MITÄ KADOTTI
TUHAT VUOTTA SITTEEN

NYYSSÖNEN
Onkiniemenkatu 11 Vammala, (03) 512 6100

*Hyvää joulua ja
lämmintä alkavaa vuotta!*



N VESINIEMINEN

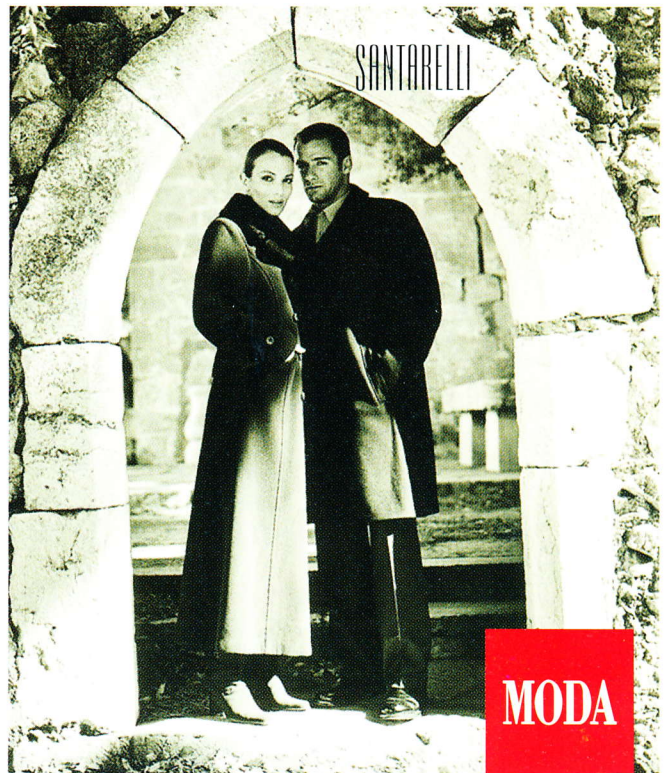
Hopunkatu 9, 38200 Vammala, puh. 518 3200
Avoinna: ma-pe 7-17, la 9-13

Knock

PYÖRÄILYKYPÄRÄT

IN MOTION 2
CHAMPION
KNOCK
H³

EPSIRA OY
PL 72, 38201 Vammala
puh. (03) 514 2131, fax (03) 514 1544
Email: epsira@sci.fi
Internet: www.epsira.com



Jokinen

Vammala Tampere Turku Lahti Helsinki

Tuole



Meiltä löydät
lähes kaiken
mitä sisustukseen
tarvitset:

- Maalit • Matot
- Parketit • Kaakelit
- Tapetit • Liimat
- Työvälineet
- Tarvikkeet

Rastilla tavataan

ASIAANTUNTEVAA VÄRIALAN PALVELUA

VÄRI RASTI KY

PESURINKATU 5 VAMMALA PUH 514 3220



Elämä on näkemisen arvoinen.

Optikkoliike ihmisille, jotka ovat nähneet elämää.
Ja heille, joilla on vielä paljon näkemättä.

Kun on kyse silmiesi terveydestä, kanta-asiakkuus merkitsee muutakin kuin rahallisia etuja. Meiltä saat Bonuksen lisäksi jatkuvan hoitosuhteen: oman silmälääkärin ja optikon palvelut. Kun tunnemme Sinut, voimme aina tarjota juuri Sinun kasvoillesi istuvat merkkikehykset ja silmillesi sopivat linssit. Tervetuloa kanta-asiakkaaksi!

SILMÄASEMA

Puistokatu 18, Vammala, puh. (03) 511 4299

ELEKTRIA

*Hyvää Joulua ja
Valoisaa Vuotta 2000*



SÄHKÖLIKE
Matti Rantala Oy

Hopunkatu 3, 38200 VAMMALA
Puh. 03-514 1311, fax 03-514 1306
e-mail: marko.rantala@slmr.pp.fi

*Hyvää ja Turvallista
Uutta Vuotta!*

 **SAMPO**

 **TAPIOLA**

 **LÄHIVAKUUTUS**

 **Yrittäjän-Fennia**